

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Martina Mrázková

Odškodňování obětí trestných činů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph. D.

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 25. 11. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 237 963 znaků včetně mezer.

Martina Mrázková

V Praze dne 25. 11. 2021

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. za jeho cenné rady při vedení diplomové práce.

Martina Mrázková

V Praze dne 25. 11. 2021

Obsah

Úvod.....	1
1. Viktimologie.....	3
1.1 Viktimnost.....	6
1.2 Viktimizace.....	8
1.3 Typologie obětí.....	12
2. Pojem oběti trestného činu.....	16
2.1 Viktimologické hledisko.....	16
2.2 Mezinárodní právo.....	18
2.3 Právo Evropské unie.....	19
2.4 Česká právní úprava.....	21
2.4.1 Přímá a nepřímá oběť.....	21
2.4.2 Zvlášť zranitelná oběť.....	28
2.4.3 Odlišení osoby poškozené od oběti trestného činu.....	32
3. Odškodňování obětí trestných činů.....	34
3.1 K významu pojmu odškodnění.....	34
3.2 Kompenzační teorie.....	35
3.3 Odškodňování v mezinárodněprávních dokumentech.....	37
3.3.1 Dokumenty OSN.....	37
3.3.2 Dokumenty Rady Evropy.....	39
3.4 Odškodňování v dokumentech Evropské unie.....	42
3.5 Vývoj české právní úpravy poskytování peněžité pomoci.....	45
3.6 Zákon o obětech trestných činů.....	51
3.6.1 Právo na peněžitou pomoc a její účel.....	51
3.6.2 Okruh oprávněných žadatelů.....	56
3.6.3 Poskytnutí peněžité pomoci.....	60
3.6.4 Žádost o peněžitou pomoc.....	70
3.6.5 Přeshraniční případy.....	77
3.7 Právní úprava odškodňování obětí trestných činů v Jižní Austrálii.....	78
Závěr.....	84
Seznam použitých zdrojů.....	89
Abstrakt.....	103

Úvod

Oběti trestného činu je v moderním světě věnována stále větší pozornost. Právní úprava rozšiřuje práva obětí a klade důraz na jejich dodržování nejen ze strany orgánů činných v trestním řízení, ale i jiných orgánů veřejné moci, zdravotnických zařízení, obhájců a dalších subjektů. Mnohdy je oběti trestným činem způsobena újma, ať už majetková či nemajetková. Lze se ztotožnit s myšlenkou, že tuto újmu má primárně odčinit pachatel trestného činu. Nezřídka ovšem dojde k situaci, kdy se pachatele nepodaří vypátrat, není trestně odpovědný nebo nedisponuje majetkem k nahrazení újmy. Z tohoto důvodu státy již od 60. let 20. století zakotvují do svých právních řádů pravidla pro kompenzaci obětí z veřejných zdrojů, jelikož často představují jediný způsob, jak oběť může překlenout tíživou situaci a domoci se svých práv.

Výběr tématu práce pramení z mého dlouhodobého zájmu o viktimologii, přičemž se zaměřuji pouze na jeden aspekt této vědy, a to odškodňování obětí. Tato práce se po úvaze věnuje toliko kompenzaci poskytované ze strany státu, ať už nazvané peněžitou pomocí či odškodnění, jak ji označují někteří autoři¹. V případě užívání pojmu odškodnění je třeba jej pro účely této práce chápat právě ve smyslu kompenzace poskytované ze strany státu, není-li uvedeno jinak. Oběť je v důsledku spáchání trestného činu vystavena řadě nechtěným osobním, společenským i finančním důsledkům, a dle mého názoru by stát měl oběti tuto pozici pomoci zlepšit, jelikož nenastavil takové podmínky, aby spáchání trestného činu zamezil.

Cílem práce je podrobit současnou právní úpravu kritické analýze a poukázat na její možné nedostatky. Dále se plánuji zabývat otázkou, zda se účinné právní úpravě daří dosahovat stanovených cílů, tedy ochrany oběti, určení jasných podmínek poskytování kompenzace ze strany státu a ulehčení pozice oběti při získávání informací a podávání žádostí o poskytnutí peněžité pomoci.

Celá práce je rozčleněna do pěti částí včetně úvodu a závěru. První kapitola se zabývá teoretickým vymezením viktimologie a souvisejících institutů, což je klíčové pro komplexní pojetí celé práce. Podrobněji zde rozpracovávám pojmy viktimnost, viktimizace a přináším přehled nejčastějších typologií obětí.

---

¹ Více v kap. 3.1

Druhá kapitola je věnována pojmu oběti trestného činu, přičemž přináší pohled z viktimologického hlediska, a dále uvádí, jak na oběť trestného činu nahlíží mezinárodní, evropské právo a české právo. Přiblížím zde některé mezinárodněprávní a evropské dokumenty významné pro definici oběti trestného činu, např. Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a související Příručku o jejím použití a aplikaci, Evropskou úmluvu o odškodňování obětí násilných trestných činů nebo směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. V české právní úpravě se pak zabývám rozlišením přímé a nepřímé oběti se zvláštním zaměřením na související pojmy ublížení na zdraví, majetková a nemajetková újma a bezdůvodné obohacení v kontextu zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Věnuji se též významu zvláště zranitelné oběti a odlišuji osobu poškozenou od oběti trestného činu.

Třetí kapitola představuje stěžejní část této práce. Čtenáře seznámí s významem pojmu odškodnění tak, jak ho chápou jednotliví autoři, představí různé kompenzační teorie a nastíní, jak řeší odškodnění dokumenty Organizace spojených národů, Rady Evropy a Evropské unie. Také je zde věnována pozornost vývoji české právní úpravy poskytování peněžité pomoci, a to od zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí pomoci obětem trestné činnosti, až po jednotlivé novely zákona o obětech trestných činů; zároveň uvádí srovnání úpravy těchto dvou zákonů. Dále zde přináším zevrubný rozbor současné právní úpravy poskytování peněžité pomoci, zejména jejího účelu, okruhu oprávněných žadatelů, podmínek poskytování peněžité pomoci a její výše, náležitostí a posuzování žádostí o její poskytnutí a nastiňuji fungování přeshraničních případů. Konečně kapitola představuje též právní úpravu odškodňování obětí trestných činů v Jižní Austrálii, která vykazuje řadu společných rysů s českou právní úpravou.

Při psaní práce využívám zejména deskriptivní a analytickou metodu, jakož i komparativní, a to zejména při srovnání zákona o poskytování peněžité pomoci a zákona o obětech trestných činů, jakož i při porovnání jihoaustralské právní úpravy s českou. Čerpala jsem obzvláště z odborné literatury a článků, jakož i z bohaté judikatury, která k tomuto tématu existuje.

V závěru práce se pokusím shrnout zjištění k otázkám, které jsem si položila, a zformulovat návrhy *de lege ferenda* zejména s ohledem na neustále se vyvíjející právní úpravu poskytování peněžité pomoci.

1. Viktimologie

Viktimologie (z lat. *victima* – oběť, řec. *logos* – věda) je nejjednodušeji definována jako nauka o obětech trestné činnosti. Zabývá se změnami v chování a prožívání osob, které se staly obětí trestného činu, a to též v průběhu vyšetřování a soudního jednání.² Výzkumníci psychologie obětí se snaží objasnit podstatu traumatizace, která je způsobena trestným činem. Mapují, jak oběť trestný čin prožívala a jak se s ním vyrovnává. Zjišťují dopady trestného činu na oběť i problémy, se kterými se potýká. Zkoumají, co pomáhá a co naopak ztěžuje návrat oběti do běžného života.³

Viktimologie analyzuje vztah mezi obětí a pachatelem před, během a po spáchání trestného činu, tedy se ptá, jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se spolupodílí na interakci v průběhu trestného činu, ačkoli se nesnaží zatížit oběť určitou spoluvinou, a tím ospravedlnit chování pachatele.^{4,5}

Rozvoj viktimologie cílí na vytvoření poznatků o tom, jak se lze účinně vyhnout roli oběti a jakými preventivními opatřeními lze minimalizovat riziko ohrožení. Vedle informací o bezpečném chování se zkoumá problematika právní a psychologické pomoci obětem trestných činů.⁶ Válková souhrnně vymezuje viktimologii jako *vědní obor zabývající se obětí a jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí oběti v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu, pomocí oběti, včetně jejího odškodnění a rehabilitace a v neposlední řadě i prevenci viktimizace, tj. způsoby, jak ochránit potenciální oběti před kriminalitou.*⁷ Těchto šest skupin jevů zároveň tvoří předmět viktimologie.⁸

Počátky nauky o obětech spadají do 50. let minulého století, kdy Benjamin Mendelsohn poprvé užil termín „viktimologie“ v roce 1947 na konferenci Rumunské společnosti pro

---

² HLAVINKA, Pavel. *Psychologie pro právníky: Vybraná témata a disciplíny*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-262-2, s. 197.

³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Psychologie obětí*. In: ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Petra VITOUŠOVÁ a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2, s. 11.

⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 97.

⁵ HLAVINKA, Pavel, op. cit., s. 197.

⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, op. cit., s. 97.

⁷ VÁLKOVÁ, Helena. *Viktimologie*. In: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2, s. 171.

⁸ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, s. 122.

psychiatrii⁹, přičemž v odborné literatuře je doložen v práci amerického psychiatra Fredericka Werthama o dva roky později^{10, 11}. Ovlivňovalo je více zdrojů. Tragické zkušenosti druhé světové války způsobily větší vnímavost veřejnosti pro utrpení milionů obětí nacistického holocaustu, ale též jiných zločinů. V kriminologii samotné se dostalo do popředí mínění, že je zapotřebí věnovat pozornost nejen pachateli, který byl až do té doby centrem výzkumného zájmu, ale též jeho protikladu, tj. oběti. Uplatnila se myšlenka, že trestné činy zpětně změnit nemůžeme, ale můžeme změnit to, jak se po nich oběť cítí.¹² Zohlednění viktimologických aspektů dovoľovalo, aby kriminologická teorie lépe poznala skutkové okolnosti páčání trestných činů, jichž je oběť nedílnou součástí. Viktimologie se však od začátku nechtěla omezovat pouze na nezúčastněnou teoretickou analýzu. Naopak, její základní myšlenkou byla sociální aktivita usilující o zlepšení pozice obětí, o něž nejen společnost a státní instituce, ale ani věda nejevily dříve dostatek zájmu. Proto se viktimologie též snaží o praktickou aplikaci svých poznatků ve prospěch obětí – prosazuje jejich ochranu, lepší postavení v trestním řízení, účinnější pomoc.¹³

Za zakladatele viktimologie se pokládá všeobecně uznávaný německý kriminolog Hans von Hentig^{14, 15}, někdy se uvádí též Benjamin Mendelsohn^{16, 17}. Viktimologie se rozvíjela v 60. letech 20. století v USA, Kanadě, Austrálii, na Novém Zélandě a ve Velké Británii, postupně v západoevropských zemích, později v zemích střední Evropy.¹⁸ Skutečného rozkvětu dosáhla v 70. letech 20. století, kdy v této oblasti probíhal rozsáhlý výzkum např. Ezzata Abdela Fattaha nebo Stephena Schafera^{19, 20}, rozvíjely se viktimologické organizace,

---

⁹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. 1. vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8, s. 10.

¹⁰ Jedná se o knihu WERTHAM, Frederick. *The Show of Violence*. 1st edition. New York: Vintage, 1949.

¹¹ VÁLKOVÁ, Helena, op. cit., s. 171.

¹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Aktuální principy pomoci obětem trestných činů a násilí. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2018, roč. 20 (9). ISSN 1212-866X, s. 1.

¹³ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv, op. cit., s. 121-122.

¹⁴ Mezi jeho nejvýznamnější díla patří von HENTIG, Hans. *The Criminal and his Victim*. 1st edition. New Haven, Bonn: Yale University Press, 1948.

¹⁵ K němu viz dále.

¹⁶ Benjamin Mendelson byl francouzsko-izraelský právník, který je někdy považován za otce viktimologie. Ve své práci byl ovlivněn utrpením a traumaty především židovských obětí nacistického holocaustu doznávajícími i po skončení 2. světové války. Zaujat dynamikou, která se odehrává mezi oběťmi a pachateli, provedl průzkum obou stran během přípravy případu k soudu. Na základě toho vytvořil typologii obětí trestných činů o šesti kategoriích – k tomu viz dále.

¹⁷ VELIKOVSKÁ, Martina. op. cit., s. 10.

¹⁸ ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4, s. 219.

¹⁹ Viktimologie se ve svých počátcích příliš nezabývala právy či potřebami obětí. Nezajímala se ani o to, jak zmírnit utrpení obětí zločinů. Mnohem více ji zajímala role či podíl oběti na genezi činu. První badatelé tak v minulém století hledali odpověď na otázku, co z nás dělá oběti trestných činů. Ezzat Abdel Fattah, kriminolog

vydávaly se časopisy, pořádaly se konference.²¹ První mezinárodní symposium viktimologie zorganizoval Israel Drapkin v roce 1973, protože se domníval, že kriminologové se více věnují pachatelům a zločinu, zatímco oběti trestných činů ustupují do pozadí.²² Jako vědnímu a akademickému oboru se dnes viktimologii věnují stovky univerzit a výzkumných institutů. Celosvětově ji zajišťuje mezinárodní nevládní organizace Světová viktimologická společnost (*The World Society of Victimology*).²³

V odborné literatuře nepanuje názorová jednota na to, zda je viktimologie samostatnou vědou, nebo součástí kriminologie. Jako nezávislý vědní obor, který se jako paralelní věda kriminologie zaměřuje na oběti zločinů nebo nehod, zkoumá viktimologie osobnost oběti z biologických, psychologických a sociologických hledisek. Má být rozvíjen systém preventivních a terapeutických opatření k předcházení možnostem stát se obětí.²⁴ Podle extenzivní koncepce se má zabývat též oběťmi válek, rasového pronásledování, politického útlaku, dokonce i přírodních pohrom a katastrof.²⁵ Představitelem tohoto širšího pojetí nauky o obětech ve smyslu samostatné interdisciplinární sociální vědy byl Benjamin Mendelsohn^{26,27,28}, z pozdější doby např. Robert Elias^{29,30}.

Postupně převládající názor chápe viktimologii spíše jako jednu z dílčích oblastí kriminologického zájmu. To je dáno především skutečností, že se v základu liší oběti přírodních katastrof, válečných konfliktů či dopravních nehod na straně jedné a oběti zločinu na straně druhé.³¹ Viktimologie přispívá k obohacení kriminologických znalostí o etiologii trestné činnosti právě tím, že upřednostňuje oběť jako účastníka procesu kriminogeneze.

---

na univerzitě v Monrealu, tvrdil, že existují lidé, kteří přitahují zločince, jako ovce přitahují vlky. Schafer přisuzoval některým obětem vlastnosti, kterými provokují ostatní k útoku na sebe.

²⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1, s. 13.

²¹ VELIKOVSKÁ, Martina, op. cit., s. 11.

²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*, s. 11.

²³ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv, op. cit., s. 122.

²⁴ KAISER, Günther. *Kriminologie: úvod do základů*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8, s. 222.

²⁵ MUSIL, Jan. *Oběť trestného činu*. In: NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-376-8 (chyb.), s. 151.

²⁶ MENDELSON, Benjamin. Une Nouvelle Branche de la Science Bio-Psycho-Sociale: La Victimologie. *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique*, 1956, s. 95-109.

²⁷ Victimization. In: *Criminal-justice.iresearchnet.com* [cit. 2020-10-1]. Dostupné z: <https://criminal-justice.iresearchnet.com/crime/victimization/4/>

²⁸ KARMEN, Andrew. Victimology. *Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, Inc. Corporate Site, 1999- [cit. 2021-10-1]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/victimology>

²⁹ Jeho souvisejícím dílem je ELIAS, Robert. *The Politics of Victimization: Victims, Victimology and Human Rights*. 1st edition. New York: Oxford, 1986.

³⁰ Robert Elias je známý především svými viktimologickými studii zaměřenými na oblast lidských práv a svobod.

³¹ VÁLKOVÁ, Helena, op. cit., s. 171.

Výsledky viktimologických bádání slouží pro prevenci kriminality.³² Toto užší pojetí viktimologie poprvé rozvedl ve svých výzkumech a studiích již zmíněný Hans von Hentig³³, mezi novodobé zastánce patří např. Musil³⁴.

V posledních letech se konstituovala relativně samostatná disciplína kriminalistické viktimologie. Zkoumá oběť jako zdroj informací o trestném činu potřebných pro jeho odhalení a objasnění. Zabývá se obětí jako původcem a nositelem stop a na základě vztahů oběti k pachateli vypracovává postupy usvědčení pachatele. Detailně se zajímá např. o roli oběti při oznamování trestných činů, výsledkem svědků – poškozených, spoluprací s obětí při rekognici, při rekonstrukci trestného činu, při vyšetřovacím pokusu. Základ kriminalistické viktimologie spočívá v obecných viktimologických poznatcích a transformuje je pro aplikační potřeby policejních a vyšetřovacích orgánů.³⁵

Domnívám se, že viktimologie se z kriminologie vyvinula a je v dnešní době pořád správně označována za součást kriminologie, neboť by nemohla fungovat bez jejích poznatků a metodologie^{36,37}, mám však za to, že jelikož se jedná o relativně mladý vědní obor a nauka o obětech se bude neustále rozvíjet, má potenciál se od kriminologie úplně osamostatnit, jak dokládá např. vznik kriminalistické viktimologie.

1.1 Viktimnost

V dnešním světě se každá osoba může stát obětí trestného činu. Jak dokládá praxe, pravděpodobnost této události však není v populaci rozložena rovnoměrně. Je ovlivněna vlastnostmi, zaměstnáním, sociální rolí či chováním osoby.³⁸ Pro vyjádření stupně pravděpodobného rizika, že se jednotlivec nebo určitá sociální skupina stane obětí trestného činu, se užívá pojem viktimnost.³⁹

Viktimnost je definována jako disponovanost jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu. V této souvislosti mluví Hentig o potenciální oběti, tedy osobě, která se ještě

---

³² MUSIL, Jan, op. cit., s. 150-151.

³³ VÁLKOVÁ, Helena, op. cit., s. 172.

³⁴ MUSIL, Jan, op. cit., s. 150-151.

³⁵ MUSIL, Jan, op. cit., s. 152.

³⁶ Např. i nyní se často pouze převezmou dotazníky z kriminologických výzkumů pachatelů a přizpůsobí se analýzám obětí.

³⁷ KAISER, Günther, op. cit., s. 222.

³⁸ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv, op. cit., s. 122-123.

³⁹ ZOUBKOVÁ, Ivana a kol., op. cit., s. 218.

nestala obětí trestného činu, ale u níž díky jejím vlastnostem nebo chování existuje nadprůměrné riziko, že se jí může stát.⁴⁰ Holyst zmiňuje tzv. viktimogenní potenciál⁴¹.

Riziko skutečnosti, že se někdo stane obětí trestného činu, zvyšují tzv. **viktimogenní faktory**. Hlavinka mezi ně řadí následující psychologické predisponující vlivy:

1. sociální viktimogenní faktory: patologické nebo jinak nevhodné výchovné postupy v rodině, typ sociální vrstvy, pozice v rodině, vykonávaná profese apod.,
2. behaviorální viktimogenní faktory: rizikové chování, provokativní projevy agresivního chování, pohyb na viktimogenních místech,
3. osobnostní viktimogenní faktory: kombinace osobnostních rysů predisponujících k tomu, že se daný člověk stane obětí určitého typu trestné činnosti, např. příliš důvěřivý člověk může být snadněji podveden.⁴²

Ačkoli se problematice viktimnosti věnovala řada vědeckých výzkumů, bylo mnohdy obtížné určit významnou souvislost mezi viktimností a konkrétními biosociálními a psychickými charakteristikami oběti, neboť lidé jsou nositeli velkého množství různých vlastností.⁴³ Válková uvádí, že tato souvislost byla relativně spolehlivě prokázána u následujících faktorů:

1. věku oběti (nikoli staří lidé, ale naopak mladí jedinci se vzhledem ke svému často neopatrnému způsobu života stávají výrazně častěji než starší generace obětmi zejména násilné kriminality),
2. profesi oběti (samotný charakter zaměstnání s sebou nese vyšší či nižší viktimogenní potenciál – např. profese učitele na základní škole je spjata s menšími riziky než profese policisty specializovaného na oblast organizovaného zločinu),
3. sociální charakteristiky oběti (příslušnost k určité rizikové skupině osob s sebou nese přirozeně vyšší míru viktimnosti – např. příslušníci určité etnické či náboženské minority, homosexuálové, alkoholici a narkomani),
4. zdravotního stavu (oběti se somatickými a psychickými handicapy se těmito odlišují od svého okolí, a tím na sebe přitahují pozornost – mentálně retardované děti, jedinci s lehkou mozkovou dysfunkcí).⁴⁴

Miethe a Meiner sumarizují ve svém díle řadu viktimogenních faktorů. Upozorňují např. na individuální charakteristiky člověka, jako je věk, pohlaví, rasa, noční pobyt venku, žití

---

⁴⁰ MUSIL, Jan, op. cit., s. 152.

⁴¹ HOLYST, Brunon. *Kryminologia*. 5. vyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994, s. 510.

⁴² HLAVINKA, Pavel, op. cit., s. 197-198.

⁴³ MUSIL, Jan, op. cit., s. 153.

⁴⁴ VÁLKOVÁ, Helena, op. cit., s. 173-174.

o samotě, nebezpečné aktivity a finanční příjem rodiny. Poukazují však i na důležitost kontextuálních charakteristik, jako je přestěhování osoby, rušnost místa, ve kterém bydlí, dále etnická odlišnost, nízký socioekonomický status, pozdní noční hodina a průměrná hodnota cenností, které člověk při sobě nosí. Některá rizika pak plynou podle výzkumu i z konkrétních trestných činů⁴⁵.

V celkové souvislosti se tedy jedná o skupiny osob disponovaných svým povoláním, majetkovými poměry, věkem, psychickými vlastnostmi, zdravotním stavem či sociálními charakteristikami stát se pro pachatele lákavými objekty majetkové, násilné, mravnostní či jiné kriminality.⁴⁶

1.2 Viktimizace

Viktimizací se rozumí proces, v jehož rámci se z potenciální oběti stává oběť reálná.⁴⁷ Jedná se o složitý a dynamický děj, který je zejména z psychologického hlediska obtížně poznatelný, jelikož do něj zasahuje velké množství vzájemně provázaných činitelů. Začíná, ale zpravidla nekončí útokem agresora na oběť. Újma způsobená trestným činem je mnohdy pouze úvodním dějem, na který navazují další psychicky zraňující události.⁴⁸

Běžně se rozlišují dvě základní fáze viktimizace, a to primární a sekundární. Někteří autoři k tomuto zařazují ještě viktimizaci terciární. Tyto fáze s sebou přinášejí pro oběť určitá nebezpečí, která pro ni mohou mít specifické důsledky.⁴⁹

Primární viktimizace zahrnuje dění spojené bezprostředně s kriminálním chováním pachatele. V důsledku trestného činu vzniká oběti vždy určitá primární újma (fyzická⁵⁰, finanční⁵¹ nebo emocionální⁵²)⁵³ způsobená pachatelem. Jedná se tedy o poškození, která jsou

---

⁴⁵ Například pravděpodobnost stát se obětí loupeže nebo přepadení nesouvisí ani tak s příjmem rodiny, jako má spíše vztah k socioekonomickému statusu oblasti, ve které osoba bydlí. Příjem rodiny je tedy spojen s nižším rizikem stát se obětí těchto trestných činů, i když následně ovlivňuje výběr místa bydliště. Například pro krádeže, zvláště pak krádeže aut, mají význam obě z výše zmiňovaných proměnných obětí, tj. nejen příjem rodiny, ale i životní úroveň bydliště.

⁴⁶ VELIKOVSKÁ, Martina, op. cit., s. 68-69.

⁴⁷ VÁLKOVÁ, Helena, op. cit., s. 174.

⁴⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forezní psychologie*, s. 102.

⁴⁹ VELIKOVSKÁ, Martina, op. cit., s. 53.

⁵⁰ Tj. narušení fyzické integrity, od lehčích zranění po těžké ublížení na zdraví či usmrcení.

⁵¹ Tj. nejen poškození či ztráta majetku, ale i ušlý zisk nebo náklady na uzdravení.

⁵² Odvíjí se od prožívání oběti a souvisí s její osobností, může mít rozmanitou podobu (např. nespavost, úzkostné stavy, fobie, plačtivost, snížená pracovní výkonnost).

⁵³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forezní psychologie*, s. 103.

přímým, bezprostředním důsledkem konkrétního deliktu konkrétního pachatele. K primární viktimizaci a vzniku primární újmy dochází vždy při spáchání trestného činu.⁵⁴

K **sekundární viktimizaci** dochází tehdy, jestliže je oběti po ukončeném trestném činu způsobena další, druhotná újma, která již nemusí souviset s konáním pachatele.⁵⁵ Toto poškození vzniká v důsledku reakcí formálních institucí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí, nejedná se tedy o obligatorní fázi viktimizace.⁵⁶

Oběť je často sekundárně poškozována prostřednictvím reakcí přátel, sousedů, rodičů, vlastních dětí, ale též v důsledku nemístného pojetí případu médii či nevhodného přístupu všech subjektů trestního řízení⁵⁷, tj. orgánů činných v trestním řízení (policistů, státních zástupců, soudců), chováním obhájců, stanoviskem znalců nebo i výpověďmi svědků.⁵⁸ Musil k tomuto výčtu přidává i pachatele (např. zastrašuje oběť, aby neoznamovala trestný čin).⁵⁹ Čírtková popisuje, že na obecné úrovni dochází k procesům sekundární viktimizace skrz očerňování oběti, obviňování či přenášení viny na oběť, nerespektování soukromí oběti a poškozování dobrého jména oběti.⁶⁰ Mám za to, že především orgány činné v trestním řízení by měly být v této oblasti vedeny k citlivému a chápajícímu přístupu k oběti (např. již v rámci vzdělávání a přípravy k výkonu povolání), neboť právě v nich by měla oběť mít oporu a jistotu spravedlnosti, což se nedá očekávat kupř. od médií či obhájce pachatele.

Sekundární rány jsou výhradně psychologické a vznikají v průběhu sekundární viktimizace. I když u nich z právního pohledu absentují výraznější materiální znaky, má se v současnosti za to, že mohou způsobovat větší újmu než rány primární.⁶¹ Čírtková uvádí, že druhotné rány jsou tvořeny pocitem nespravedlnosti, pocitem nedůstojnosti a pocitem izolace.⁶²

V souvislosti s tím, jakým způsobem se jedinec vyrovnává s prožitou kritikou událostí, se zavádí třetí, fakultativní fáze procesu, a to **terciární viktimizace**. Čírtková takto označuje stav, kdy jedinec není s to se přiměřeně vyrovnat s traumatickou zkušeností,

---

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*, s. 12.

⁵⁵ MUSIL, Jan, op. cit., s. 159.

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forenzní psychologie*, s. 102.

⁵⁷ Podle Čírtkové nedošlo ani po přijetí zákona o obětech trestných činů k prohloubení zájmu právního stavu o viktimologické poznatky, a především v důkazně nejasných případech se pak neustále uplatňují mýty, které způsobují druhotné zraňování obětí. – k tomu viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky o obětech sexuálního násilí. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer, 2021, roč. 23 (5). ISSN 1212-866X, s. 18.

⁵⁸ VELIKOVSKÁ, Martina, op. cit., s. 72.

⁵⁹ MUSIL, Jan, op. cit., s. 159.

⁶⁰ K tomu podrobněji viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie*. In: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2, s. 196-198.

⁶¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*, s. 103.

⁶² K tomu podrobněji viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forenzní psychologie*, s. 103-104.

přestože z objektivního hlediska došlo k nápravě a uzdravení či odškodnění.⁶³ Sochůrek chápe terciární viktimizaci jako trvalou změnu psychiky, životní linie nebo životního programu poté, co se člověk stal obětí trestného činu nebo jiné nepříznivé události.⁶⁴ Domnívám se, že je nezbytné zařadit terciární viktimizaci jako samostatné stádium viktimizace, neboť při jejím opomenutí by nebyl zahrnut významný a poměrně běžný dopad spáchání trestného činu, který může oběť pronásledovat řadu let a ohledně kterého je třeba oběti poskytnout adekvátní psychologickou pomoc.

Terciární viktimizace nejčastěji dopadá na zvláště zranitelné oběti, které se po spáchání trestného činu zcela změní, a v důsledku této skutečnosti nejsou posléze schopné navrátit se do společnosti a ke svému starému životu. Z toho vyplývá, že jádro terciární viktimizace spočívá v osobnostních specifikách takové osoby.⁶⁵

Z psychologického hlediska může terciární viktimizace plynout ze špatného psychického stavu umocněného prožitým traumatem. V souvislosti s tím dochází u obětí mnohdy ke vzniku posttraumatické stresové poruchy, která se projevuje opakovaným znovuprožíváním traumatické události, vyhýbáním se podnětům spojených s prožitou událostí, ztrátou zájmů, izolací před vnějším světem, emoční nestabilitou a celkovým omezením schopnosti prožívání. Vedle toho se mohou objevit poruchy spánku, pozornosti, vystupňované bdělosti a další psychické nebo somatické obtíže.⁶⁶

V kontextu procesu viktimizace se též často setkáme s problematikou tzv. **reviktimizace**. Tento pojem označuje opakovaný výskyt kriminality u jedné oběti, případně na stejném místě činu. V této souvislosti se uvádí koncept mnohočetné nebo mnohonásobné oběti a je chápán různými autory odlišně.⁶⁷ Netík, Netíková a Hájek uvádějí, že někteří autoři⁶⁸ považují za mnohonásobnou oběť takovou osobu, která se během pěti let alespoň dvakrát stane obětí trestného činu, jiní autoři⁶⁹ zase takového jedince, který je během 12 měsíců podlehne viktimizaci alespoň třikrát.⁷⁰ Sparks chápe mnohonásobné oběti jako jedince, kteří jsou tak často viktimizováni, že již nemohou dílčí události prožívat odděleně,

---

⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*, s. 102.

⁶⁴ SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů viktimologie*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2003. ISBN 80-7083-745-4, s. 28.

⁶⁵ VELIKOVSKÁ, Martina, op. cit., s. 83.

⁶⁶ HLAVINKA, Pavel, op. cit., s. 200.

⁶⁷ VELIKOVSKÁ, Martina, op. cit., s. 83.

⁶⁸ ZIEGENHAGEN, E. A.. The Recidivist Victim of Violent Crime. *Victimology*, vol. 1, 1976, s. 538-550.

⁶⁹ Podrobněji viz HINDELANG, M. J., GOTTFREDSON, M. R., GAROFALO, J. *Victims of Personal Crime: An Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge: Baling Publishing, 1978.

⁷⁰ NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: úvod do forezní psychologie*. Praha: C.H. Beck, 1997. ISBN 80-7179-177-6, s. 94.

a prožívají tak stav chronické viktimizace.⁷¹ Čírtková k tomuto dodává, že viktimizace mohou pocházet z různých i stejných druhů trestných činů a interval mezi iniciální a následnou viktimizací by neměl přesáhnout lhůtu půl až jednoho roku.⁷² Osobně inklinuji k názoru, aby za mnohačetnou oběť byla považována každá osoba, která byla jakýmkoli deliktem viktimizována alespoň dvakrát, byť i v průběhu celého života, neboť jakékoli opakované vystavování působení a následkům trestného činu může negativně ovlivnit psychiku jedince a prohlubovat možnou sekundární, případně též terciární viktimizaci.

V průběhu let se vědci snažili objasnit, jak a proč se někteří lidé stávají oběťmi častěji než jiní. V počátcích zkoumání existovaly dvě převládající teorie. Teorie chaosu pracovala s předpokladem, že mnohonásobná oběť je výsledkem nežádoucí shody smutných, avšak zcela náhodných situací. Druhý názor nevnímal toto vysvětlení jako uspokojivé, přišel tedy s teorií predestinované oběti, podle níž je na člověku opakovaně páchan trestný čin vlivem určitých osobnostních vlastností, které jsou pro pachatele natolik zajímavé, že se opakovaně stávají terčem jeho útoku, náhoda zde tedy nehraje žádnou roli. Dosud ovšem nebylo zjištěno, které osobnostní dispozice jsou v tomto ohledu klíčové a názory odborníků se různí⁷³. Dnešním všeobecně převládajícím názorem je, že mnohonásobná oběť je poměrně běžným jevem a není determinována specifickým typem osobnosti^{74, 75}.

Čírtková při vysvětlování reviktimizace přichází s koncepcí kariéry oběti, která přesahuje přehled obecně pojatých viktimogenních faktorů. *Začíná vlastně u pachatelů. Je totiž založena na předpokladu, že pachatelé se v drtivé většině chovají racionálně. Alespoň v hrubých obrysech mají určitý záměr neboli plán, kalkulují rizika a především si vybírají vhodnou situaci a oběť (...). Pro akci se rozhodnou až v momentu, kdy věří, že budou úspěšní a získají rychle kontrolu nad děním. Důležitou roli proto hrají signály, které oběť vysílá do svého okolí. Lákavá je především snadno zranitelná oběť. Zranitelností oběti se rozumí všechny charakteristiky, které posilují záměr pachatele přejít k akci.*⁷⁶ Zranitelnost jedince reaguje především na traumatické zážitky, trestný čin ji tak může na určitou dobu prudce

---

⁷¹ SPARKS, Richard F. Multiple Victimization: Evidence Theory and Future Research. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 1981, vol. 72, pp. 762-778.

⁷² ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forezní psychologie*, s. 119.

⁷³ Čech je přesvědčen, že viktimnost není ani biologickým znakem, ani povahovou dispozicí, nýbrž znamená náchyllost k chování, které se jedinec učí na základě nedostatku sociálních kontaktů a vztahů. Gottfredson naopak vidí hlavní příčinu této opakující se situace v charakteristickém životním stylu, který se zakládá na jistých osobnostních vlastnostech člověka. Tyto dispozice a schémata chování zapříčiňují vyšší vulnerabilitu oběti vůči určitému stylu chování.

⁷⁴ Např. OSBORN, Denise R. et al. Are Repeatedly Victimized Households Different? *Journal of Quantitative Criminology*, 1996, vol. 12, no. 2, pp. 223-245.

⁷⁵ VELIKOVSKÁ, Martina, op. cit., s. 85-86.

⁷⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forezní psychologie*, s. 120.

zvýšit. Psychologickou podstatou kariéry oběti může být naučená bezmocnost (pocit vlastní slabosti), jejímž důsledkem jsou pak submisivní a pasivní schémata chování. *Poškozená osoba se aktuálně potýká s rolí oběti, a tím paradoxně sama sebe zatěžuje vyšší rizikovostí. Čím hůře poškodil první trestný čin po psychické stránce oběť, tím vyšší je získaná zranitelnost, a tím vyšší je pravděpodobnost reviktimizace.*⁷⁷

V souvislosti s viktimizací bych ráda zmínila poslední důležitý fenomén, a tím je **předstíraná viktimizace**. Termínem falešná či klamná oběť se označuje osoba, která se vydává za oběť trestného činu, ačkoli jí ve skutečnosti není. Jedinec tak z různých důvodů ve styku s policií a dalšími institucemi předstírá, že se stal obětí, ačkoliv pachatel ani trestný čin neexistují.

Podle kontaktu údajné oběti s realitou klasifikujeme dvě základní skupiny. První představuje falešné oběti, které svou viktimizaci záměrně hrají, tedy jsou si vědomy toho, že okolí prezentují nepravdu. Údajná viktimizace znamená účelové jednání s psychologicky pochopitelnými pohnutkami (alibi, pomsta, touha či přání získat pozornost, získání určitých materiálních či finančních výhod⁷⁸). Druhá skupina se skládá z falešných obětí, které přišly o kontakt s realitou. O své viktimizaci jsou tedy subjektivně přesvědčeny a falešná obvinění vůči domnělým pachatelům nejsou vědomou lží. Toto jednání může být způsobeno psychickými poruchami (mnohočetná osobnost, poruchy s bludy aj.).⁷⁹

1.3 Typologie obětí

Viktimologie nastiňuje problematiku obětí trestných činů, které jsou však značně diferencované, je tedy komplikované je nějakým způsobem generalizovat a získat klasický model oběti trestného činu. Jednotlivé oběti a trestné činy se vyznačují velkým množstvím proměnných. Přesto ve snaze utřídit množství informací, které jsou známy o obětech trestných činů, a zřehlednit empirické poznatky, už od vzniku viktimologie jako vědní disciplíny klasifikují odborníci oběti do kategorií dle jejich pojítek, resp. odlišností. *Někteří autoři dělí oběti podle věku, pohlaví, konkrétních vlastností, způsobu vyrovnávání s traumatem, jiní je rozlišují dle vzájemné interakce mezi nimi a pachateli, další především pak z hlediska míry jejich zavinění nebo dělí oběti podle zažitého trestného činu.*⁸⁰

---

⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forenzní psychologie*, s. 121.

⁷⁸ Podrobněji k motivaci viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forenzní psychologie*, s. 139.

⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forenzní psychologie*, s. 137-139.

⁸⁰ VELIKOVSKÁ, Martina, op. cit., s. 27.

Jako jeden z prvních na poli viktimologie se na studium a popis charakteristik obětí trestných činů soustředil Hans von Hentig. Jeho záměrem bylo zformovat vědecky podloženou, trestně-politicky smysluplnou typologii. Pokusil se kategorizovat oběti podle jejich psychologických a sociálních znaků.⁸¹ Byl přesvědčen o tom, že specifické vlastnosti predestinují člověka k tomu, že ho potká určitý konkrétní typ zločinu. Stanovil také, že některé oběti se spolupodílejí na své viktimizaci kombinací okolností, které nemohou ovlivnit. Nakonec roztrídil oběti do 13 skupin:

1. děti a mladiství,
2. ženy,
3. senioři,
4. osoby s mentálním handicapem,
5. imigranti,
6. příslušníci minorit,
7. mentálně narušení včetně traumatizovaných osob,
8. depresivní,
9. lidé toužící po rychlé akvizici (zbohatnutí),
10. promiskuitní a vztahově nestálé osoby,
11. osamělí a lidé se zlomeným srdcem,
12. tyrani a trýznitelé,
13. výjimeční, vyčnívající lidé a osoby, které jsou zablokovány vůči spolupráci s policií.

Nutno podotknout, že von Hentigův přístup již není aplikovatelný na dnešní podmínky.

Další ze zakladatelů viktimologie, Benjamin Mendelsohn, přišel s typologií soustřeďující se na míru zavinění trestného činu ze strany oběti. Dopracoval se k šesti typům poškozených osob:

1. kompletně nevinná oběť,
2. naivní oběť: mimoděk, nechtěně se zachová určitým způsobem, který zvýší riziko viktimizace,
3. riziková, dobrovolná oběť: svým životním stylem zvyšuje pravděpodobnost viktimizace,
4. provokující oběť: zahájí, vyprovokuje riskantní situaci, ale nakonec z ní vyjde jako poražená, proto je morálně zodpovědnější než pachatel,

---

⁸¹ VÁLKOVÁ, Helena, op. cit., s. 172.

5. participující, spoluvinná oběť: oběť je nejprve pachatelem či útočníkem, ovšem kvůli vývoji situace dojde k její viktimizaci,
6. simulující, falešná oběť: svou viktimizaci pouze hraje.⁸²

Výše uvedená klasifikace demonstruje, že existují případy, kdy je problematické posoudit, kdo je skutečně oběť a kdo pachatel. Agresor se totiž může dostat do role budoucí oběti provokacemi, systematickým ponižováním či vydíráním směřujícím vůči budoucímu pachateli, který tento nátlak dlouhodobě neustojí a dopustí se vůči primárnímu agresorovi trestného činu.

Z předchozích dvou dělení vyšel i viktimolog egyptského původu Ezzat A. Fattah⁸³, který svou typologii založil na typu interakce mezi obětí a pachatelem. Rozlišil následujících pět kategorií:

1. zúčastňující se oběť: před spácháním činu byla s pachatelem ve styku a tento mohl významně přispět k vykonání zločinu, oběť se s pachatelem velmi často dobře zná,
2. nezúčastňující se oběť: první interakce s pachatelem nastává obvykle až v okamžiku útoku, pachatel nemíří na konkrétní osobu,
3. provokující oběť: před uskutečněním zločinu pachatele provokuje a nesprávně posoudí možné následky svého viktimogenního konání,
4. latentní oběť (skrytá, anonymní): utrpenou újmu z rozličných důvodů neohlásila,
5. nepravá oběť: pachatelem byla nevědomky zaměněna s jinou osobou, v důsledku čehož utrpěla újmu.⁸⁴

Dalším často uváděným tříděním je klasifikace vytvořená Polákem Brunonem Holystem⁸⁵, která rozděluje oběti podle viny na:

1. oběti, které zavinily svou viktimizaci
  - a) individuálně (provokatér)
  - b) samotnou příslušností k rizikové, obecně negativně hodnocené skupině (prostitutka),
2. oběti, které nezavinily svou viktimizaci
  - a) individuálně (obrana přepadené osoby, kdy je ochránce sám zraněn)
  - b) příslušností k rizikové, společností pozitivně hodnocené skupině (policista).⁸⁶

---

⁸² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*, s. 13-15.

⁸³ O této problematice pojednává v díle FATTAH, Ezzat A. *Criminology. Past, Present and Future. A Critical Overview*. Palgrave Macmillan, 1997. ISBN 978-0312173999.

⁸⁴ HLAVINKA, Pavel, op. cit., s. 198-199.

⁸⁵ Podrobněji rozebrána v díle HOLYST, Brunon. *Kryminologia*. 5. vyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994.

⁸⁶ MUSIL, Jan, op. cit., s. 160.

Dále se v literatuře objevuje rozlišování obětí podle prožitého trestného činu (oběti přímého fyzického násilí, oběti sexuálního násilí, oběti domácího násilí, oběti s majetkovou újmou způsobenou vloupáním do soukromí, oběti podvodů) nebo podle reakce na trestný čin (oběť s expresivní a kontrolovanou reakcí podle intenzity vnějšího chování, oběť pasivní, odevzdaná a oběť aktivní).⁸⁷

---

⁸⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Forenzní psychologie*, s. 99-100.

2. Pojem oběti trestného činu

2.1 Viktimologické hledisko

Autoři Kriminologického slovníku Zoubková a kol. definují oběť trestného činu jako *konkrétní fyzickou osobu, která byla trestným činem usmrcena, zraněna, ohrožena na životě a zdraví, byla jí způsobena škoda na majetku nebo škoda morální, byla omezena na svobodě nebo jiných právech, a to nezávisle na tom, zda jí bylo následně zvláštním procesním rozhodnutím přiznáno postavení poškozeného*.⁸⁸ Podobně vymezuje oběť Vágnerová, a to jako *fyzickou osobu, která trestným činem utrpěla újmu na životě, zdraví, majetku nebo jiných právech*.⁸⁹

Jak je nastíněno výše, za oběť ve viktimologickém slova smyslu se zpravidla považují pouze fyzické osoby, nikoliv kolektivní subjekty, např. právnické subjekty.⁹⁰ Neplatí to ovšem bezvýjimečně. Sieverts a Schneider mají za to, že obětí je *osoba nebo organizace, jež je deliktem ohrožena, poškozena nebo zničena*.⁹¹ Nutno podotknout, že tento názor je dnes menšinový. Osobně se domnívám, že za oběť trestného činu by měla být považována pouze fyzická osoba, neboť jedině ta je schopna pociťovan bolest i další nemajetkové újmy způsobené trestným činem.

Pojem oběť se v širším smyslu vztahuje nejen na oběti trestných činů, ale i na oběti přírodních katastrof (povodní, zemětřesení, požárů), oběti velkých neštěstí (leteckých, železničních, lodních)⁹², na oběti teroristických akcí, válek, rasového pronásledování či politického útlaku⁹³. Jak již bylo nastíněno v kapitole 1., viktimologie se jako věda zabývá především oběťmi trestných činů, její závěry se však uplatní i při chápání problémů a životních situací všech jedinců, které potkal osud oběti.⁹⁴

Podle Musila je základním atributem v definování oběti újma jako objektivně vzniklé poškození (zhoršení stavu) oběti vyvolané trestným činem. Není rozhodující, zda oběť sama subjektivně vnímá tento nepříznivý důsledek, či nikoli, a jak sama přistupuje k činu a jeho

---

⁸⁸ ZOUBKOVÁ, Ivana a kol., op. cit., s. 123.

⁸⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0, s. 393.

⁹⁰ MUSIL, Jan, op. cit., s. 150.

⁹¹ SIEVERTS, R., SCHNEIDER, H. J. (eds.): *Handwörterbuch der Kriminologie*. Band 3, De Gruyter, Berlin, New York, 1975, s. 532.

⁹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*, s. 11.

⁹³ MUSIL, Jan, op. cit., s. 151.

⁹⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*, s. 11.

pachatelů. Za oběti jsou považováni i jedinci, kteří se zčásti podíleli na svém poškození, nebo lidé, jimž trestný čin vyhovuje (např. konzumenti drog). Klíčové je tedy objektivní, široce přijímané hledisko újmy, nikoli subjektivní názor oběti.⁹⁵

Mezi autory nepanuje shoda na tom, zda se má viktimologie věnovat pouze osobě bezprostředně dotčené trestným činem (např. zraněnou, okradenou, znásilněnou), nebo také osobám jí blízkým (rodinným příslušníkům), jichž se dopad trestného činu týká zprostředkovaně (např. ztrátou živitele se sníží jejich životní úroveň, stihne je psychické trauma). Tyto vzdálenější oběti mají nepochybně s bezprostřední obětí některé atributy společné (utrpí újmu), ale zároveň se odlišují v tom smyslu, že se obvykle nepodílely na vzniku a vývoji trestného činu. Čím širší okruh osob je zahrnut do rozsahu pojmu oběť, tím vykazují méně společných jedinečných znaků, kterými se diferencují od celé populace. Musil se přiklání k názoru, že v zájmu zachování stejnorodosti studovaného objektu je metodologicky vhodnější považovat za oběť pouze osobu bezprostředně dotčenou trestným činem, dodává však, že některé viktimologické závěry lze uplatnit i na širší okruh osob, např. v problematice odškodňování a sociální pomoci.⁹⁶ Naopak Zbořilová se domnívá, že za oběť trestného činu je nutné pokládat i osoby blízké oběti a blízké sociální okolí. Oběti trestných činů dělí do tří skupin:

1. primární: oběti bezprostředně dotčené trestným činem (oběti samotné),
2. sekundární: blízké osoby oběti, které mají k oběti silný emocionální vztah a její újmu prožívají jako újmu vlastní (např. partner, rodinní příslušníci),
3. terciární: blízké sociální okolí (např. přátelé, sousedé).⁹⁷

Myslím si, že za oběť trestného činu je potřebné považovat primárně osobu přímo zasaženou trestným činem, jelikož si prošla genézí a průběhem trestného činu, a pocítila tedy nejvíce jeho dopady. Osoby blízké oběti by mohly nastoupit na místo oběti samotné, pokud by tato nemohla svá práva uplatnit sama, např. v důsledku smrti. Toto ale právě pouze ve specifických případech, nikoli generálně každý, kdo má k oběti intenzivní citový vztah a její újmu prožívá jako újmu vlastní. Osoby z blízkého sociálního okolí bych za oběť trestného činu nepokládala vůbec, jelikož následky činu se jich přímo nedotýkají a nemusí se s nimi vyrovnávat tak intenzivně jako oběť primární.

---

⁹⁵ MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-878-9, s. 66.

⁹⁶ MUSIL, Jan, op. cit., s. 150.

⁹⁷ ZBOŘILOVÁ, K. *Oběti trestných činů: Základy viktimologie*. In: GILLERNOVÁ, Ilona, BOUKALOVÁ, Hedvika a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1293-3, s. 136.

2.2 Mezinárodní právo

Viktimologie a oběti trestných činů se od 50. let 20. století postupně stávaly předmětem zájmu mezinárodního práva a na ně navazujících právních úprav jednotlivých států, které se snažily zakotvit alespoň minimální práva pro oběti trestných činů. První mezinárodní dokumenty týkající se této problematiky začaly vznikat v sedmdesátých letech.⁹⁸ V roce 1985 přijalo Valné shromáždění OSN *Deklaraci o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci*⁹⁹. Tento právně nezávazný dokument zakotvil minimální standard pro nakládání s oběťmi trestných činů a je pokládán za Magnu chartu obětí trestných činů celého světa. Deklarace funguje jako východisko pro tvorbu další legislativy a politiky zaměřené na problematiku postavení obětí trestné činnosti. V roce 1999 byla následně vytvořena *Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci Deklarace OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí trestného činu a ohledně obětí zneužití moci*, která se stala podkladem pro vytváření a realizaci programů poskytujících sociální, psychologickou, emocionální a finanční podporu a pomoc obětem a další účinnou pomoc obětem v rámci trestního řízení.

V čl. 1 Deklarace jsou definovány oběti trestných činů. Rozumí se jimi osoby, kterým byla individuálně nebo kolektivně způsobena škoda, včetně fyzické nebo psychické újmy, emocionálního strádání, majetkové škody nebo značné škody na jejich základních právech konáním nebo opomenutím, které je v rozporu s vnitrostátními zákony členských států, včetně těch, které zakazují zneužití moci. Ve smyslu čl. 2 Deklarace může být jedinec považován za oběť bez zřetele k tomu, zda byl pachatel odhalen, zadržen, stíhán nebo odsouzen, či zda mezi obětí a pachatelem existuje příbuzenský vztah. Koncept oběti za určitých předpokladů zahrnuje též nejblíže členy rodiny nebo osoby, které jsou v bezprostřední péči osoby.¹⁰⁰ Mezi osobami oprávněnými jsou tak uvedeni i pozůstalí po oběti a osoby, které utrpěly škodu tím, že pomáhaly oběti nebo které se dostaly do svízelného postavení při zabraňování viktimizaci.¹⁰¹

---

⁹⁸ GRIVNA, Tomáš. *Europeizace procesního postavení oběti a poškozeného*. In: TOMÁŠEK, Michal et al. *Europeizace trestního práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-737-9, s. 355.

⁹⁹ Deklarace OSN č. 40/34 ze dne 29. 11. 1985, o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci [online]. Valné shromáždění, 1985 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: <http://www.un-documents.net/a40r34.htm>

¹⁰⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 29-32.

¹⁰¹ *Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci Deklarace OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí trestného činu a ohledně obětí zneužití moci: návrh (duben 1997)*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. ISBN 9788086008462, s. 112.

Ochraně a problematice obětí trestných činů se věnují i další mezinárodněprávní dokumenty Organizace spojených národů, např. *Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z roku 2000*, jejímž předmětem je podpora mezinárodní spolupráce při prevenci a boji proti mezinárodnímu organizovanému zločinu, na niž následně navazuje *Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, který doplňuje Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z roku 2000*.¹⁰²

Na poli ochrany obětí trestných činů je činná též Rada Evropy. Její nejvýznamnější dokument¹⁰³ přijatý v této oblasti představuje *Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů* ze dne 24. 11. 1983¹⁰⁴. Zakotvuje závazný minimální standard pro odškodnění obětí násilných trestných činů.¹⁰⁵ Oběti jsou ve smyslu Úmluvy chápány jako osoby poškozené úmyslnými násilnými trestnými činy, u kterých došlo k ublížení na těle a zdraví, nebo osoby, které byly v péči poškozených osob, jež zemřely na následky těchto trestných činů. Oproti definici oběti v Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci je vytyčení oběti v této Úmluvě užší.¹⁰⁶

2.3 Právo Evropské unie

Od 90. let 20. století se Evropská unie začala zabývat opatřeními, kterými by mohla zlepšit postavení a ochranu obětí trestných činů. V březnu 2001 přijala v tomto směru Rada EU přelomové *Rámcové rozhodnutí o postavení obětí v trestním řízení 2001/220/SVV*¹⁰⁷, které bylo v roce 2012 nahrazeno *směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV* (dále jen „směrnice o minimálních pravidlech“ nebo „směrnice 2012/29/EU“).¹⁰⁸ Tato směrnice

---

¹⁰² RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ, op. cit., s. 37-38.

¹⁰³ Mezi další mezinárodněprávní dokumenty Rady Evropy upravující práva a postavení obětí trestných činů patří např. Doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 z roku 1985 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu, Doporučení Rady Evropy č. R (87) 21 z roku 1987 o pomoci obětem trestných činů a prevenci viktimizace, Doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 o zjednodušení trestního řízení, Doporučení Rady Evropy č. R (99) 19 týkající se zprostředkování, resp. mediace v trestních věcech.

¹⁰⁴ Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů z 24. 11. 1983 publikovaná pod č. 141/2000 Sb. m. s., s účinností od 1. 1. 2001

¹⁰⁵ Podrobněji viz kap. 3.3.2

¹⁰⁶ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ, op. cit., s. 44.

¹⁰⁷ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ, op. cit., s. 49.

¹⁰⁸ V právu EU je v současné době problematika postavení obětí trestných činů upravena zejména ve směrnicích, kterými jsou směrnice Rady Evropské unie 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů; směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV; směrnice

komplexním způsobem zpracovává ochranu obětí zejména v trestním řízení a pomoc obětem trestných činů a aplikuje se v zásadě na všechny oběti trestných činů, u kterých může vzniknout sekundární a opakovaná viktimizace či zastrasování a odvěta.

Ve smyslu čl. 2 směrnice o minimálních pravidlech se obětí trestného činu rozumí zejména každá fyzická osoba, které byla způsobena újma bezprostředně v důsledku trestného činu. Újma se může vyskytovat ve formě fyzické, duševní či citové újmy, případně hmotné ztráty. V souladu s všeobecně přijímanými viktimologickými poznatky tedy nemůže být obětí osoba právnická. Za oběť se pokládá též rodinný příslušník osoby, jejíž smrt byla způsobena přímo trestným činem a který v důsledku této smrti utrpěl újmu, ochrana je tedy poskytována nejen obětem přímým, ale i nepřímým. Podobně je koncipován i český zákon o obětech trestných činů, který za oběti považuje i některé osoby pozůstalé.

Směrnice o minimálních pravidlech nedefinuje ve výkladovém ustanovení čl. 2 pojem zvláště zranitelné oběti (srov. § 2 odst. 4 ZOTČ), ovšem v rámci ustanovení o ochraně obětí zmiňuje i oběti s potřebou zvláštní ochrany. Zvláštní ochranu potřebují oběti, které jsou zvláště zranitelné ve vztahu k sekundární a opakované viktimizaci. Na rozdíl od evropské úpravy tedy český zákon o obětech trestných činů taxativně uvádí oběti, které jsou ex lege považovány za zvláště zranitelné¹⁰⁹.¹¹⁰ K tomu Jelínek uvádí: *Tato úprava je proti evropské z pohledu výkladu nesrovnatelně předvídatelnější, což je pozitivní vzhledem k právní jistotě adresátů norem. Její nevýhodou však je, že v určitých případech může vést k nesprávným (nespravedlivým) závěrům. Dotčeným osobám, zejména orgánům činným v trestním řízení a orgánům rozhodujícím o peněžité pomoci ze strany státu (Ministerstvo spravedlnosti), situaci sice ulehčuje, může však také vést k tomu, že se rezignuje na nutnost posuzovat zranitelnost individuálně a se zřetelem ke konkrétním okolnostem případu a individuálním charakteristikám oběti.*¹¹¹ V tomto ohledu se liší evropská úprava, která klade důraz na provedení individuálního posouzení zvláštní zranitelnosti, zvláště s ohledem na osobní charakteristiku oběti, druh, povahu a okolnosti trestného činu.¹¹² Dle mého mínění je

---

Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV; směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu; směrnice o minimálních pravidlech; směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění rozhodnutí Rady 2005/671/SVV.

¹⁰⁹ Srov. kap. 2.4.2

¹¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Práva a ochrana obětí trestných činů v Evropské unii*. In: JELÍNEK, Jiří, Tomáš GŘIVNA, Sergej ROMŽA, Jana TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ a Anna SYKOVÁ et. al. *Trestní právo Evropské unie*. Druhé, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-375-9, s. 339-341, 345-347.

¹¹¹ JELÍNEK, Jiří, *Trestní právo Evropské unie*, s. 347.

¹¹² JELÍNEK, Jiří, *Trestní právo Evropské unie*, s. 348.

koncepte české právní úpravy vhodnější než evropská, jelikož poskytuje oporu a zlehčuje orientaci obětí trestných činů v legislativě, pro něž má být zejména určena, neboť to jsou ony, kdo byly trestným činem poškozeny.

2.4 Česká právní úprava

2.4.1 Přímá a nepřímá oběť

Termín „oběť“ zavedl do českého právního řádu zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti¹¹³. Podle tohoto zákona se oběť rozuměla fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Za oběť se považovala i osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu (srov. § 2 odst. 1, 2 zákona č. 209/1997 Sb.).

Do vzniku zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále též „zákon o obětech trestných činů“ nebo „ZOTČ“), vnímaly trestní předpisy oběť buď jako předmět zájmu orgánů činných v trestním řízení (jako nositele důkazu), který svou výpovědí může pomoci k nalezení materiální pravdy a k odsouzení pachatele, nebo jako procesní subjekt, resp. stranu, které je přiznán určitý rozsah práv a povinností (poškozený)¹¹⁴. Uplatnění těchto práv směřovalo především k naplnění účelu trestního řízení. Práva a povinnosti poškozeného pak končily tam, kde by mohly překročit meze cíle trestního řízení nebo zbrzdit jeho dosažení. Práva a povinnosti oběti byly tedy historicky spojeny s určitou úlohou, které měl v trestním řízení poškozený dostát. Poškozený se projevoval jako soukromý nebo subsidiární žalobce nebo jako soukromý účastník – adherent. Zákony tedy neřešily oběť jako subjekt zvláštní péče. Na novější legislativní počiny naopak působí trend rozšiřování práv obětí, což je spojeno jak s viktimologickými poznatky, s rozšiřováním účelu trestního řízení (srov. § 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“ nebo

---

¹¹³ Ve znění do 31. 7. 2013

¹¹⁴ Podle Basíka se postavení poškozeného (potažmo i oběti trestného činu) do té doby věnovala menší pozornost z důvodu klasických teorií trestního práva procesního, které vymezují trestní právo procesní jako procesní formu, v jejímž rámci je realizován trestněprávní vztah pachatele trestného činu a státu, který vůči pachateli disponuje právem na jeho potrestání. Postupně se však prosazuje také pojetí jiné, které počítá s poškozeným jako rovnocennou stranou trestního procesu. - BASÍK, Michal. K dopadům nového zákona o obětech trestných činů, aneb abychom s vaničkou nevytlévali i dítě. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013, roč. 11 (5). ISSN 1214-3758, s. 32.

„TR“), § 3 odst. 7 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ nebo „ZSVM“), tak i s pojetím restorativní justice¹¹⁵.

Přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o obětech“ nebo „ZOTČ“), byla sjednocena některá práva obětí jako subjektu zvláštní péče, která byla do té doby roztržena do několika zákonů¹¹⁶.¹¹⁷ Oběť je nyní nově definována jako fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil (srov. § 2 odst. 2 ZOTČ). Široká definice oběti plně koresponduje s evropskými předpisy (srov. např. čl. 2 odst. 1 směrnice 2012/29/EU).

Koncept oběti v České republice koreluje s viktimologickým pojetím, kdy se za oběť považuje nejčastěji pouze osoba fyzická, nikoli právnická. Obětí se ovšem může stát podnikatel – fyzická osoba, jež je samostatně výdělečně činná a které byla újma přivozena ve spojitosti s její samostatně výdělečnou činností, jelikož nejde o právnickou osobu. O oběť je třeba pečovat, a tím omezit důsledky trestného činu vůči její osobnosti a vynahrazovat újmu tím vzniklou. Jen fyzická osoba je způsobilá zažívat útrapy, a tedy pouze u ní lze předcházet vzniku druhotné újmy (sekundární viktimizaci). Právnická osoba v pojetí umělé právní konstrukce nemá vlastnosti, které jsou charakteristické pro živé bytosti. Oběť by se tak kromě svého procesního postavení (jako poškozeného) měla stát subjektem (adresátem) zvláštní péče

---

¹¹⁵ Pojem restorativní justice (nápravná, obnovující justice) lze ve stručnosti vyložit jako určitý koncept zacházení s pachatelem, odlišný od klasické neboli retributivní (trestající) justice, vycházející z názoru, že současná trestní spravedlnost nepředstavuje adekvátní reakci společnosti na kriminalitu. Jde o soubor postulátů, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti. Restorativní justice vychází z toho, že trestný čin nepředstavuje pouze porušení veřejného zájmu, porušení práva a útok na stát, ale že jde především o konflikt mezi pachatelem trestného činu a konkrétní obětí. Primární účel systému trestní justice proto spatřuje v kompenzaci poskytované individuálním obětem. – Podrobněji viz ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9, s. 23-26.

¹¹⁶ Procesní práva obětí jako poškozených byla obsahem trestního řádu a byla upravena v zásadě adekvátně. Některá práva obětí jakožto subjektů zvláštní péče ze strany státu byla taktéž vyvozována z trestního řádu (právo na informace, právo na ochranu soukromí), avšak chyběl jim vyšší standard práv obětí. Právo oběti na peněžitou pomoc ze strany státu bylo zachyceno v zákoně č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Sociální služby (zejména služby sociální prevence a sociálního poradenství) byly obětem zprostředkovány na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Zcela chybělo mnoho prostředků, kterými by bylo regulováno právo na ochranu oběti před sekundární újmu. Nebyla také konkrétně ve vztahu k obětem zpracována státní podpora nestátních organizací nabízejících pomoc obětem trestných činů.

¹¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů [online]. Vláda ČR: Poslanecká sněmovna, 15.2.2012, s. 2-3 [cit. 2020-11-6]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

ze strany státu. Z tohoto důvodu se oběť vyskytuje i v postavení poškozeného¹¹⁸ v trestním řízení.¹¹⁹

Zákon o obětech trestných činů pojmy ublížení na zdraví, majetková újma, nemajetková újma a bezdůvodné obohacení nedefinuje. Proto se aplikují definice těchto pojmů z trestního zákoníku a občanského zákoníku. Neexistuje racionální přístup, který by určoval opak.¹²⁰

Ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření (§ 122 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“ nebo „TZ“)). Újma na zdraví nedosahující intenzity ublížení na zdraví (tzv. drobná újma na zdraví) může představovat přestupek proti občanskému soužití (srov. § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 251/2016 Sb.). Za dílčí pojmové komponenty ublížení na zdraví můžeme tedy určit:

- a) stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění,
- b) který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného¹²¹ a
- c) který vyžaduje lékařského ošetření.¹²²

Poruchu zdraví nebo jiné onemocnění chápeme jako způsobení poruchy zdravotního stavu poškozeného, která nastala jako následek jednání pachatele a projevovala se nikoli jen nepodstatným zhoršením tělesných (fyziologických) nebo duševních (psychických) funkcí organismu.¹²³ Neexistuje jasně určená minimální doba, po níž musí porucha zdraví pro narušení obvyklého způsobu života trvat, aby poškození zdraví již šlo pokládat za ublížení na zdraví.¹²⁴ Soudní praxe dovodila, že znesnadnění obvyklého způsobu života musí trvat nejméně sedm dní, přičemž důležitá je zde doba pracovní neschopnosti. Vždy je ovšem třeba

¹¹⁸ K rozdílu pojmu oběť a poškozený viz blíže kap. 2.2.3.

¹¹⁹ GRÍVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 27.

¹²⁰ GRÍVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 27.

¹²¹ Znesnadnění obvyklého způsobu života zpravidla záleží v omezení pohyblivosti, upoutání na lůžko či v jiném klidovém režimu, v tělesné bolestivosti, zvýšené tělesné teplotě nebo v horečkách, v užívání léků (hlavně co se týče jejich vedlejších negativních účinků), v pracovní neschopnosti apod., což vede k omezení různých složek obvyklého způsobu života nemocného.

¹²² JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 29.

¹²³ Jedná se např. o déle trvající bolesti, horečky, nespavost, poruchy nervového systému, smyslová omezení, nemožnost soustředění aj. Ne každá porucha zdraví nebo jiné onemocnění je však ublížení na zdraví. Nepostačují např. přechodné a krátkodobé bolesti nebo nevolnost, malé oděrky, hučení v uších apod. – K rozdílu mezi ublížením na zdraví a těžkou újmou na zdraví viz např. zobecnující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85; rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2.12.1965, sp. zn. 9 Tz 30/65.

¹²⁴ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2.9.1965, sp. zn. 5 Tz 38/65

hodnotit celkový obvyklý způsob života poškozeného (rodinný, společenský, kulturní aj.). Pokud poškozený pracuje na vlastní riziko i při poruše zdraví, která je věcně ublížením na zdraví a předpokládá i pracovní neschopnost, nelze z toho vyvodit závěr, že se nejedná o ublížení na zdraví.¹²⁵ Na potřebu lékařského ošetření je třeba též nahlížet objektivně, tedy není podstatné, zda skutečně lékařské ošetření nastalo, protože se poškozený ošetřit nechal, ale zda u utrpeného zranění nebo onemocnění k ošetření zpravidla dochází. Ublížení na zdraví zahrnuje argumentem *a minore ad maius* i těžkou újmu na zdraví (srov. § 122 odst. 2 TZ nebo § 24 odst. 3 ZOTČ).¹²⁶

Pakliže škůdce ublíží poškozenému (oběti) na zdraví, je povinen odčinit jeho újmu peněžitou náhradou, která plně kompenzuje prožitá zranění a další nemajetkové újmy. Způsobil-li pachatel oběti poškozením jejího zdraví překážku lepší budoucnosti, nahradí jí i ztížení společenského uplatnění (srov. § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“)). Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželovi, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké, a to peněžitou náhradou, vyvažující plně jejich utrpení (srov. § 2959 OZ). Ve vztahu k peněžité náhradě škody na zdraví přitom platí, že způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musejí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné, jimiž jsou úmyslné způsobení újmy (např. užití lsti, pohrůžky, zneužití závislosti oběti, diskriminace aj. – srov. § 2957 OZ).

Majetková újma představuje skutečně vzniklou škodu vyjádřitelnou v penězích¹²⁷ na věcech dotčených trestným činem, jehož obětí se stala fyzická osoba, přičemž vlastníkem těchto věcí je právě tato oběť, a dále ušlý zisk, tedy prospěch, který oběti v důsledku trestného činu ušel (o co se proti odůvodněné domněnce majetek oběti nezvětšil) (srov. § 2952 OZ).¹²⁸ Jedním z nejvýznamnějších ustanovení z pohledu oběti, které je klíčové jak pro uplatňování jejích soukromoprávních nároků u soudu, tak pro uplatňování práva na peněžitou pomoc od státu (tzv. odškodnění), je pravidlo zakotvené v § 2952 OZ, dle něhož záleží-li skutečná škoda ve vzniku dluhu, má poškozený právo, aby ho škůdce dluhu zprostil nebo mu poskytl náhradu. Jmění totiž podle občanského zákoníku tvoří i pasiva. Způsobí-li tedy oběti spáchání

---

¹²⁵ rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 14.1.1983, sp. zn. 6 Tz 83/82

¹²⁶ GRIVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 28, 172-173.

¹²⁷ rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 11. 1965, sp. zn. 1 Tz 85/65

¹²⁸ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, s. 9.

trestného činu škodu v podobě dluhu (např. zdravotnickému zařízení za poskytnutou péči), měl by soud přisoudit tuto částku jako náhradu škody.¹²⁹

Nemajetkovou újmu se rozumí takové poškození, které se přímo neprojevuje na majetku oběti, i když nepřímo může zahrnovat i majetkové následky.¹³⁰ Jedná se o bezprávní zasahující do osobní sféry oběti, především zásah osobních zájmů oběti v psychické sféře, intimní rovině, rodinných vztazích aj. V souladu s občanským zákoníkem se může nahradit formou peněžité i nepeněžité reparace (omluva, uveřejnění rozsudku apod.), zatímco v rámci adhezního řízení jako součásti trestního řízení, ačkoli se v něm náhrada škody řídí hmotněprávními normami civilního práva za užití trestního řádu, lze rozhodnout pouze o peněžité náhradě nemajetkové újmy. K přiznání nároku na náhradu nemajetkové újmy dojde zpravidla tehdy, pokud s ohledem na intenzitu a délku trvání nežádoucího následku ve formě snížení důstojnosti nebo vážnosti poškozeného ve společnosti vnímala vzniklou nemajetkovou újmu jako významnou každá fyzická osoba ve stejném postavení.¹³¹

Bezdůvodným obohacením je situace, kdy se pachatel na úkor oběti bez spravedlivého důvodu obohatí. V důsledku tohoto musí bezdůvodně obohacený vydat, oč se obohatil. Občanský zákoník přichází se čtyřmi skutkovými podstatami. Bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch 1) plněním bez právního důvodu, 2) plněním z právního důvodu, který odpadl, 3) protiprávním užitím cizí hodnoty, 4) tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám (srov. § 2991 OZ). Bezdůvodné obohacení je subsidiární k odpovědnosti za škodu, tedy ustanovení o bezdůvodném obohacení se uplatní tam, kde nelze použít odpovědnost za škodu.

Ustanovení § 2 odst. 2 ZOTČ je formulováno tak, že pro status oběti není vyžadováno, aby pachatel trestný čin dokonal (výklad slov „bylo nebo mělo být trestným činem“). Obětí se tedy stane i jedinec, vůči němuž nebo vůči jehož majetku byl trestný čin namířen, třebaže nedošlo k pachatelem zamýšlenému následku či účinku, tedy trestný čin (nebo čin jinak trestný ve smyslu § 2 odst. 1 ZOTČ) byl ve stadiu přípravy či pokusu. Vyžaduje se tedy pouze, aby zamýšleným trestným činem měla být způsobena újma. Totéž se uplatní pro bezdůvodné obohacení, i zde je dostačující jednání pachatele, které míří k jejímu vzniku, aniž by se muselo uskutečnit¹³², a to i z hlediska domnělého záměru zákonodárce a ústavního principu rovnosti, jež se užije i při výkladu práv obětí trestných činů (srov. čl. 1 Listiny

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol, *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 30.

¹³⁰ GŘIVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 29.

¹³¹ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 9.

¹³² GŘIVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 29.

základních práv a svobod vyjadřující princip rovnosti)¹³³. Toto pojetí odpovídá i viktimologickému konceptu, neboť k viktimizaci mohlo skutečně dojít, osoba tedy zažívá stres z toho, že jí někdo hodlal způsobit újmu, tedy její pocity korespondují s prožíváním oběti. Viktimizace z psychologického hlediska je dovršena tím, že i u obětí pokusu nebo přípravy trestného činu nastávají příznačné důsledky v podobě otřesu základních životních iluzí, tedy zejména iluze bezpečného (spravedlivého) světa a iluze kontroly.¹³⁴ Se zřetelem k relativně rozsáhle stanovené skupině obětí je nutné pokaždé uvážit, zda je na místě umožnit uplatnění všech práv spojených se statusem oběti. Zákon reguluje dílčí podmínky uplatnění konkrétních práv tak, aby nedocházelo ke zneužití postavení pojmově široce vymezené oběti¹³⁵ ¹³⁶.

Zákon o obětech trestných činů v § 2 odst. 2 vymezuje tzv. přímou oběť. Pod pojem oběť však zahrnuje i oběť nepřímou, tj. příbuzného nebo osobu blízkou přímé oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, a to za předpokladu, že v důsledku smrti oběti utrpěla újmu.¹³⁷ Müller k tomuto uvádí: *Pozůstalý v mnoha případech prožívá trauma, smutek, pociťuje prázdnotu, může mít psychické potíže, stát se depresivní, prožívat úzkostné stavy, obávat se budoucnosti apod.*¹³⁸ To vše zhoršuje jeho stávající život a ohrožuje kvalitu jeho budoucího života. Novela provedená zákonem č. 56/2017 Sb. s účinností od 1. 4. 2017 rozšířila taxativní výčet obětí z oblasti pozůstalých také o osoby, kterým oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu.

Okruh osob pozůstalých, které mají status oběti, zahrnuje:

- a) příbuzné v pokolení přímém – osoby, které pocházejí jedna od druhé, např. děd – otec – syn – vnuk (srov. § 772 odst. 1 OZ),
- b) sourozence – osoby, jejichž nejbližší společný předek je alespoň jeden z rodičů (případ příbuzenství v linii vedlejší), tedy bratr nebo sestra,
- c) osvojitele – toho, kdo podle zákona osvojil jiného; osvojením vzniká příbuzenství (srov. § 794 a n. OZ),
- d) osvojence – toho, kdo byl podle zákona osvojen jiným,

---

¹³³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 32.

¹³⁴ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 7.

¹³⁵ § 3 odst. 1 ZOTČ – „nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti“, § 5 odst. 1 ZOTČ – „která tuto pomoc potřebuje“

¹³⁶ GRIVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 29-30.

¹³⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3, s. 263.

¹³⁸ MÜLLER, Jan. Oběti trestného činu v rodině, jejich práva a možnosti. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2019, roč. 21 (10). ISSN 1212-866X, s. 1-2.

- e) manžela – toho, kdo uzavřel s osobou opačného pohlaví zákonným způsobem manželství (srov. § 655 a n. OZ),
- f) registrovaného partnera – osoby, která uzavřela registrované partnerství podle zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, tedy projevila vůli vstoupit do partnerství s osobou stejného pohlaví,
- g) druha, je-li osobou blízkou – poměr druha k družce je podobný poměru manželskému, liší se pouze v tom, že vztah druha k družce je vztahem faktickým, který nelze založit právním jednáním tak jako u manželství. Přitom jedná-li se o osoby blízké, pocítovala by újmu, která byla způsobena jedné z nich, druhá důvodně jako újmu vlastní (srov. § 125 TZ, § 22 OZ), jelikož mezi nimi existuje vzájemný, úzký, emocionální, respektující a podporující vztah. Objektivním projevem tohoto subjektivního hlediska je obvykle fakt, že spolu žijí ve stabilním a trvalém intimním svazku, vedou společnou domácnost apod.,^{139,140}
- h) osobu, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu – v této souvislosti je bezpředmětné, jestli primární oběť, která trestným činem utrpěla smrt, svou zákonnou alimentační povinnost náležitě plnila, či nikoli. Toto ustanovení se tedy vůči pozůstalé osobě uplatní i za předpokladu, že oběť svou zákonnou vyživovací povinnost dlouhodobě nevykonávala, za což byla pravomocně uznána vinnou trestným činem zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ. Dílčí skupiny povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat plynou z občanského zákoníku^{141, 142}. Dle mého názoru je přidání tohoto ustanovení do zákona pro osoby vyživované zásadní, protože jsou nebo mohou být na zemřelé osobě fakticky závislé a před novelizací by nemusely být schopné se svých nároků efektivně domoci.

¹³⁹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 32-33.

¹⁴⁰ GŘIVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol., *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 30.

¹⁴¹ Mezi zákonné vyživovací povinnosti patří:

1. vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí, tj. vyživovací povinnost rodičů k dětem podle § 910 odst. 1, 2 OZ a § 915 odst. 1 až 919 OZ a vyživovací povinnost dětí, které jsou schopny se samy živit, vůči jejich rodičům podle § 910 odst. 1 OZ a § 915 odst. 2 až 919 OZ,
2. vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými (v pokolení přímém) podle § 910 až 919 OZ,
3. vyživovací povinnost mezi osvojencem a osvojitelem podle § 853 OZ
4. vyživovací povinnost mezi manžely podle § 697 OZ,
5. výživné rozvedeného manžela podle § 760 až 763 OZ,
6. příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce podle § 920 OZ (postihuje otce dítěte, za kterého není matka dítěte provdána),
7. vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery podle § 3020 OZ, § 10 a 11 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství.

¹⁴² DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ., op. cit., s. 12.

V neposlední řadě je třeba uvést důležitou zásadu zakotvenou v § 3 odst. 1 ZOTČ, že každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona. Na postavení oběti nemá ani vliv skutečnost, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen.

2.4.2 *Zvlášť zranitelná oběť*

Každá oběť je sama o sobě zranitelná, jelikož může být zasažena sekundární viktimizací, a vyžaduje tedy citlivý a starostlivý přístup. Navzdory tomu existují oběti, které jsou zvláště zranitelné, co se týče ohrožení vznikem druhotné újmy, zastrasování ze strany pachatele, stresu z výsledku a dalších úkonů v trestním řízení, obav z kontaktu s pachatelem apod. Nadto se u nich může vyskytnout zvýšené riziko reviktimizace. Ze všech těchto důvodů vyžadují zvláště zranitelné oběti speciální přístup, aby nebezpečí další viktimizace bylo minimalizováno.

Zákonodárce proto přiděluje zvláště zranitelným obětem oproti ostatním obětem určitá speciální práva. Jedná se především o:

1. právo na bezplatnou odbornou pomoc (§ 5 odst. 1 ZOTČ),
2. právo na zabránění kontaktu s osobou, kterou označily za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede (§ 17 odst. 2 ZOTČ),
3. právo na výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví (§ 19 odst. 1 ZOTČ),
4. právo na tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví (§ 19 odst. 2 ZOTČ),
5. právo na výslech prováděný zvláště citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti, které je činí zvláště zranitelnými (§ 20 odst. 1 ZOTČ),
6. v přípravném řízení právo na provedení výslechu osobou k tomu vyškolenou, navíc v prostorách pro tento účel upravených či přizpůsobených (§ 20 odst. 2 ZOTČ),
7. právo na úplný výslech, aby nemusel být později opakován, a v případě opakování pak výslechem stejné osoby (§ 20 odst. 3 ZOTČ),
8. právo na zamezení bezprostředního vizuálního kontaktu s osobou podezřelou ze spáchání trestného činu nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede (§ 20 odst. 4 ZOTČ),
9. právo na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu v případě, že nemají dostatek prostředků (§ 51a TR).

Definování zvláště zranitelných obětí není jednoduché. Zranitelnost¹⁴³ (vulnerabilita) může být určena individuální charakteristikou oběti nebo povahou či druhem trestného činu a jeho kontextem, životní situací, v níž se nachází, hloubkou újmy apod.^{144, 145, 146}

Ustanovení § 2 odst. 4 ZOTČ vymezuje jednotlivé kategorie zvláště zranitelných obětí:

1. dítě – osoba mladší 18 let, a to bez ohledu na zletilost (srov. § 126 TZ, čl. 1 Úmluvy OSN o právech dítěte z 20. 11. 1989, publikovaná ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.), přičemž zranitelnost vychází z psychologických poznatků, že osobnost není ještě u této věkové kategorie trvale utvořena a trestný čin může vážně ohrozit vývoj dětské oběti,
2. osoba, která je vysokého věku – podle trestní praxe se jí rozumí jednak příjemce starobního důchodu, jednak osoba ve věku od 60 let, pokud jí nárok na starobní důchod dosud nevznikl¹⁴⁷, přičemž tato kategorie je do zákona zařazena z důvodu, že senioři se stávají stále častěji oběťmi rozmanitých forem trestné činnosti, zejména majetkového charakteru¹⁴⁸,
3. osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým postižením -
  - a. fyzický hendikep = zdravotní postižení určené tělesnou odchylkou člověka, které zmenšuje jeho pohybové schopnosti, což bezprostředně působí na jeho kognitivní, emocionální a sociální výkony, a dochází tak k narušení rolí, které postižený ve společnosti zastává,
  - b. mentální hendikep = mentální retardace coby trvalé snížení inteligence v důsledku organického poškození mozku, již nelze léčit, neboť se nejedná o nemoc, nýbrž o trvalý fyziologický stav,
  - c. psychický hendikep = duševní nemoci ve smyslu Mezinárodní klasifikace nemocí (např. schizofrenie, depresivní porucha, bipolární porucha),

---

¹⁴³ V judikatuře Ústavního soudu se pojem zranitelnosti objevuje poprvé v usnesení z roku 2009, kde Ústavní soud zdůraznil zvláštní postavení seniora jako příslušníka zranitelné skupiny ve sporu, v němž město Svitavy exekučně vymáhalo po sedmdesátileté ženě úhradu za sociální služby, které nevyužívala. - Usnesení sp. zn. I. ÚS 113/09 ze dne 17. 3. 2009, podrobněji viz ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. K pojmu zranitelnost v českém právním prostředí, zejména v judikatuře Ústavního soudu. *Jurisprudence*. Wolters Kluwer ČR, a s., 2019, roč. 28 (5). ISSN 1802-3843, s. 20.

¹⁴⁴ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ., op. cit., s. 14-15.

¹⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 34-36.

¹⁴⁶ GŘIVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol., *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 30-31.

¹⁴⁷ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ., op. cit., s. 19.

¹⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony [online]. Vláda ČR: Poslanecká sněmovna, 9. 11. 2015, s. 7 [cit. 2020-11-6]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=658&CT1=0>

- d. smyslové postižení = poškození některého z pěti základních smyslů, jimiž jsou zrak, hmat, čich, sluch a chuť a jež tvoří smyslovou soustavu; ne každé smyslové postižení však zakládá postavení zvlášť zranitelné oběti,¹⁴⁹
4. oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 TZ) – rozumějí se zvlášť zranitelnou obětí automaticky, jde o provedení směrnice 2011/36/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí¹⁵⁰,
  5. oběť trestného činu znásilnění (§ 185 TZ) – zákonodárce považoval z důvodu závažnosti tohoto trestného činu vyčlenit oběť znásilnění do samostatné kategorie, ačkoli jsou souhrnně oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti uvedeny v § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ,
  6. oběť trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ) – opět zvláště vyčleněná oběť trestného činu, kterou by jinak bylo možno subsumovat pod § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ – oběť trestného činu, který zahrnoval nátlak,
  7. oběť trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ) – možno podřadit pod § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ, neboť je s trestným činem spojeno násilné jednání,
  8. oběť trestného činu teroristického útoku (§ 311 TZ) - rozumějí se zvlášť zranitelnou obětí automaticky, jde o provedení směrnice 2012/29/EU (čl. 22 odst. 3)¹⁵¹,
  9. oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti – rozumí se jimi zejména trestné činy podle hlavy III¹⁵² trestního zákoníku a trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ) podle hlavy IV trestního zákoníku,
  10. oběť trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím – násilí může být buď přímo znakem skutkové podstaty (např. trestný čin loupeže podle § 173 TZ), nebo násilné jednání plyne z povahy trestného činu či je s trestným činem spojeno (např. trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 TZ); za násilí se pak považuje použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného či očekávaného odporu, a za pohrůžku násilí psychické působení na vůli jiného, které obsahuje hrozbu násilí

---

¹⁴⁹ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ., op. cit., s. 18-19.

¹⁵⁰ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 34-36.

¹⁵¹ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ., op. cit., s. 20-21.

¹⁵² Konkrétně se bude jednat především o trestné činy znásilnění (§ 185 TZ), sexuálního nátlaku (§ 186 TZ), pohlavního zneužití (§ 187 TZ), kuplířství (§ 189 TZ), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190 TZ), výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ) a zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TZ).

bezprostředního i budoucího;¹⁵³ nátlakem se zde rozumí zejména psychická manipulace (např. trestný čin týrání osoby ve společném obydlí dle § 199 TZ),

11. oběť trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob – jde o trestné činy páchané z nenávisťi, tzv. hate crimes (typicky se jedná např. o trestný čin hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 TZ, může ale jít i o jiné trestné činy odůvodněné netolerancí vůči příslušníku některé z uvedených skupin, u nichž takový motiv není znakem základní skutkové podstaty, ale okolností zvlášť přitěžujících, např. u trestného činu vraždy podle § 140 odst. 1 nebo 2 a 3 písm. g) TZ),
12. oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny – organizovanou zločineckou skupinou se rozumí společenství nejméně tří trestně odpovědných osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti (§ 129 TZ); pachatel se pak chápe ve smyslu § 107 odst. 1 TZ.

Body 2. a 3. se uplatní pouze za předpokladu, pokud skutečnosti v nich uvedené mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy, musí být tedy splněny kumulativně. U kategorií pod body 5. – 12. závisí u obětí často na konkrétní situaci, která způsobuje jejich zvláštní zranitelnost. Zákon se tedy přiklonil k takové úpravě, jež tyto skupiny váže na konkrétní podmínky¹⁵⁴, které oběti činí zvláště zranitelné.

Domnívám se, že výčet zvlášť zranitelných obětí v § 4 odst. 2 ZOTČ není konečný. Zákonodárce v dnešní době stále více akcentuje vulnerabilitu, jejíž chápání se neustále rozšiřuje a je kladen důraz na individuální přístup¹⁵⁵ k obětem. Do budoucna by tedy mohla přibýt např. kategorie těhotných žen, na kterých byl spáchán trestný čin, a to nejen násilné povahy. Těhotné ženy jsou jednak často zahrnuty ve kvalifikovaných skutkových podstatách trestných činů, které typizují vyšší stupeň závažnosti činů pro společnost (srov. např. § 140 odst. 3 TZ, § 146 odst. 2 písm. a) TZ), jednak spáchání trestného činu ke škodě těhotné představuje přitěžující okolnost (srov. § 42 písm. h) TZ) a jednak je těhotné ženě garantována

---

¹⁵³ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 37-38.

¹⁵⁴ V konkrétním případě je zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na věk oběti, její pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

¹⁵⁵ Např. čl. 1 směrnice 2012/29/EU

zvláštní péče, která vyplývá již z ústavní úpravy (srov. čl. 32 odst. 2 Listiny základních práv a svobod¹⁵⁶).

Je ovšem nutné poukázat na skutečnost, že vytyčení kategorie zvlášť zranitelných obětí, jak je uvedeno výše, slouží pouze pro účely zákona o obětech trestných činů. Akreditované subjekty mohou poskytovat bezplatnou odbornou pomoc ve větším rozsahu, než požaduje zákon, i osobám, které za zvlášť zranitelné nejsou označeny.¹⁵⁷

2.4.3 Odlišení osoby poškozené od oběti trestného činu

Pojem poškozeného je nezbytné rozeznávat od mnohovýznamového pojmu oběť trestného činu, jehož zkoumáním se zabývá viktimologie, kriminologie, kriminalistika, psychologie i forenzní disciplíny¹⁵⁸, jak bylo nastíněno v předchozích kapitolách. Především je pak nutné srovnat tento pojem s obětí dle zákona o obětech trestných činů, který prohlubuje jejich rozdíly, což bylo v minulosti navrhováno i v teorii¹⁵⁹.¹⁶⁰

Poškozeným se podle § 43 odst. 1 TŘ rozumí ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil¹⁶¹. Zároveň je poškozený vymezen i negativně, tedy se za něj nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem (srov. § 43 odst. 2 TŘ).

Pojem poškozený lze užívat pouze v procesním smyslu. Trestní řád tak označuje jeden ze subjektů trestního řízení, který je zároveň stranou trestního řízení (srov. § 12 odst. 6 TŘ). Výkon procesních práv poškozeného, které mu trestní řád přiznává, se orientuje zejména na

---

¹⁵⁶ Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.

¹⁵⁷ GRIVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol., *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 31.

¹⁵⁸ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 16.

¹⁵⁹ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Potřebujeme zvláštní zákon o obětech trestných činů*. In: *Rekodifikace trestního práva procesního: (aktuální problémy)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008. Sborník. ISBN 978-80-87146-13-2, s. 129-145.

¹⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel. *K novelizaci trestního řádu v souvislosti s návrhem zákona o obětech trestných činů*. In: JELÍNEK, Jiří, Tomáš GRIVNA a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 31.

¹⁶¹ V tomto znění je poškozený vymezen od novely trestního řádu provedené zákonem č. 181/2011 Sb. Dosavadní sousloví „majetková škoda“ bylo z legální definice vypuštěno, nahrazeno formulací „majetková nebo nemajetková újma“ a do obsahu pojmu poškozeného byla přidána kategorie bezdůvodného obohacení. – Srov. JELÍNEK, Jiří. *Současná trestní politika – co je nejdůležitější?* In: JELÍNEK, Jiří, Tomáš GRIVNA a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 13.

dosažení účelu trestního řízení a je za tímto záměrem také limitován (srov. § 229 odst. 1 TŘ, který nabízí možnost odkázat poškozeného s jeho nárokem na občanskoprávní nebo jiné řízení, jestliže by bylo třeba v řízení před soudem provádět další dokazování, jež by soudní řízení podstatně protáhlo).¹⁶² V souvislosti s pojetím oběti se vyzdvihuje fakt, že dopadem trestného činu (či činu jinak trestného) byla fyzické osobě způsobena újma, a proto by trestným činem zasažené osobě měla být přiznána taková práva, která budou garantovat odpovídající zacházení se zřetelem na způsobenou újmu, ze strany státu jí bude nabídnuta a popř. poskytnuta určitá péče, a přinejmenším v některých věcech jí bude újma nahrazena.¹⁶³

Vymezení poškozeného je ve srovnání s primární obětí užší v tom smyslu, že ublížení na zdraví, způsobení majetkové škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodné obohacení musí fakticky nastat, nedostačuje prostý fakt, že trestným činem měla újma vzniknout. Na druhou stranu je pojem poškozený oproti oběti širší, neboť poškozeným může být i právnická osoba. Oběť může být chápána pouze jako osoba fyzická, jelikož jen ta může smyslově a pocitově vnímat utrpení vyvolané trestným činem, tedy podléhat sekundární viktimizaci. U právnické osoby druhotná újma nemůže vznikat, tudíž se u ní nahrazuje pouze primární újma, kdežto u fyzických osob se předchází i vzniku sekundární újmy.

Na rozdíl od oběti může být poškozeným i právní nástupce původně poškozené osoby (např. při postoupení pohledávky), byť na právní nástupce přechází pouze právo na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení (srov. § 45 odst. 3 TŘ), právo na náhradu nemajetkové újmy z pochopitelných důvodů nepřechází¹⁶⁴. Oběť jako subjekt zvláštní péče ze strany státu svá práva převádět nemůže.

Oběť může zahrnovat širší okruh osob než poškozený, jelikož oběti se mohou stát i osoby pozůstalé po osobě, která zemřela v důsledku spáchaného trestného činu (srov. § 2 odst. 3 ZOTČ a kap. 2.2.1), tedy pojem oběti nezahrnuje pouze osoby, které utrpěly újmu v přímé souvislosti s trestným činem, ale i osoby, u nichž k takové újmě došlo zprostředkovaně.¹⁶⁵

Ze všech výše uvedených důvodů může (a zpravidla bude) mít oběť i postavení poškozeného v trestním řízení, neboť oba pojmy se částečně překrývají.¹⁶⁶

---

¹⁶² JELÍNEK, Jiří, *Trestní právo procesní*, s. 262-263.

¹⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů [online]. Vláda ČR: Poslanecká sněmovna, 15. 2. 2012, s. 2. [cit. 2020-11-6]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

¹⁶⁴ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Tomáš GRIVNA a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8, s. 218.

¹⁶⁵ RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEZULOVÁ, op. cit., s. 597.

¹⁶⁶ JELÍNEK, Jiří, *Trestní právo procesní*, s. 262-263.

3. Odškodňování obětí trestných činů

3.1 K významu pojmu odškodnění

Termín „odškodnění“ či „odškodňování“ je mnohdy užíván autory rozdílně. Jelínek¹⁶⁷ i Gřivna¹⁶⁸ chápou peněžitou pomoc od státu jako jeho synonymum. Stejně tak na Ministerstvu spravedlnosti se peněžitou pomocí poskytovanou obětem trestných činů podle zákona č. 45/2013 Sb. zabývá odbor odškodňování spolu s odškodňováním podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, a uspokojení majetkového nároku obětí trestných činů podle zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení.¹⁶⁹

Naproti tomu Durdíková¹⁷⁰ se domnívá, že peněžítá pomoc není odškodňovacím institutem, ale sociální dávkou *sui generis*, neboť obsah práva na peněžitou pomoc se kryje s nárokem na náhradu škody po pachateli pouze omezeně. Pojem odškodnění se podle ní bezprostředně vztahuje k náhradě škody způsobené trestným činem, kde je povinným pachatel trestného činu, případně pojišťovna, pokud zodpovídá za způsobenou škodu vedle něj, nikoliv stát, a pro peněžitou pomoc státu tedy nelze užívat termín odškodnění.

Přikláním se k názoru, že peněžítá pomoc je odškodňovacím institutem a je na místě pro ni používat též označení „odškodnění“, ačkoli nepochybně zahrnuje i aspekty sociální dávky, protože má za cíl překonat zhoršenou sociální situaci, která bývá často následkem viktimizace. Tomuto závěru svědčí i fakt, že návrh novely zákona o obětech trestných činů provedené zákonem č. 56/2017 Sb. měl původně zrušit přechod práva oběti na náhradu škody po pachateli na stát a peněžítá pomoc by tak získala charakter pouze sociální dávky. Tato úprava byla během legislativních prací vypuštěna, neboť některé z pohledávek po pachatelích se Ministerstvu spravedlnosti povede vymoci.¹⁷¹

Současně upozorňuji, že v následujících pasážích je termín odškodnění užíván ve smyslu kompenzace poskytované z veřejných zdrojů, není-li uvedeno jinak.

---

¹⁶⁷ Např. JELÍNEK, Jiří a kol, *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 30.

¹⁶⁸ Např. GŘIVNA, Tomáš. *Právo na peněžitou pomoc*. In: GŘIVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 151 a n.

¹⁶⁹ Odškodňování a oběti trestných činů. In: *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/odskodnovani-a-penezita-pomoc2>

¹⁷⁰ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ., op. cit., s. 190.

¹⁷¹ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ., op. cit., s. 191.

3.2 Kompenzační teorie

V odborné literatuře se uvádí několik právních teorií, které odůvodňují poskytování kompenzace škody způsobené trestným činem ze státních prostředků. Mezi nejvýznamnější patří teorie právní křivdy, teorie sociálního kontraktu, teorie sociálního pojištění a utilitární teorie.

V souladu s **teorií právní křivdy** vychází povinnost státu odškodnit oběti kteroukoli újmu vyvolanou trestným činem ze zákona. Jestliže stát určuje pravidla chování a zároveň odpírá jedincům soukromou odplatu, musí za toto též nést odpovědnost. Stejně tak stát určuje fungování trestního soudnictví, a pokud jeho opatření nejsou vůči trestným činům funkční, měl by obětem újmu kompenzovat. Dá se též tvrdit, že aktivní či pasivní působení státu formuje zločince, případně podmínky pro zločin, a složitá státní legislativa může oběti ztížit vymožení odškodnění za vzniklé ztráty (např. stát umístí zločince do vězení, čímž oběti znesnadní možnost získat kompenzaci od pachatele). Teorie křivdy proto prosazuje, že stát je povinen vyvinout adekvátní snahu, aby chránil své občany. V případě, že byl spáchán trestný čin, stát zklamal; křivdou se rozumí porušení povinnosti.

Mezi protiargumenty vznášené k této teorii patří, že stát nikdy negarantoval a nemůže garantovat úplnou absenci zločinu; odpovědnost zde musí přijmout i sami jednotlivci a společnost. V případě, že by stát měl být odpovědný za veškeré škody, které jsou z určitého pohledu předvídatelné, znamenalo by to nepřiměřené zatížení státního rozpočtu.

Podle **teorie sociálního kontraktu**, která se do značné míry podobá teorii právní křivdy, přenechávají občané státní moci jistá práva, ale požadují po ní také určitou odpovědnost. Jednou její složkou je i zamezit zločinům. V opačném případě stát selhal a měl by svůj neúspěch napravit, a to jako morální, nikoli zákonnou povinnost.

Z těchto teorií vychází i český zákon o obětech trestných činů. Toto dokládá i judikát Městského soudu v Praze, kdy ve svém rozsudku ze dne 8. 3. 2018, č.j. 9 A 5/2015 – 61 uvedl: *Ministerstvo spravedlnosti by mělo být vedeno zásadou in dubio pro victimae, neboť pomoc obětem trestných činů vychází z předpokladu, že to byl právě stát, který selhal ve svém úkolu předcházet trestné činnosti, a proto nastupuje jeho povinnost zmírnit dopady spáchaného trestného činu do života obětí. Celý zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, byl koncipován tak, aby se postavení obětí trestných činů zlepšilo a aby byly respektovány zásadní dopady trestného činu do jejich života. Tento výchozí princip musí ministerstvo ve svém rozhodování cítit a dodržovat.*

Dle **teorie pojištění** se podílejí systémy státní kompenzace na rozdělování ztrát a dělbě rizika ze zločinů. Stát funguje jako velký podnik, při jehož činnosti dojde v důsledku jistých jevů (kupř. trestné činnosti) téměř určitě k ublížení některým občanům, ovšem riziko nelze u jednotlivých příslušníků státu anticipovat. Nahrazení škody ze státního rozpočtu znamená způsob (druh) sociálního pojištění, jež má plnit funkci ochrany proti potenciálním rizikům ohrožujícím stabilitu a bezpečnost běžného života. Z tohoto důvodu jsou občané zatíženi daňovou povinností. Pojištění kryjící újmu způsobenou následky trestného činu zajišťuje ochranu proti nepředvídatelným rizikům postihujícím náhodné jedince. Aby oběť nebyla nucena nést všechny následky sama, je riziko rozděleno mezi více osob, neboť tyto jako daňoví poplatníci přispívají do společného rozpočtu, ze kterého je následně újma kryta.

Podle **teorie utility** představuje odškodnění ze strany státu ocenění státní moci za kooperaci oběti s orgány činnými v trestním řízení. Oběť jako aktivní subjekt při vyšetřování je nucena vynaložit náklady, čas a energii, je vystavena působení stresu, případně pro ni může znamenat až traumatizující zážitek. Státní kompenzace pak supluje platbu obětem za spolupráci v trestním řízení či nahrazení nákladů nebo újmy při dlouhodobé viktimizaci.

Jiným vysvětlením pro věnování odškodnění oběti je mobilizace veřejnosti pro boj s trestnou činností a spolupráci s orgány vyšetřujícími trestný čin a s orgány justice. Pokud oběť pro získání odškodnění musí spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, lze předpokládat její snahu, a tím pádem lepší výsledek při získávání důkazního materiálu a dokázání viny pachatele.

Existují však i argumenty pro odmítnutí kompenzace. Její odpůrci uvádějí, že může dojít ke snadnému zneužití odškodňovacích programů, jelikož existují i případy předstírané viktimizace, kdy lze falešné oběti těžko rozlišit od skutečných. Pachatelé navíc mohou nabýt přesvědčení, že oběti nezpůsobili žádnou újmu, pokud je stát odškodní. Nadto se lidé mohou chovat neopatrněji, méně odpovědně až bezohledně, pokud budou vědět, že jim škoda bude nahrazena z veřejných zdrojů.

Dále je upozorňováno na neustálé zvyšování finančních nákladů potřebných k poskytnutí odškodnění. Po daňových poplatnících nelze požadovat, aby financovali ztráty obětí a náklady na fungování trestního soudnictví. Stejně tak rostou lékařské náklady i počty násilných trestných činů.

Odškodňovací programy se mohou také potýkat s řadou faktických potíží, např. byrokracie při proplácení náhrad, necitlivý přístup k oprávněným žadatelům při dokazování nároku na odškodnění nebo zpožděná výplata náhrady. Zavedení kompenzačních programů ani nutně nezvýší množství hlášených trestných činů ze strany obětí či vůli obětí podílet se na

spolupráci s trestní justicí. Oběť může být přesvědčena, že je správné a spravedlivé, aby pachatel nahradil škodu způsobenou trestným činem, nemá ji tedy kompenzovat stát.¹⁷²

Osobně zastávám názor, že poskytování kompenzace obětem ze státních prostředků je důležité a představuje nezbytnou součást právního státu už jen z toho důvodu, že se pachatele nemusí vždy povést vypátrat, nemusí disponovat adekvátními finančními prostředky, případně oběť nemá prostředky na vymáhání svého nároku soudní cestou. Stát by měl oběti ulehčovat její pozici a zmírňovat alespoň ty následky viktimizace, které může ovlivnit. Dále se pak přikláním k názoru, že odškodňování ze státního rozpočtu vychází z teorie právní křivdy v kombinaci s teorií sociálního kontraktu, neboť stát tu je, resp. by tu měl být od toho, aby chránil jedince v něm žijící a zamezoval bezpráví, tedy by měl svými mechanismy zabraňovat páchání trestných činů. Pokud se mu to nepovede, je povinen tuto skutečnost poškozeným kompenzovat, a napravit tak své pochybení, jelikož nese vůči lidem v něm žijícím určitou odpovědnost.

3.3 Odškodňování v mezinárodněprávních dokumentech

3.3.1 Dokumenty OSN

Odškodňování obětí se začaly věnovat již první mezinárodněprávní dokumenty, které byly přijímány v souvislosti s ochranou obětí trestných činů. *Deklarace OSN o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci*¹⁷³ kromě šetrného přístupu k obětem trestné činnosti zakotvuje i možnost přístupu ke spravedlnosti a ke spravedlivé a přiměřené náhradě škody, jež byla obětem způsobena v důsledku spáchání trestného činu. Opatření, která Deklarace popisuje, by měla být prováděna ve prospěch obětí trestného činu na mezinárodní i vnitrostátní úrovni a měla by pomoci nejen ke zlepšení jejich přístupu k trestní spravedlnosti a spravedlivému zacházení v rámci řízení, k spravedlivému a přiměřenému odškodnění, kompenzaci škody, ale i ke službám poskytujícím pomoc a podporu obětem trestné činnosti.¹⁷⁴ Členské státy OSN tato deklarace nabádá, aby činily nezbytné kroky k tomu, aby se obětem zavčas dostalo spravedlivého odškodnění od pachatele trestného činu či z jiných formálních (zejména kompenzace od státu v případě násilného

---

¹⁷² JELÍNEK, Jiří. K odškodňování obětí trestné činnosti - vybrané problémy. *Kriminalistika*. 1998, roč. 31 (4). ISSN 1210-9150, s. 286-288.

¹⁷³ Podrobněji viz kap. 2.2

¹⁷⁴ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ., op. cit., s. 29.

trestného činu) nebo neformálních zdrojů (mediace mezi pachatelem trestného činu a obětí).¹⁷⁵

Nárok na odstranění újmy způsobené trestnou činností je důležitým komponentem všech práv obětí trestných činů. Deklarace v tomto kontextu stanovuje, že pachatel nebo jiné osoby odpovědné za způsobenou újmu jsou povinny podle svých možností zajistit plné odškodnění způsobené újmy oběti, její rodině a osobám, které jsou na oběti závislé (např. vrácení odcizeného majetku, finanční náhrada způsobené škody, náhrada vedlejších nákladů, poskytnutí služeb a pomoci ze strany pachatele aj.).

Ve věcech, kdy není uskutečnitelné se kompenzace v plném rozsahu domoci od pachatele anebo z jiného zdroje, Deklarace apeluje na státy, aby přijímaly opatření k poskytování kompenzace obětem, které utrpěly těžkou újmu na zdraví nebo značnou fyzickou nebo psychickou újmu zapříčiněnou závažným trestným činem, dále rodině, obzvláště osobám vyživovaným obětí trestného činu, které zemřely, anebo se v důsledku trestného činu staly neschopnými tuto výživu poskytovat. Deklarace proto navrhuje za tímto účelem vytvářet a rozšiřovat zvláštní státní a jiné fondy.¹⁷⁶

Na Deklaraci navazuje *Příručka pomoci obětem o využití a aplikaci Deklarace OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí trestného činu a ohledně obětí zneužití moci*¹⁷⁷ z roku 1999. Je vnímána jako nástroj pro zavádění a rozvoj programů služeb pro oběti a pro vytváření a rozvoj citlivých přístupů k obětem trestné činnosti. Problematiky odškodňování se dotýká několik jejích částí. V rámci vyšetřování trestného činu by měly být oběti poskytnuty informace o opatřeních, která mají za cíl zajistit její odškodnění. V průběhu trestního stíhání a soudního řízení by měla být oběti garantována pomoc v souvislosti s jejím odškodněním. Po ukončení případu by měly programy pomoci obětem umožnit minimálně realizovat příkazy k odškodnění oběti.

Kompenzaci a odškodnění obětí trestné činnosti se cele věnuje i samostatná část Příručky. Cílem je, aby škody způsobené obětem byly uznány a na základě pravomocného rozhodnutí nahrazeny formou finančního odškodnění. Příručka deklaruje, že kompenzace oběti tvoří jeden z pilířů pomoci obětem, k udělení kompenzace oběti však nevyžaduje zadržení a odsouzení pachatele a kompenzace obecně patří především obětem násilných trestných činů. V případě, že je způsobená škoda hrazena pojišťovnou nebo z jiných zdrojů, může být výše státní kompenzace snížena nebo zcela zamítnuta. Je též stanoveno, že oběť nesmí participovat

---

¹⁷⁵ KOUBOVÁ, Eva. Přehled mezinárodních aktivit na poli viktimologie. *Československá kriminalistika*. 1991, roč. 24 (2). ISSN 0862-1969, s. 136.

¹⁷⁶ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ., op. cit., s. 30-31.

¹⁷⁷ Podrobněji též v kap. 2.2

na spáchání trestného činu ani nést viktimologické zavinění a musí spolupracovat s policií a systémem trestní justice a podat důkazy o škodě způsobené trestným činem.

Odškodnění oběti pachatelem trestného činu může dle Příručky proběhnout různými způsoby a v různých stádiích trestního procesu (podmínka uložená v rámci probace, jako samostatný trest, jako forma dodatkového trestu). Mezi možné formy odškodnění Příručka zahrnuje finanční odškodnění, individuální službu, obecně prospěšnou práci a pokutu v rámci odškodnění¹⁷⁸.

I státní zástupce by měl podle Příručky být povinen obětem poskytovat pomoc při odškodnění, stejně tak soudy by měly nařídít odškodnění v případech, kdy jim to zákon umožňuje. Konečně by se na odškodnění měli podílet i probační pracovníci, a to stanovením rozsahu přiměřených plateb v rámci odškodnění.

Z dalších mezinárodněprávních dokumentů Organizace spojených národů je odškodňování obětí zakotveno např. v *Úmluvě OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z roku 2000*, kde je stanoveno, že smluvní strany jsou povinny zabezpečit přístup obětem trestných činů ke kompenzaci a odškodnění.¹⁷⁹

Obětem trestných činů nebyla dlouho věnována pozornost, jakou by si zasloužily. Skutečnost, že problematiku ochrany jejich práv a odškodnění začaly reflektovat dokumenty vydávané na mezinárodní úrovni, hodnotím kladně, neboť takto byly zakotveny alespoň základní principy pomoci jimi poskytované, ačkoli konkrétní opatření musí přijmout jednotlivé státy.

3.3.2 *Dokumenty Rady Evropy*

Obecně je možné ztotožnit se s myšlenkou, že odškodnit oběť má pachatel trestného činu. Reálně může ovšem být realizace problematická. Pachatele se ne vždy podaří zjistit, případně nemusí být trestně odpovědný či nemusí mít prostředky k nahrazení újmy. Proto již v 60. letech 20. století zakotvují nejen členské státy Rady Evropy pravidla pro kompenzaci obětí z veřejných zdrojů, nelze-li se domoci kompenzace jinak. V této souvislosti rozhodl Výbor Rady Evropy pro trestní problémy o zahrnutí problematiky odškodnění obětí trestných činů v roce 1970 do svého pracovního programu, hlouběji se jí pak věnoval v následujících letech.¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ Podrobněji viz RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEŽULOVÁ., op. cit., s. 35.

¹⁷⁹ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEŽULOVÁ., op. cit., s. 32-38.

¹⁸⁰ GRŮVNA, Tomáš, *Europeizace trestního práva*, s. 356.

Výsledkem byla *Rezoluce Výboru ministrů č. (77) 27 o odškodňování obětí násilných trestných činů*. Rezoluce vyzdvihuje důležitost harmonizace národních úprav států, které zavedly programy odškodňování obětí, a navrhuje, aby členské státy zvážily rezolucí přednesené principy vztahující se k osobám, které mají být odškodněny, částkám, způsobům a podmínkám výplaty odškodnění, a též otázky teritoriality a reciprocit.¹⁸¹

V průběhu dalších pěti let vyšlo najevo, že principy rezoluce č. 27 nepamatují na pohyb osob mezi členskými státy a že tento stav potřebuje závazné řešení na mezinárodní úrovni. V letech 1982 až 1983 zpracoval Výbor Rady Evropy pro trestní problémy návrh *Evropské úmluvy o odškodňování obětí násilných trestných činů*, která byla přijata a umožněna k podpisu 24. 11. 1983.¹⁸² Úmluva není bezprostředně účinná.¹⁸³

Jde o významný mezinárodní dokument, který se zakládá na myšlence nutnosti zabývat se situací osob poškozených úmyslnými násilnými trestnými činy¹⁸⁴. Upozorňuje na nezbytnost zavést či rozvíjet systémy odškodňování těchto obětí státem, na jehož území byly trestné činy spáchány, a to zejména tehdy, pokud je pachatel trestné činnosti neznámý nebo bez prostředků.¹⁸⁵ Význam této Úmluvy tedy spočívá nejen v tom, že stanovuje závazná pravidla pro odškodnění obětí trestných činů z prostředků státu, ale i ve vymezení limitů mezinárodní spolupráce v této oblasti.¹⁸⁶

Úmluva neurčuje povinnost odškodnění v případě, že se jedná o trestný čin, jež nemá násilný charakter nebo který je spáchán z nedbalosti. Násilí může mít podobu násilí fyzického i psychického (za předpokladu, že vyústilo v těžkou újmu na zdraví nebo smrt). Nárok na odškodnění vzniká, i pokud nelze pachatele trestně stíhat či potrestat.

Jak bylo uvedeno výše, povinným subjektem je stát, na jehož území byl trestný čin spáchán (uplatňuje se princip teritoriality). Mezi oprávněné subjekty (osoby, které mohou uplatnit nárok na odškodnění) patří

1. státní příslušníci států, které přistoupily k Úmluvě (princip reciprocit) a
2. státní příslušníci všech členských států Rady Evropy, kteří mají trvalý pobyt ve státě, na jehož území byl trestný čin spáchán.

---

¹⁸¹ KURSOVÁ, Jana. Alternativní řešení trestních věcí v dokumentech OSN, Rady Evropy a Evropské unie. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer, 2018, **16. ročník** (1), s. 32. ISSN 1214-3758.

¹⁸² Česká republika podepsala Úmluvu 15. 10. 1999, ratifikovala 8. 9. 2000 a vstoupila pro ni v platnost 1. 1. 2001 (č. 141/2000 Sb. m. s.). V souladu s čl. 18 si Česká republika vyhradila, že ústřední orgán určený podle čl. 12 Úmluvy (Ministerstvo spravedlnosti ČR) může odmítnout žádost druhého smluvního státu o pomoc podanou podle čl. 12 Úmluvy, jestliže tato žádost není předložena v českém, anglickém nebo ve francouzském jazyce anebo není opatřena překladem do jednoho z oficiálních jazyků Rady Evropy.

¹⁸³ GŘIVNA, Tomáš, *Europeizace trestního práva*, s. 357.

¹⁸⁴ K vymezení pojmu oběť dle Úmluvy viz kap. 2.2

¹⁸⁵ KURSOVÁ, Jana., op. cit., s. 32.

¹⁸⁶ JELÍNEK, Jiří, *K odškodňování obětí trestné činnosti - vybrané problémy*, s. 283.

Vnitrostátní předpisy mohou určit lhůtu, do níž je nutné podat žádost o odškodnění. Z pohledu rozsahu odškodnění se poskytuje minimálně náhrada ušlého výdělku, výloh léčby a hospitalizace, výloh spojených s pohřbem, a co se týče vyživovaných osob, ušlé výživné. Vnitrostátní právo může určit horní a dolní hranici, nad kterou a pod kterou není možné odškodnění vyplácet. Úmluva upravuje též důvody pro ztrátu nebo snížení nároku¹⁸⁷.

Státy mohou v rámci zamezení dvojímu odškodnění zkrátit přiřknutou částku odškodnění nebo od oprávněné osoby požadovat vrácení celé částky spjaté s újmou nebo smrtí, kterou získala od pachatele, od orgánů sociálního zabezpečení, pojišťovny nebo jiného zdroje. Je na vůli státu, aby stanovil, zda práva odškodněné osoby přecházejí do výše plnění na stát. K účelnému garantování práva na odškodnění je také zakotvena informační povinnost, tj. zaručení, aby potenciální žadatelé měli k dispozici informace o systému odškodnění.¹⁸⁸

Přijetí Evropské úmluvy o ochraně obětí násilných trestných činů představuje dle mého názoru obrovský skok v garantování práva obětí trestných činů na kompenzaci ze strany státu, ačkoli není bezprostředně účinná. Do té doby neexistovala sjednocená závazná pravidla, kterými by se musely státy řídit, a právní úprava v jednotlivých státech byla značně roztržštěná, případně vůbec neexistovala.

Na půdě Rady Evropy bylo přijato též mnoho doporučení, která se více či méně týkala problematiky odškodňování. Jde např. o *Doporučení č. R (83) 7 o participaci veřejnosti na trestní politice*, *Doporučení č. R (85) 11 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního řízení*, *Doporučení č. R (87) 21 o pomoci obětem a prevenci viktimizace*, *Doporučení č. R (92) 17 týkající se konzistence v ukládání trestů*, *Doporučení č. R (92) 16 o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních v novém tisíciletí*, *Doporučení č. R (2003) 20 o nových způsobech, jak čelit trestné činnosti mladistvých, a o roli soudnictví ve věcech mládeže* nebo *Doporučení č. R (2006) 8 ohledně pomoci obětem trestných činů*.¹⁸⁹

---

¹⁸⁷ Jsou jimi

- a) finanční situace žadatele,
- b) chování poškozeného nebo žadatele během trestného činu nebo po něm nebo v závislosti na způsobené újmě nebo smrti,
- c) pokud poškozený nebo žadatel je zapojen do organizovaného zločinu nebo je členem organizace, která páchá násilnou trestnou činnost,
- d) v případě, že by částečné nebo celkové odškodnění nebylo spravedlivé nebo by bylo v rozporu s veřejným pořádkem.

¹⁸⁸ GŘIVNA, Tomáš, *Europeizace trestního práva*, s. 371-372.

¹⁸⁹ KURSOVÁ, Jana, op. cit., s. 32-36.

3.4 Odškodňování v dokumentech Evropské unie

Legislativa Evropské unie si klade za cíl zabezpečit spravedlivé a přiměřené odškodnění obětí trestných činů v rámci Evropské unie.¹⁹⁰ Konkretizované závazky v tomto ohledu plynou z právně závazných dokumentů, které regulují povinnost státu odškodnit oběť trestného činu.¹⁹¹

Vídeňský akční plán, který Rada přijala v roce 1998, vybídnul mimo jiné k vyhotovení komparativní studie cílené na možnosti a způsoby odškodňování obětí trestných činů v rámci EU. V návaznosti na to v roce 1999 Evropská komise vydala zprávu „*Oběti trestné činnosti EU: Úvahy o normách a opatřeních, které je třeba přijmout*“, jež řešila nejen problematiku odškodňování obětí trestných činů, ale i jiné otázky, jejichž zodpovězení by bylo schopno zlepšit postavení obětí v rámci EU.¹⁹² Evropský parlament přijal usnesení týkající se zprávy Komise dne 15. 6. 2000.¹⁹³

Výše uvedená zpráva Evropské komise shledává, že možnosti a podmínky poskytování odškodnění se v dílčích členských státech liší. V některých z nich legislativa neumožňuje uložit pachateli odškodnit oběť namísto trestu nebo v kombinaci s trestem. Pachatel mnohdy ani není schopen zaplatit škodu způsobenou svým trestným činem, což vede k zavedení systému odškodňování obětí státem. Oběť však nejprve musí vyčerpat všechny prostředky pro poskytnutí odškodnění, trestní řízení musí být ukončeno a oběť se musí pokusit získat odškodnění od pachatele. Teprve poté může požádat o odškodnění stát. Vyskytují se též rozdíly v typech trestných činů odškodňovaných státem. Ke zmírnění či eliminování představených odlišností mezi jednotlivými členskými státy Zpráva navrhuje urychleně ratifikovat Evropskou úmluvu o odškodňování obětí násilných trestných činů ze dne 24. 11. 1983 a zvětšit možnosti pro odškodňování obětí trestné činnosti. Zpráva rovněž zmiňuje možnost užití mediace mezi pachatelem a obětí s cílem dosáhnout odškodnění oběti.

Zpráva se hojně diskutovala v rámci zasedání Evropské rady v Tampere ve dnech 15. a 16. 10. 1999. Na základě této Zprávy vybídla Evropská rada k vytvoření určitých minimálních norem pro ochranu obětí trestných činů, zvláště pro přístup oběti trestného činu ke spravedlnosti a pro její právo na odškodnění, včetně náhrady nákladů řízení.¹⁹⁴

---

¹⁹⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEZULOVÁ, op. cit., s. 49.

¹⁹¹ GŘIVNA, Tomáš, *Europeizace trestního práva*, s. 359.

¹⁹² RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEZULOVÁ, op. cit., s. 49.

¹⁹³ GŘIVNA, Tomáš, *Europeizace trestního práva*, s. 359.

¹⁹⁴ RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEZULOVÁ, op. cit., s. 49, 51-52.

Všechny tyto stimuly směřovaly k přijetí *Rámcového rozhodnutí Rady EU ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení* (č. 2001/220/SVV). Jeho cílem bylo zaručit obětem porovnatelně vysokou úroveň ochrany bez ohledu na členský stát, ve kterém se nachází. Zabývalo se postavením a základními právy oběti, odškodnění se věnovalo ve svém čl. 9.¹⁹⁵ V dnešní době je již nahrazeno směrnicí 2012/29/EU.

V září roku 2001 seznámila Evropská komise veřejnost s *Green Paper*, vztahující se k odškodnění obětí trestných činů. Evropská komise zde shledává, že stále trvají v členských státech významné odlišnosti v systému odškodňování obětí trestných činů a jsou vymezena rozdílná kritéria, na jejichž podkladě je odškodnění obětem trestných činů poskytováno. Proto je nutné schválit taková opatření, jež by v členských státech garantovala obětem trestných činů poskytnutí adekvátního odškodnění, a to bez zřetele k tomu, kde v rámci Evropské unie došlo ke spáchání trestného činu.¹⁹⁶

Další legislativní vývoj na úrovni EU v oblasti odškodňování směřoval k přijetí *směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. 4. 2004 o odškodňování obětí trestných činů*. Obětem trestných činů v Evropské unii by se mělo dostat spravedlivého a přiměřeného odškodnění za újmu, kterou byly postiženy, bez ohledu na to, kde v Evropské unii byl trestný čin spáchán.¹⁹⁷ Směrnice určuje systém spolupráce pro zlehčení přístupu k odškodnění obětí trestných činů v přeshraničních situacích, jež by měl fungovat na základě systémů členských států na jejich územích. Tento systém spolupráce mezi orgány členských států by měl garantovat, aby oběti trestných činů mohly vždy kontaktovat orgán v jejich státě bydliště, pokud byl trestný čin spáchán v jiném členském státě, tudíž by došlo ke zmírnění praktických a jazykových obtíží, které nastávají v přeshraničních případech. Z tohoto důvodu jsou členské státy zavázány stanovit jeden nebo více orgánů příslušných k přijetí žádosti (tzv. asistenční orgány) a k rozhodování o žádostech (tzv. rozhodující orgány).¹⁹⁸

Směrnice zakotvuje informační povinnost členských států, kdy jsou členské státy povinny zaručit způsob, kterým získají potenciální žadatelé přístup k potřebným informacím o možnostech požádat o odškodnění. Žadateli podá pomoc asistenční orgán. Tato pomoc je založena na sdělení informace o možnosti požádat o odškodnění či poskytnutí formuláře žádosti, případně na žádost oběti udělí asistenční orgán také obecné pokyny a informace o vyplnění žádosti a o tom, jaké podklady by měly být doloženy. Asistenční orgán postoupí

---

¹⁹⁵ GŘIVNA, Tomáš, *Europeizace trestního práva*, s. 359.

¹⁹⁶ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ., op. cit., s. 49.

¹⁹⁷ Rozhodnutí ESD ve věci 186/87 Ian William Cowan v. Trésor public z 2. 2. 1989, Sb. rozh. 1989, s. 195.

¹⁹⁸ V České republice je asistenčním i rozhodujícím orgánem Ministerstvo spravedlnosti ČR, odbor odškodňování.

žádost a všechny podklady rozhodujícímu orgánu.¹⁹⁹ Pokud je to nutné, asistenční orgán udělí žadateli obecné pokyny při nezbytnosti doplnit do žádosti informace. Směrnice se zabývá též potenciálním výsledkem žadatele, popř. jiné osoby. Rozhodující orgán doručí ve shodě s vnitrostátními právními předpisy žadateli a asistenčnímu orgánu v co nejkratší možné době rozhodnutí o žádosti o odškodnění. Služby asistenčního orgánu nemohou být zpoplatněny, a to ani vůči žadateli, ani vůči rozhodujícímu orgánu. Formuláře žádostí a dokumentace jsou osvobozeny od ověřování.

Vnitrostátní systémy odškodnění podle směrnice musí zaručit, že pravidla pro přístup k odškodnění stanovená ve směrnici v přeshraničních situacích fungují na základě platných systémů členských států pro odškodnění obětí násilných trestných činů spáchaných na jejich území. Členské státy jsou též povinny zajistit, aby jejich vnitrostátní předpisy stanovily existenci systému odškodnění obětí násilných trestných činů spáchaných na jejich území, který zaručuje spravedlivé a přiměřené odškodnění oběti.

K promítnutí závazků vyplývajících z Úmluvy o odškodňování a směrnice o odškodňování do české právní úpravy došlo původně zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů.²⁰⁰ Dnes je soulad s evropskou úpravou zajištěn zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, konkrétně ust. § 34 až 36, přičemž tato úprava byla plně převzata z dřívějšího zákona č. 209/1997 Sb.²⁰¹

V přijetí směrnice o odškodňování vidím z hlediska poskytování kompenzace obětem trestných činů velký přínos, jelikož i v páchání trestné činnosti se vyskytují přeshraniční případy. Z tohoto důvodu musí být stanovena jasná pravidla, na základě kterých se oběť může odškodnění domoci, a členským státům musí být předložena opatření, která jsou nuceny přijmout do svých právních řádů, aby nedošlo k *denegatio iustitiae*.

Dalším důležitým milníkem ve vývoji odškodňování obětí trestných činů na evropské úrovni bylo přijetí *směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV* (dále jen „směrnice o minimálních pravidlech“). Jejím cílem je revize a doplnění zásad uplatňovaných

---

¹⁹⁹ Po přijetí žádosti rozhodující orgán co nejdříve asistenčnímu orgánu a žadateli sdělí a) jméno kontaktní osoby nebo název útvaru příslušného k vyřízení věci; b) potvrzení příjmu žádosti; c) pokud je to možné, uvedení přibližné doby, ve které bude rozhodnutí o žádosti přijato.

²⁰⁰ GRIVNA, Tomáš, *Europeizace trestního práva*, s. 372-374.

²⁰¹ JELÍNEK, Jiří, *Trestní právo Evropské unie*, s. 343.

v nahrazeném rozhodnutí, a to ve shodě s tzv. *Budapeštským plánem*²⁰², který cílí na posílení práv a ochrany obětí trestných činů, a to obzvlášť v trestním řízení. Zavádí určitá minimální pravidla, která musí být ve všech členských státech dodržována. To ovšem neznamená, že by členské státy nemohly zavést vyšší úroveň ochrany.

Odškodnění je v této směrnici koncipováno jako peněžní satisfakce ze strany pachatele²⁰³. Směrnice o minimálních pravidlech vybízí členské státy, aby zajistily prostředky směřující k tomu, že oběť bude odškodněna přímo od pachatele, a to v přiměřené době. Jedná se zejména o odškodnění skrz tzv. adhezní řízení, které je součástí řízení trestního, v němž by se obvykle mělo oběti (poškozenému) přiznat právo na náhradu újmy zapříčiněné pachatelem trestného činu spácháním trestného činu. Dále směrnice požaduje, aby členské státy podporovaly opatření na motivaci pachatelů k poskytnutí přiměřeného odškodnění obětem. Podle Jelínka mohou být taková opatření uskutečněna jak v rámci oblasti hmotného práva (např. problematika ukládání trestu), tak v oblasti práva procesního (možnost alternativních forem řešení).²⁰⁴

3.5 Vývoj české právní úpravy poskytování peněžité pomoci

Problematika odškodňování obětí ze strany státu byla v našem právním řádu poprvé upravena zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů (dále jen „zákon o poskytnutí peněžité pomoci“ nebo „PomObTČ“), představoval tedy zcela novou právní úpravu nenavazující na žádný dosud platný předpis. Tento zákon stanovoval podmínky, při jejichž splnění stát poskytl finanční pomoc na parciální odškodnění těch, kterým byla následkem trestného činu způsobena vážnější újma na zdraví a kterým objektivně nemohl v přiměřené lhůtě kompenzovat škodu pachatel.²⁰⁵ Zákon o poskytnutí peněžité pomoci jako první promítl závazky z Evropské úmluvy o odškodňování obětí násilných trestných činů z 24. 11. 1983.

Zákon o poskytnutí peněžité pomoci také zavedl do českého právního řádu pojem oběť trestného činu²⁰⁶. Dle § 2 odst. 1 PomObTČ jí rozuměl fyzickou osobu, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, a za oběť považoval v souladu s odst. 2 téhož osobu

---

²⁰² Usnesení Rady ze dne 10. června 2011 o plánu posílení práv a ochrany obětí, zejména v trestním řízení

²⁰³ Spadá mimo rámec této práce, ale považovala jsem za adekvátní tuto možnost zmínit v rámci celistvosti evropské úpravy odškodňování.

²⁰⁴ JELÍNEK, Jiří, *Trestní právo Evropské unie*, s. 344-345, 351.

²⁰⁵ KRÁL, Vladimír. *Odškodňování obětí trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1998. ISBN 80-7179-175-X, s. VII.

²⁰⁶ Vymezení pojmu v kap. 2.4.1

pozůstalou po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osobu, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu (srov. § 2 odst. 2 až 4 ZOTČ).

Podle § 14a PomObTČ poskytuje Ministerstvo spravedlnosti peněžitou pomoc občanům České republiky, za které se považují:

- a) státní občané České republiky, pokud mají na území České republiky místo trvalého pobytu nebo pokud se na území České republiky obvykle zdržují,
- b) cizinci, pokud na území České republiky v souladu se zvláštními právními předpisy pobývá nepřetržitě po dobu delší než 90 dnů, nebo
- c) cizinci, který požádal o udělení azylu nebo kterému byl udělen azyl na území České republiky.

Zákon o obětech trestných činů z roku 2013 stanoví širší osobní působnost oproti zákonu o poskytnutí peněžité pomoci, kdy rozšířil okruh osob, které mají právo na peněžitou pomoc, i o občany České republiky, kteří se v České republice sice obvykle nezdržují, ovšem stali se zde obětí trestného činu (srov. § 23 odst. 2 ZOTČ).

Peněžitá pomoc za újmu na zdraví podle zákona o poskytnutí peněžité pomoci se dle § 6 odst. 2 PomObTČ poskytovala oběti, pokud výše bodového hodnocení za bolest dosahovala nejméně 100 bodů dle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. Ze sekundárních obětí byli odškodňováni pouze rodič, manžel nebo dítě zemřelého. Zákon o obětech trestných činů nově po vzoru trestního zákoníku rozlišuje ublížení na zdraví (srov. § 24 odst. 2 ZOTČ) a těžkou újmu na zdraví (srov. § 24 odst. 3 ZOTČ). Rozšířil okruh příjemců peněžité pomoci o oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby, jestliže jim vznikla nemajetková újma (srov. § 24 odst. 1 písm. d) ZOTČ). Stejně tak přiznal právo na peněžitou pomoc též sourozenci a registrovanému partneru zemřelého (srov. § 24 odst. 1 písm. c) ZOTČ). Zákon o obětech opustil měřítko bodového hodnocení pro stanovení oběti, které bylo ublíženo na zdraví, neboť zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zrušil výše uvedenou vyhlášku č. 440/2001 Sb. Došlo tedy ke ztížení posuzování podmínek pro poskytnutí peněžité pomoci, neboť nejsou jasně stanovená kritéria hodnocení, na druhou stranu se otevřel prostor pro zohlednění konkrétních okolností jednotlivých případů. Navíc došlo k rozšíření skupiny oprávněných žadatelů, neboť měřítko stanovená bodovou vyhláškou byla tvrdší než požadavky zákona o obětech trestných

činů.²⁰⁷ Domnívám se, že se změnou právní úpravy došlo ke změně k lepšímu, neboť uvážení osob rozhodujících o žádostech o peněžitou pomoc dovoluje flexibilně reagovat na konkrétní situace a vylučuje tvrdost bodové vyhlášky, ačkoli též od rozhodujících osob vyžaduje větší erudici.

Peněžítá pomoc podle zákona o poskytnutí peněžité pomoci se poskytovala v souladu s § 7 odst. 1 písm. a) PomObTČ primárním obětem, kterým v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, v paušální výši 25.000,- Kč (srov. dle ZOTČ se jedná pouze o 10.000,- Kč, naopak u těžkého ublížení na zdraví došlo ke zvýšení částky na 50.000,- Kč - § 28 odst. 1 písm. a) a b) ZOTČ). Souhrnná částka, která mohla být zaplacená primární oběti za prokázanou ztrátu na výdělku a prokázané náklady spojené s léčením, činila 150.000,- Kč (srov. dle ZOTČ se zvýšila na 200.000,- Kč - § 28 odst. 1 písm. a) a b) ZOTČ).

Sekundárním obětem mohla být podle § 7 odst. 1 písm. b) PomObTČ vyplacena peněžítá pomoc v paušální částce 150.000,- Kč (srov. v platné právní úpravě se jedná o částku 200.000,- Kč, resp. u sourozence pouze 175.000,- Kč - § 28 odst. 1 písm. c) ZOTČ), pomoc pak ve svém součtu nesměla přesáhnout částku 450.000,- Kč (srov. dle ZOTČ 600.000,- Kč - § 28 odst. 1 písm. c) ZOTČ). Zvýšení naprosté většiny částek představuje logický dopad inflace a všeobecného zvyšování cen.

Na rozdíl od zákona o poskytnutí peněžité pomoci se v novém zákoně o obětech poskytuje peněžítá pomoc i obětem trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, resp. dětské oběti, jde-li o trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), a to až do výše 50.000,- Kč (srov. § 28 odst. 1 písm. d) ZOTČ).

Subjektivní lhůta pro podání žádosti o poskytnutí pomoci činila dle § 9 odst. 2 PomObTČ jeden rok ode dne, kdy se oběť dozvěděla o škodě způsobené trestným činem (srov. ZOTČ prodloužil subjektivní lhůtu na dva roky a zároveň zavedl pro uplatnění nároku objektivní pětiletou lhůtu - § 30 odst. 2 ZOTČ).^{208, 209}

Oběť, které byla poskytnuta pomoc, byla povinna dle § 12 odst. 1 PomObTČ do pěti let ode dne, kdy jí byla poskytnuta pomoc, odvést na účet Ministerstva spravedlnosti částku, které obdržela jako náhradu škody až do výše poskytnuté pomoci (srov. podle zákona o obětech trestných činů již oběť nemusí peněžitou pomoc vracet, nově přechází vyhověním žádosti oběti v rozsahu poskytnuté peněžité pomoci nárok na náhradu škody nebo

---

²⁰⁷ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 129-130.

²⁰⁸ GRÍVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 150, 189-190.

²⁰⁹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 124, 149.

nemajetkové újmy na stát – srov. § 33 ZOTČ). Příčinou uvedené legislativní změny byl fakt, že tehdejší ustanovení nebylo v praxi využíváno.²¹⁰

Úprava podle zákona o poskytnutí peněžité pomoci (§ 9 a n. PomObTČ) se zakládala na vzniku občanskoprávního, tedy soukromoprávního vztahu mezi obětí a státem. Stát zde figuroval jako strana občanskoprávního vztahu, neměl mocenské postavení a s oprávněným žadatelem uzavíral smlouvu. Proto Ministerstvo spravedlnosti vystupující jménem státu nevydávalo o žádosti rozhodnutí, nýbrž buď požadavek v žádosti uznalo a peněžitou pomoc poskytlo, nebo žadateli oznámilo zákonné důvody, pro které nešlo žádosti vyhovět.²¹¹ Při přípravě zákona o obětech trestných činů se legislativci přiklonili k názoru, že jde o výkon veřejné správy, a tedy je nutné, aby se na poskytování peněžité pomoci vztahoval správní řád (srov. § 1 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád – dále jen „správní řád“ či „SŘ“). Nový zákon o obětech vymezuje tedy pouze odchylky od správního řízení a podpůrně se pro poskytování peněžité pomoci aplikuje správní řád. Podle něj se zejména rozhoduje (srov. § 67 a n. SŘ).²¹²

Jak už bylo výše uvedeno, problémem původní právní úpravy poskytování peněžité pomoci byly příliš striktní podmínky pro její poskytnutí, které reálně zakládaly jistou formu diskriminace majetnějších poškozených. Válková k tomuto uvádí: *Pomoc ve prospěch obětí trestných činů byla v ČR poprvé upravena zákonem o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti z roku 1997 zaměřeným především na oběti násilného trestného činu, jimž se alespoň částečně měla tímto způsobem kompenzovat utrpěná újma. Paradoxně však zákon zaváděl pro majetnější oběti další „újmu“, když stanovil tak přísné podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci, že o ni řada poškozených nemohla ani požádat, resp. jejich žádost byla vzápětí s odkazem na zákonné znění zamítnuta, což fakticky představovalo určitou formu diskriminace majetnějších spoluobčanů.*²¹³ Dále to byly nízké částky poskytnuté pomoci, příliš úzké vymezení okruhu obětí, na které se zákon z roku 1997 vztahoval, absence dalších placených služeb, nedostatečná psychologická a sociální péče o oběť trestného činu a stejně tak i povinnost poškozeného, který uspěl v řízení o náhradě škody v rámci trestního procesu nebo v následném občanskoprávním řízení, vrátit státu do pěti let od poskytnutí pomoci zpět

---

²¹⁰ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 166-167.

²¹¹ KRÁL, Vladimír, op. cit., s. 38-39.

²¹² GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 196.

²¹³ VÁLKOVÁ, Helena. Poznámky k ochraně a pomoci oběti trestného činu jako „slabší strany“ v trestním procesu. *Soudce*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2015, roč. 17 (12). ISSN 1211-5347, s. 29.

takto získané finanční prostředky od odsouzeného. Všechny tyto důvody vedly k přijetí nového zákona.²¹⁴

S účinností od 1. 8. 2013 je problematika poskytování peněžité pomoci upravena v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. První část zákona o poskytnutí peněžité pomoci byla tímto zrušena (srov. § 57 ZOTČ), ovšem ostatní části zůstávají v platnosti. Z pohledu vývoje posilování práv obětí došlo přijetím zákona o obětech k zásadnímu zlomu v legislativním přístupu k obětem trestných činů, kdy i s ohledem na evropskou právní úpravu byla výrazněji rozšířena jejich práva. Kromě tohoto zákon překonal značnou roztržitost právní úpravy ochrany obětí v českém právním řádu. Co se odškodnění obětí týče, bylo rozšířeno právo na peněžitou pomoc ze strany státu i zvýšeny částky této pomoci (viz výše). Podle Jelínka a Pelce je kromě snahy o zlepšení postavení obětí trestných činů v trestním řízení i mimo něj a zajištění citlivého zacházení zejména ze strany orgánů činných v trestním řízení i zlepšení jejich postavení při uplatňování soukromoprávních nároků v trestním řízení (nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení).²¹⁵

Zákon o obětech trestných činů byl třikrát novelizován. Poskytování peněžité pomoci a pojmu oběti trestného činu se věnuje až druhá novela, provedená zákonem č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony. Vychází především ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, která již nestihla být do zákona o obětech implementována před jeho přijetím. Dílčí změny vyvstaly též z praxe. Došlo ke změně v § 2, kdy novelou jsou za oběti po zemřelém v důsledku spáchaného trestného činu stále považováni i příbuzní v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel, registrovaný partner nebo druh, nově však i osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu, ovšem jen za předpokladu, že v důsledku smrti původní oběti utrpěli újmu. Dále byl rozšířen okruh zvlášť zranitelných osob o osobu vysokého věku²¹⁶, oběť teroristického útoku, oběť trestného činu spáchaného pro příslušnost

---

²¹⁴ VÁLKOVÁ, Helena a Tomáš GRIVNA. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. C. H. Beck, 2013, roč. 12 (4). ISSN 1213-5313, s. 84.

²¹⁵ JELÍNEK, Jiří a Vladimír PELC. Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*. 2015, (11). ISSN 1210-6348, s. 20.

²¹⁶ Důvodová zpráva k tomuto uvádí: *Rozšíření kategorie zvlášť zranitelných obětí na osoby vysokého věku vychází ze skutečnosti, že se senioři stávají s narůstající intenzitou obětmi nejrůznějších forem trestné činnosti, zejména majetkového charakteru. Vyšší ochrana zahrnuje nárok na vyslechnutí speciálně školenými policisty. Dále pak mají oběti právo na to, aby byly vyslýchány jen jednou a nemusely se v trestním řízení setkat s pachatelem.* – Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech

k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo obětí trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (srov. § 2 odst. 4 ZOTČ). Jestliže existují pochybnosti o tom, zda je oběť zvlášť zranitelnou, je třeba ji za zvlášť zranitelnou považovat (srov. § 3 ZOTČ). Výše peněžité pomoci poskytované na žádost oběti uvedené v § 24 odst. 1 písm. c) ZOTČ v paušální částce 200 000 Kč (u sourozence zemřelého jde o částku 175 000 Kč) se snížila o součet všech částek, které oběť z titulu náhrady škody již obdržela (§ 28 odst. 1 písm. c) ZOTČ). Ve vztahu k poskytování peněžité pomoci oběti a posuzováním žádosti o peněžitou pomoc zakotvil zákon nové oprávnění Ministerstva spravedlnosti, které může vydat nové rozhodnutí ve věci, vyjde-li dodatečně najevo, že nebyly splněny podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci nebo podmínky pro její poskytnutí v přiznané výši (srov. § 30 odst. 6 ZOTČ). Konečně byl zákon o obětech rozšířen o ustanovení § 32a ve vztahu k oprávnění ministerstva o využívání referenčních údajů ze základního registru obyvatel a z informačního systému evidence obyvatel pro účely řízení o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci.²¹⁷

Poslední novela provedená zákonem č. 220/2021 Sb., označila za zvlášť zranitelnou oběť též oběť trestného činu znásilnění (§ 185 TZ), trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ) a trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ).

V současné době je v Poslanecké sněmovně projednáván návrh novely zákona o obětech trestných činů (sněmovní tisk č. 980)²¹⁸, který má zvýšit úroveň implementace některých směrnic EU z oblasti trestního práva do českého práva (např. zavedení práv osob oběti blízkých na přístup ke službám podpory pro oběti, a to s ohledem na jejich zvláštní potřeby a závažnost újmy utrpěné v důsledku trestného činu spáchaného na oběti).²¹⁹

---

trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony [online]. Vláda ČR: Poslanecká sněmovna, 9. 11. 2015, s. 7 [cit. 2021-07-09]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=658&CT1=0>

²¹⁷ MÜLLER, Jan. Co přinesla novela zákona o obětech trestných činů? *Právo a rodina*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, roč. 19 (č. 5). ISSN 1212-866X, s. 6-7.

²¹⁸ Sněmovní tisk 980 [online]. Vláda ČR: Poslanecká sněmovna, 26. 8. 2020. [cit. 2021-07-09]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=980>

²¹⁹ Právní předpisy v legislativním procesu. In: *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2021-07-09]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/pravni-predpisy-v-legislativnim-procesu>

3.6 Zákon o obětech trestných činů

3.6.1 Právo na peněžitou pomoc a její účel

Mezi důležitá práva oběti patří právo na peněžitou pomoc od státu. Ve vztahu k peněžitě pomoci se často používá pojem odškodnění^{220, 221}.

Poskytování peněžitě pomoci upravuje v České republice zákon o obětech trestných činů. Zákon je založen na těchto principech:

- 1) peněžitá pomoc se poskytuje oběti, které bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví, způsobena těžká újma na zdraví, dále též určitým pozůstalým po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, a u omezené kategorie trestných činů též oběti, které vznikla nemajetková újma,
- 2) peněžitá pomoc je určena k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené trestným činem,
- 3) výše peněžitě pomoci je omezena,
- 4) za určitých okolností se pomoc poskytuje i v průběhu trestního řízení a občas i v situacích, kdy se pachatele nepodařilo zjistit, je trestně neodpovědný nebo bylo trestní stíhání zastaveno z konkrétně vymezených důvodů,
- 5) v určitých případech se pomoc neposkytne, nepřizná nebo sníží, obzvláště aby se zamezilo zneužití peněžitě pomoci,
- 6) poskytnutím peněžitě pomoci přechází nárok na náhradu škody na stát,
- 7) v přeshraničních případech státy spolupracují za účelem, aby žádost o peněžitou pomoc byla co nejjednodušší a byla co nejrychleji vyřízena.²²²

Jedná se o pomoc, jejímž účelem je překonat zhoršenou sociální situaci, která bývá mnohdy následkem viktimizace.²²³ Vznikem újmy je mezi oprávněným žadatelem a státem založen právní vztah, jehož podstatou je právo oběti na odškodnění a povinnost státu toto odškodnění poskytnout. Oběť si tak za zákonem stanovených podmínek může nárokovat peněžitou pomoc (odškodnění), jejíž výše se odvíjí od konkrétních okolností případu a poměrů oběti. Peněžitá pomoc by měla být poskytnuta především rychle.

---

²²⁰ Ke kompenzačním teoriím zdůvodňujícím poskytování peněžitě pomoci obětem trestných činů od státu viz kap. 3.2.

²²¹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 122.

²²² GRIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 156.

²²³ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 190.

Peněžité pomoc je udělována státem. V rozsahu poskytnuté peněžité pomoci přechází na stát také nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vůči pachateli.²²⁴

Je vhodné poznamenat, že poskytování peněžité pomoci podle zákona o obětech trestných činů funguje lépe a efektivněji než podle starého zákona o poskytování peněžité pomoci z roku 1997. Ze statistik ministerstva spravedlnosti je zřejmé, že počet žadatelů o peněžitou pomoc byl v minulosti poměrně nízký (v letech 2006-2012 průměrně 108 žadatelů za rok) a vyplacené částky nebyly ve svém souhrnu taktéž nikterak vysoké (za roky 2006-2012 průměrně 4,997 mil. Kč za rok). Od roku 2013 vykazují oba údaje rostoucí tendenci, průměrně žádalo v letech 2013-2020 o peněžitou pomoc 305 osob a vyplaceno bylo v průměru 11,216 mil. Kč ročně²²⁵. Toto lze přičítat lepší srozumitelnosti zákona a informovanosti veřejnosti, je ovšem třeba vzít v potaz též zvýšení částek peněžité pomoci i rozšíření okruhu oprávněných osob.

Ustanovení § 23 odst. 2 ZOTČ stanovuje skupiny oprávněných osob, které mají za splnění dalších podmínek nárok na peněžitou pomoc od státu, přičemž kritérii jsou zde státní příslušnost, pobyt či místo spáchání činu. Jde o oběť trestného činu ve smyslu § 2 odst. 2 a 3 ZOTČ, která:

- 1) je občanem České republiky a má zde trvalý pobyt,
- 2) je občanem České republiky a obvykle se zde zdržuje,
- 3) je občanem České republiky a stala se zde obětí trestného činu,
- 4) je cizincem s trvalým pobytem na území jiného členského státu EU nebo zde oprávněně pobývá, pokud se stala obětí trestného činu na území ČR,
- 5) je cizincem pobývajícím na území ČR nepřetržitě po dobu delší než 90 dnů v souladu s právními předpisy, pokud se zde stala obětí trestného činu,
- 6) je cizincem, který požádal o mezinárodní ochranu, pokud se stala obětí trestného činu na území ČR,
- 7) je cizincem, kterému byl udělen azyl, pokud se stala obětí trestného činu na území ČR,
- 8) je cizincem, kterému byla udělena doplňková ochrana na území ČR, pokud se stala obětí trestného činu na území ČR.²²⁶

Státní občanství²²⁷ je relativně trvalý právní svazek (vztah, status) fyzické osoby a daného státu.²²⁸ Vyskytují se dohady o tom, kdy musí být podmínka státního občanství splněna, zda

---

²²⁴ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 161.

²²⁵ Statistiky. In: *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2021-07-12]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/statistiky>

²²⁶ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 125.

v době, kdy se čin uskutečnil, nebo v době, kdy se žádost o poskytnutí peněžité pomoci podává, nebo v době, kdy se o ní rozhoduje. Podle Krále je rozhodným okamžik, kdy žádost posuzuje Ministerstvo spravedlnosti.²²⁹ Gřivna k tomuto dodává, že by tento výklad mohl vést k situaci, kdy by oběť zůstala zcela bez peněžité pomoci, jelikož stát, jehož občanství oběť nově nabyla, by též odmítal pomoc poskytnout.²³⁰

Místem trvalého pobytu se rozumí adresa pobytu občana v České republice, která je vedena v registru obyvatel²³¹, kterou si občan zvolí zpravidla v místě, kde má rodinu, rodiče, byt nebo zaměstnání. Občan může mít jen jedno místo trvalého pobytu.

Občan se na území České republiky podle Jelínka obvykle zdržuje, pokud se zde zdržuje pravidelně a opakovaně. Na území ČR se obvykle zdržuje ten, kdo zde pobývá delší dobu a vytváří si zde např. sociální vazby.²³² Jde tedy o podmínku faktické povahy a je třeba ji posuzovat vždy s ohledem na konkrétní okolnosti případu.²³³

V případech ad 1) a 2) může tedy občan ČR žádat o peněžitou pomoc i v případech, že se stal obětí trestného činu mimo území ČR. V případě ad 3) je vyžadováno, aby se oprávněná osoba stala obětí na území ČR, k čemuž dojde za situace, že na území ČR byla alespoň zčásti způsobena trestným činem újma.

Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky. Pro poskytnutí peněžité pomoci cizincům ad 4) až 8) je vždy podmínkou, že se stali obětí trestného činu na území ČR (výjimku by musela stanovit mezinárodní smlouva). Obětí na území ČR se cizinec stane v případě, že újma byla minimálně částečně vyvolána trestným činem na území ČR.

Trvalý²³⁴ a přechodný²³⁵ pobyt cizince vymezuje zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů.²³⁶

Žadatelem o udělení mezinárodní ochrany se rozumí cizinec, který podal v České republice žádost o udělení mezinárodní ochrany, o níž dosud nebylo pravomocně rozhodnuto,

---

²²⁷ Více ke státnímu občanství viz čl. 12 Ústavy České republiky a zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů

²²⁸ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda*. 1. úplné vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-90-5, s. 383.

²²⁹ KRÁL, Vladimír., op. cit., s. 11.

²³⁰ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 162.

²³¹ Srov. § 10 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel

²³² Srov. příměření rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. 5. 2012, č. j. 20 Co 365/2012-411.

²³³ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 126.

²³⁴ Srov. § 66 až 74 zákona č. 326/1999 Sb.

²³⁵ Po dobu delší než 90 dnů je možné se na území České republiky zdržovat na základě uděleného dlouhodobého víza k pobytu nad 90 dnů (§ 30 zákona č. 326/1999 Sb.), diplomatického či zvláštního víza (§ 40 zákona č. 326/1999 Sb.) nebo na základě povolení k dlouhodobému pobytu.

²³⁶ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 162-163.

nebo cizinec, který požádal o udělení mezinárodní ochrany v jiném státě, který je vázán přímo použitelným předpisem Evropské unie, a Česká republika jej převzala na své území za účelem posouzení jeho žádosti o udělení mezinárodní ochrany.²³⁷

Azylantem se rozumí cizinec, kterému byl udělen azyl, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu.²³⁸

Osobou, které byla udělena doplňková ochrana, se rozumí cizinec, který nesplňuje důvody pro udělení azylu, ale byla mu udělena doplňková ochrana, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení doplňkové ochrany.²³⁹

Jiným cizincům než uvedeným v § 23 odst. 2 ZOTČ lze poskytnout peněžitou pomoc jen na základě mezinárodní smlouvy, kterou je ČR vázána, tedy stát s ní vyjádřil souhlas a vyhlásil ji ve Sbírce mezinárodních smluv. Grívna uvádí, že jedinou smlouvou předpokládanou tímto ustanovením je Evropská úmluva o odškodňování násilných trestných činů^{240 241}.

Okruhu poskytování peněžité pomoci se věnuje Ministerstvo spravedlnosti, odbor odškodňování²⁴². Ministerstvo spravedlnosti zejména vede správní řízení ve věcech poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů. Je příslušné přijímat žádosti o poskytnutí peněžité pomoci (srov. § 30 odst. 2 ZOTČ), potvrzuje přijetí takové žádosti (srov. § 30 odst. 3 ZOTČ), jedná s účastníky o poskytnutí peněžité pomoci (srov. § 30 odst. 4 ZOTČ), posuzuje žádosti o poskytnutí peněžité pomoci a rozhoduje o nich (srov. § 30 odst. 3 ZOTČ) a v případě vyhovění žádosti vyplácí jménem státu peněžitou pomoc (srov. § 30 odst. 1 ZOTČ). V jeho kompetenci je též vymáhání nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy, který přešel z oběti na stát v důsledku poskytnutí peněžité pomoci (srov. § 33 ZOTČ) a v přeshraničních případech poskytuje oprávněným osobám potřebnou součinnost při uplatnění jejich nároku na poskytnutí peněžité pomoci v zahraničí (srov. § 34-36 ZOTČ).²⁴³

Primárním účelem peněžité pomoci je překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem, čehož se má docílit jednorázovým poskytnutím určité peněžité částky. Svízelná sociální situace se může projevit ve dvou oblastech. Tou první je zhoršená finanční situace, která může vzniknout v důsledku např. ušlého výdělků v souvislosti s ublížením na zdraví nebo ztrátou osoby, která měla vůči pozůstalému vyživovací povinnost. Současně lze

²³⁷ § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 325/1999 Sb., o azylu

²³⁸ § 2 odst. 2 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu

²³⁹ § 2 odst. 3 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu

²⁴⁰ K této Úmluvě více v kap. 2.2 a 3.2

²⁴¹ GRÍVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 165.

²⁴² Viz Odškodňování a oběti trestných činů. In *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/odskodnovani-a-penezita-pomoc2>

²⁴³ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 127-128.

vzít v potaz i výdělek, jež oběti průkazně ujde i v budoucnu (např. léčení a pracovní neschopnost oběti, snížení pracovní způsobilosti, ztráta způsobilosti výkonu dosavadní profese). Druhá oblast se může vztahovat k narušení sociálních vazeb oběti a pozůstalých, např. k poškození vazeb mezi rodinou a přáteli, horšímu uplatnění ve společnosti, a to nejvíce vlivem spáchaného trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.²⁴⁴

Podle Jelínka lze z dalších ustanovení zákona o obětech trestných činů odvodit též sekundární účel peněžité pomoci, kterým je reparace újmy (ať již úplná, nebo částečná), jež byla oběti způsobena trestným činem. Ustanovení § 25 odst. 2 ZOTČ výslovně dovoluje poskytnout peněžitou pomoc, nebyla-li plně nahrazena. V § 33 je dále zakotveno, že poskytnutím peněžité pomoci oběti přechází nárok oběti na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vůči pachateli na stát, a to v rozsahu poskytnuté peněžité pomoci. Spojitost peněžité pomoci a náhrady újmy způsobené trestným činem je patrná též z § 28 odst. 2 ZOTČ.²⁴⁵ K tomuto přesvědčení se přikláním, neboť účel reparovat újmu způsobenou oběti trestným činem se běžně vyskytuje i v mezinárodních smlouvách (např. Úmluva o ochraně obětí násilných trestných činů), ze kterých český zákon o obětech vychází a reflektuje jejich principy.

Ačkoli je peněžítá pomoc charakterizována jako jednorázová, může o ni oběť v prokazované výši žádat opakovaně za předpokladu, že se po proplacení peněžité pomoci prokáže, že škoda je vyšší, než o jaké dříve rozhodovalo Ministerstvo spravedlnosti, a zároveň se zohlední částka, která byla oběti vyplacena dříve. Podmínkou pro tento postup je dodržení subjektivní i objektivní lhůty pro poskytnutí peněžité pomoci (srov. § 30 odst. 2 ZOTČ), stejně jako zachování maximální výše poskytované peněžité pomoci (srov. § 28 odst. 1 ZOTČ).²⁴⁶ Dle mého názoru je zakotvení možnosti opakovaného poskytnutí peněžité pomoci nezbytným prvkem, neboť oběť nemusí mít v době podání prvotní žádosti všechny rozhodné informace, případně se může škoda časem navýšit (např. potřeba psychoterapie se projeví až s časovým odstupem).

Peněžítá pomoc oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítěti, které je obětí trestného činu týrání²⁴⁷ svěřené osoby, kterým vznikla nemajetková újma, je založena na úhradě nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy. Poskytnutá odborná

---

²⁴⁴ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 209-210.

²⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 142.

²⁴⁶ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 210.

²⁴⁷ K pojmu týrání viz např. rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 27. 6. 1962, sp. zn. 2 To 199/62; zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1983, sp. zn. Tljpj 169/82; rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. 6. 1983, sp. zn. 5 Tz 14/83

pomoc ovšem musí být účelná. V opačném případě by neměly být hrazeny ani náklady s ní spojené.

Podle § 25 odst. 2 ZOTČ se peněžité pomoc poskytne, pokud újma způsobená trestným činem nebyla nahrazena vůbec nebo byla nahrazena pouze částečně. Toto ustanovení tedy formuluje princip subsidiarity peněžité pomoci. Peněžité pomoc se má uplatnit tam, kde odškodnění nebylo získáno z jiných zdrojů, ať už od pachatele (primárně), od jiného subjektu (např. pojišťovnou v rámci pojištění), případně jinou formou (např. uvedením v předešlý stav). Pokud byla újma nahrazena částečně, peněžité pomoc se poskytne maximálně do výše nenahrazené části, a pokud byla nahrazena plně, peněžité pomoc se neposkytne vůbec. Předpoklad nenahrazení újmy se posuzuje ke dni rozhodnutí o žádosti.²⁴⁸

Jelínek uvádí, že toto ustanovení se primárně netýká účelu peněžité pomoci, ale určuje jeden z důvodů neposkytnutí peněžité pomoci oběti trestného činu, mělo by tedy být systematicky zařazeno spíše do § 27 ZOTČ.²⁴⁹ Gřivna k tomuto dodává, že ačkoli je toto řešení možné, není zcela nezbytné, neboť toto ustanovení má k dosažení účelu peněžité pomoci blízký vztah, jelikož i jinou úhradou byl tento účel (překlenutí zhoršené sociální situace nebo úhrada nákladů odborné služby) naplněn.²⁵⁰ Osobně se přikláním k případnému zařazení tohoto ustanovení do § 27 ZOTČ z důvodu větší systematičnosti a přehlednosti.

3.6.2 Okruh oprávněných žadatelů

Ustanovení § 24 stanovuje skupinu obětí, které mají právo na poskytnutí peněžité pomoci. Z tohoto vyplývá, že ne každá oběť ve smyslu § 2 odst. 2 a 3 ZOTČ má právo na odškodnění, neboť musí jít:

- o oběť, která patří z hlediska státního občanství a dalších podmínek do okruhu osob podle § 23 odst. 2, event. odst. 3 ZOTČ, a současně
- o oběť, již byla vlivem trestného činu způsobena újma charakterizovaná v odst. 1, tedy
  - o ublížení na zdraví,
  - o těžká újma na zdraví,
  - o nemajetková újma (v případech zákonem vymezených), nebo
- o osobu pozůstalou po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela (za splnění dalších podmínek).

---

²⁴⁸ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 179-180.

²⁴⁹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 142.

²⁵⁰ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 180.

Právo na peněžitou pomoc náleží především oběti, které bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví. Sousloví „v důsledku trestného činu“ je nutné chápat tak, že je nepodstatné, jestli ublížení na zdraví nastalo ihned při trestném činu, nebo až následně. Zásadní je pouze kauzální nexus mezi trestným činem a újmou.

Ublížení na zdraví pro účely peněžité pomoci je v § 24 odst. 2 ZOTČ vymezeno v zásadě totožně s pojmem ublížení na zdraví^{251,252,253} v trestním zákoníku, liší se pouze v době nezbytného omezení obvyklého způsobu života, které musí trvat nejméně tři týdny. Důvody pro rozdílné posuzování spočívají v ekonomických souvislostech (omezená možnost státu hradit odškodnění). V této oblasti je tedy zúžen okruh žadatelů o peněžitou pomoc. Za předpokladu, že porucha zdraví by sice trvala méně než tři týdny, ovšem ostatní atributy ublížení na zdraví by souhlasily, nemá sice oběť nárok na peněžitou pomoc, ostatní práva si však uchová.²⁵⁴ Přestože § 24 odst. 2 ZOTČ udává, že vymezuje pojem ublížení na zdraví pro účely celého zákona o obětech trestných činů, aplikuje se podle Jelínka pouze na díl 6 tohoto zákona, který reguluje problematiku peněžité pomoci, zatímco ublížení na zdraví v definici oběti podle § 2 odst. 2 ZOTČ se shoduje s trestněprávním pohledem. Jelínek tedy navrhuje, aby zákonodárce *de lege ferenda* slova „pro účely tohoto zákona“ nahradil slovy „pro účely peněžité pomoci“²⁵⁵, s čímž se ztotožňují, neboť systematicky lze zákon vykládat jedi- ně takto.

Do okruhu oprávněných subjektů patří také oběti, kterým byla trestným činem způsobena těžká újma na zdraví. Těžká újma na zdraví je pro účely peněžité pomoci definována přímo v zákoně o obětech trestných činů (§ 24 odst. 3 ZOTČ) a v celém rozsahu se shoduje s definicí uvedenou v trestním zákoníku (§ 122 odst. 2 TZ).²⁵⁶ Je určena dvěma podmínkami, které musí být naplněny současně:

- pokaždé se musí jednat o vážnou poruchu zdraví nebo vážné onemocnění a
- újma na zdraví musí korespondovat s nejméně jedním prvkem z výčtu uvedených typů pod písmeny a) až i). Jsou jimi:

---

²⁵¹ Ublížením na zdraví se pro účely zákona o obětech trestných činů rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje nejméně po dobu tří týdnů obvyklý způsob života oběti a který vyžaduje lékařského ošetření - § 24 odst. 2 ZOTČ.

²⁵² K pojmu ublížení na zdraví srov. kap. 2.4.1.

²⁵³ K povaze ublížení na zdraví viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 20. 4. 1963, sp. zn. 10 Tz 21/63; rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 28. 6. 1979, sp. zn. 7 Tz 28/79, rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 24. 1. 1984, sp. zn. 6 Tz 2/84

²⁵⁴ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 28-29, 167.

²⁵⁵ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 133.

²⁵⁶ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 130.

- a) zmrzačení²⁵⁷,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti²⁵⁸,
- c) ochromení údu²⁵⁹,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí²⁶⁰,
- e) poškození důležitého orgánu²⁶¹,
- f) zohyždění²⁶²,
- g) vyvolání potratu²⁶³ nebo usmrcení plodu²⁶⁴,
- h) mučivé útrapy²⁶⁵, nebo
- i) porucha zdraví trvající nejméně po dobu 6 týdnů²⁶⁶.

Těžká újma na zdraví je vytyčena široce a obecně, a přitom míra závažnosti dílčích případů může být rozdílná. Některé typy se mohou navzájem překrývat, a proto v určitém případě může porucha zdraví vykazovat znaky jednoho nebo několika druhů těžké újmy na zdraví.²⁶⁷

Právo na peněžitou pomoc náleží taktéž některým osobám pozůstalým po oběti, které v důsledku trestného činu zemřely. Skupina pozůstalých s právem na peněžitou pomoc se liší

²⁵⁷ Zmrzačením se rozumí trvale chorobný stav charakterizovaný značnou změnou těla nebo jeho části a ztrátou některé z končetin nebo jejich podstatných částí. Řadí se sem též těžké nervové ochmutí. – srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18. 12. 1989, sp. zn. 1 Tz 45/89

²⁵⁸ Jedná se o trvalý chorobný stav nebo ztrátu části těla, spojenou s úplnou ztrátou nebo minimálně s podstatným snížením povšechné pracovní způsobilosti. – srov. zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. Pls 5/65

²⁵⁹ Za ochromení údu se pokládá trvalá nezpůsobilost nebo značně snížená schopnost pohybu horní či dolní končetiny nebo její značné části. – srov. zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. Pls 5/65

²⁶⁰ Ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí je nejfrekventovaněji vyvolána postižením zraku a sluchu. Za ztrátu funkce těchto smyslových ústrojí se považuje úplná slepota a hluchota. Ztráta zraku též nastává, pokud jedinec není schopen přesně rozeznávat předměty při přiměřeném osvětlení. Podstatným zhoršením zraku nebo sluchu se rozumí snížení zraku nebo méně než na polovinu předchozí smyslové funkce, včetně poškození orgánů vnitřního ucha. - srov. zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. Pls 5/65

²⁶¹ Poškozením důležitého orgánu je takové porušení některého z tělesných orgánů, při němž vzniká nebezpečí pro život nebo jiný závažný déle trvající nebo trvalý následek. - srov. zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. Pls 5/65; rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 22. 9. 1970, sp. zn. 1 To 25/70

²⁶² Za zohyždění se pokládá každá viditelná trvale hyzdící změna těla, která mění vzhled na újmu poraněného a vzbuzuje odpor a ošklivost. Na rozdíl od zmrzačení je vadou spíše kosmetickou a společenskou než překážkou vlastního pracovního výkonu, ovšem ztěžuje poškozenému uplatnit se normálně ve společnosti. - srov. zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. Pls 5/65; rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 16. 1. 1976, sp. zn. 5 Tz 164/75

²⁶³ Jde o každé jednání, které má za následek přerušeni těhotenství dříve, než dojde k porodu, byť předčasněmu. - srov. zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. Pls 5/65

²⁶⁴ K usmrcení plodu dojde jednáním, jehož následkem je smrt (odumření) plodu, aniž dojde současně nebo bezprostředně k jeho vypuzení.

²⁶⁵ Jedná se o mimořádné, vystupňované nebo prodlužované bolesti tělesné nebo duševní, které jsou na hranici snesitelnosti, byť i jen kratší dobu trvající, nebo sice bolesti snesitelné, ale déle trvající, které velmi citelně zasahují celou osobnost postiženého. - srov. zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. Pls 5/65; rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18. 8. 1972, sp. zn. 5 To 18/72

²⁶⁶ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1172/2005; rozhodnutí Vojenského obvodového soudu ze dne 14. 2. 1962, sp. zn. 3 T 71/62; rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 26. 1. 1983, sp. zn. 6 To 39/82

²⁶⁷ GRIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 28-29, 173-178.

od pozůstalých, kterým zákon o obětech trestných činů přiděluje status oběti (srov. § 2 odst. 3 ZOTČ).

Aby mohli rodič, manžel, registrovaný partner, dítě nebo sourozenec zemřelého získat peněžitou pomoc, musí v době smrti oběti s ní žít ve společné domácnosti nebo být osobou, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu²⁶⁸. Osobou oprávněnou žádat o peněžitou pomoc tedy není druh, který se může stát obětí ve smyslu § 2 odst. 3 ZOTČ, v tomto směru je tudíž pojem oběti pro účely peněžité pomoci užší. Oprávněnou osobou je však i osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu, kterou se mohou stát i osoby odlišné od obětí v § 2 odst. 3 ZOTČ (např. rozvedený manžel nebo neprovdaná matka).

V nespolední řadě přiznává zákon právo na peněžitou pomoc oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které trestným činem vznikla nemajetková újma. Mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti se řadí především trestné činy podle hlavy III. zvláštní části trestního zákoníku, přičemž nemajetková újma příznačně vzniká u trestných činů znásilnění (§ 185 TZ), sexuálního nátlaku (§ 186 TZ), pohlavního zneužití (§ 187 TZ), kuplířství (§ 189 TZ), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190 TZ), výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ) a zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TZ). Se zřetelem ke smyslu tohoto ustanovení a objektům trestných činů, které jsou uvedeny mimo hlavu III. zvláštní části trestního zákoníku, je třeba do této podskupiny zahrnout i další trestné činy, a to svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ) a obchodování s lidmi (§ 168 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. a) TZ). To však pouze za předpokladu, že uvedený trestný čin zasahuje do oblasti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a způsobuje nemajetkovou újmu. Jelínek uvádí, že *de lege ferenda* by bylo v tomto smyslu vhodné upravit ust. § 24 odst. 1 písm. d) ZOTČ.

Právo na peněžitou pomoc má též dítě, které se stalo obětí trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), a to pokud mu tímto činem byla způsobena nemajetková újma. Dítětem se chápe osoba mladší 18 let.²⁶⁹

---

²⁶⁸ K vyživovací povinnosti viz kap. 2.4.1.

²⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 130-132.

3.6.3 Poskytnutí peněžité pomoci

Předpoklady poskytnutí peněžité pomoci

Ustanovení § 26 ZOTČ stanovuje předpoklady pro oprávněnou žádost oběti trestného činu o peněžitou pomoc. Upravuje typické situace, kdy je evidentní, že trestný čin byl spáchán a kdo jej spáchal, tedy pachatel byl uznán vinným nebo zproštěn obžaloby (§ 26 odst. 1 ZOTČ²⁷⁰), stejně jako situace, kdy je věc odložena nebo trestní stíhání pachatele je zastaveno a lze beze sporu určit, že se trestný čin stal a kdo je obětí (§ 26 odst. 2 ZOTČ²⁷¹).

Obviněný může být uznán vinným

- odsuzujícím rozsudkem (§ 225 a n. TŘ), a to odsuzujícím rozsudkem, kterým soud uznává obžalovaného vinným a zároveň ukládá trest nebo upouští od potrestání (§ 46, 47 a 48 TZ), resp. odsuzujícím rozsudkem, kterým soud schvaluje dohodu o vině a trestu (§ 314r odst. 4 TŘ),
- trestním příkazem (§ 314e a n. TŘ), jelikož ten má povahu odsuzujícího rozsudku.

Trestný čin byl nepochybně spáchán a je jisté, kdo je pachatelem, i v případech, že soud zproští obžalovaného obžaloby pro nepřičetnost (srov. § 26 TZ) rozsudkem dle § 226 písm. d) TŘ.

Rozsudek nebo trestní příkaz musí být pravomocný. Nepravomocné rozhodnutí může být podkladem pro rozhodnutí o poskytnutí peněžité pomoci pouze za podmínek § 26 odst. 2 písm. c) ZOTČ.

Nárok oběti na peněžitou pomoc může oběti náležet i v některých dalších případech, kdy věc neskončila pravomocným rozhodnutím, kterým byl obviněný uznán vinným nebo zproštěn obžaloby pro nepřičetnost, a je nepochybné, že došlo k jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, tedy že se fyzická osoba stala obětí takového činu. Ve všech případech nesmí existovat důvodná pochybnost o tom, že se stal trestný čin. K tomuto lze dojít pouze na podkladě výsledku šetření orgánů činných v trestním řízení. Z tohoto důvodu může také Ministerstvo spravedlnosti nahlížet do trestních spisů.

---

²⁷⁰ Peněžítá pomoc se poskytne, jestliže pachatel trestného činu, kterým byla způsobena škoda na zdraví nebo nemajetková újma, byl uznán vinným nebo zproštěn obžaloby pro nepřičetnost.

²⁷¹ Nejsou-li na základě výsledku šetření orgánů činných v trestním řízení důvodné pochybnosti o tom, že se stal trestný čin, v důsledku kterého byla oběti způsobena smrt, škoda na zdraví nebo nemajetková újma, peněžítá pomoc se poskytne také tehdy, jestliže

- a) byla věc odložena z důvodu podle § 159a odst. 2 až 4 trestního řádu nebo protože se pachatele nepodařilo zjistit nebo je trestně neodpovědný pro nepřičetnost,
- b) trestní stíhání bylo zastaveno z důvodu podle § 172 odst. 1 písm. d) nebo e) nebo podle § 172 odst. 2 trestního řádu, nebo
- c) rozhodnutí podle odstavce 1 dosud nebylo vyhlášeno nebo nenabýlo právní moci.

Príslušný orgán poskytne peněžitou pomoc také tehdy, pokud:

- byla věc odložena z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání podle § 11 TŘ, neúčelnosti podle § 172 odst. 2 písm. a) a b) TŘ a dosažení účelu trestního řízení podle § 172 odst. 2 písm. c) TŘ (srov. § 159a odst. 2 až 4 TŘ),
- pachatele se nepodařilo zjistit nebo je trestně neodpovědný pro nepřičetnost,
- trestní stíhání bylo zastaveno z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. d) TŘ, nepřičetnosti obviněného v době činu ve smyslu § 172 odst. 1 písm. e) TŘ, neúčelnosti podle § 172 odst. 2 písm. a) a b) TŘ nebo dosažení účelu trestního řízení § 172 odst. 2 písm. c) TŘ,
- rozhodnutí podle § 26 odst. 1 ZOTČ dosud nebylo vyhlášeno (např. nezahájení trestního stíhání z důvodu neodhalení pachatele) nebo nenabylo právní moci (např. probíhá odvolací řízení). K tomuto nutno dodat, že znění zákona odpovídá i zásadě presumpce oběti uvedené v § 3 odst. 1 ZOTČ.^{272, 273}

Dle mého názoru spočívá největší význam peněžité pomoci právě v situaci, kdy pachatele nelze zjistit nebo ho nelze odsoudit, a to za předpokladu, že neexistují pochybnosti o tom, že se trestný čin stal. Bez zakotvení tohoto institutu by se oběť fakticky nemohla domoci náhrady újmy, která byla trestným činem způsobena, což by mohlo vést nejen k finančním nesnázím, ale též psychickým obtížím a pocitu způsobeného bezpráví.

Důvody neposkytnutí peněžité pomoci

Stát za určitých okolností žadateli peněžitou pomoc neposkytne. Ustanovení § 27 obsahuje výčet tří důvodů, které jsou koncipovány jako taxativní a obligatorní, Ministerstvo spravedlnosti zde tedy nemůže aplikovat správní uvážení a peněžitou pomoc nepřizná. K těmto kritériím však přistupují další, která jsou vymezena v jiných ustanoveních zákona o obětech trestných činů. Jsou jimi:

- žadatel není osobou, které se poskytuje peněžité pomoci (§ 23 odst. 2 a 3 ZOTČ),
- nejde o oprávněného žadatele (§ 24 odst. 1 ZOTČ),
- nemajetková újma, škoda na zdraví nebo škoda vzniklá v důsledku smrti způsobené trestným činem již byla plně uhrazena (§ 25 odst. 2 ZOTČ),
- existují důvodné pochybnosti, že se stal trestný čin (§ 26 ZOTČ),
- oběť spoluzavinila vznik újmy nebo nevyužila všech zákonných možností, aby uplatnila nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy na pachateli nebo jiné osobě

---

²⁷² JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 143-144.

²⁷³ GRIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 182-184.

povinné k její náhradě, přičemž peněžitá pomoc může být z těchto důvodů nepřiznána buď vůbec, anebo přiměřeně snížena (§ 29 ZOTČ),

- žádost o peněžitou pomoc byla podána po zákonné prekluzivní lhůtě (§ 30 odst. 2 ZOTČ).²⁷⁴

Zákonodárci lze *de lege ferenda* doporučit, aby § 27 doplnil o druhý odstavec, ve kterém by přinesl výčet dalších důvodů neposkytnutí peněžité pomoci rozptýlených po ZOTČ.

Prvním z důvodů uvedených v § 27 ZOTČ je skutečnost, že je oběť stíhána jako spoluobviněná v trestním řízení vedeném pro trestný čin, v důsledku kterého byla poškozena na zdraví nebo jí byla způsobena nemajetková újma, nebo byla účastníkem takového trestného činu (srov. § 27 písm. a) ZOTČ). Za spoluobviněnou oběť se považuje osoba, která je jako obviněný (§ 32, § 160 odst. 1 TŘ), případně obžalovaný (§ 12 odst. 7 a 8 TŘ), stíhána ve společném řízení (§ 20 odst. 1 TŘ, resp. věc může být vyloučena k samostatnému řízení dle § 23 odst. 3 TŘ) s dalším obviněným, resp. obžalovaným, jenž jí přivodil (nebo domněle přivodil) škodu nebo nemajetkovou újmu trestným činem. Materiálně by taková osoba mohla působit jako oběť (§ 2 odst. 2 ZOTČ) i poškozený (§ 43 odst. 1 TŘ). Účastníkem takového trestného činu se chápe v širším pojetí spolupachatel (§ 23 TZ), organizátor (§ 24 odst. 1 písm. c) TZ), návodce (§ 24 odst. 1 písm. b) TZ) a pomocník (§ 24 odst. 1 písm. c) TZ).²⁷⁵

Stát neposkytne peněžitou pomoc také oběti, která nedala souhlas k trestnímu stíhání pachatele trestného činu v případě, kdy tento souhlas je podmínkou zahájení trestního stíhání nebo pokračování v něm, anebo vzala-li takový souhlas zpět (včetně řízení odvolacího) (§ 163 odst. 2 TŘ) (srov. § 27 písm. b) ZOTČ). Souhlas s trestním stíháním obviněného, jež tvoří dispoziční právo poškozeného, je požadován jen u taxativně vyjmenovaných trestných činů v § 163 TŘ. A to pouze v záležitostech, kdy je poškozený k osobě, proti níž se řízení vede, ve vztahu, který zákon specifikuje²⁷⁶. Tato koncepce vychází z předpokladu, že je legitimní, aby stát, který přislíbil odškodnit oběť trestného činu, vyžadoval od oběti nutnou součinnost v trestním řízení.

Poslední nejobecněji formulovaný důvod pro neposkytnutí peněžité pomoci spočívá v neposkytnutí potřebné součinnosti oběti v trestním řízení. Zákon demonstrativním výčtem představuje případy absence součinnosti (srov. § 27 písm. c) ZOTČ):

²⁷⁴ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 217.

²⁷⁵ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 185-186.

²⁷⁶ Příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel nebo osvojenec, manžel, registrovaný partner, druh, osoba v poměru rodinném nebo obdobném, jejíž újmu by poškozený (oběť) pocítoval jako újmu vlastní.

- oběť bez zbytečného odkladu a vážného důvodu nepodala trestní oznámení (např. trestný čin byl odhalen s prodlením a bez přičinění oběti; za závažný důvod lze považovat kupř. strach z pachatele, se kterým oběť žije nebo se dostává do kontaktu),
- oběť v postavení svědka v trestním řízení odmítla vypovídat pro svůj poměr k pachateli²⁷⁷.

Dalšími příklady neposkytnutí součinnosti ve smyslu § 27 písm. c) ZOTČ jsou např.:

- oběť se vyhýbá účasti na úkonech trestního řízení,
- oběť pomáhala pachateli trestného činu s úmyslem umožnit mu, aby unikl trestnímu stíhání, trestu nebo jeho výkonu (srov. trestný čin nadržování § 366 TZ),
- oběť neposkytla věc důležitou pro trestní řízení.

Mezi důvody neposkytnutí součinnosti lze zahrnout i další chování oběti, zejména pokud znemožňuje nebo znesnadňuje dosažení účelu trestního řízení.^{278, 279}

Je logické, že stát určitým způsobem poskytování peněžité pomoci limituje; opačný přístup by vedl k nadměrnému zatížení veřejného rozpočtu. Oběť je povinna alespoň minimálně poskytnout součinnost při odhalování a objasňování trestných činů, zároveň se na nich ovšem nesmí nijak podílet; je zde tedy nutné postupovat v souladu se zásadou *nemo turpitudinem suam allegare potest*, společnou mnoha právním odvětvím.

Výše peněžité pomoci

Zákon o obětech trestných činů určuje výši peněžité pomoci, která se poskytuje primárním (tzn. těm, kterým vznikla v důsledku trestného činu škoda na zdraví) i sekundárním obětem (tzn. pozůstalým po obětech, kterým byla trestným činem způsobena smrt), přičemž první možností je poskytnutí paušální částky, druhou pak nahrazení prokázaných nákladů, pro kterou jsou zakotveny maximální částky peněžité pomoci poskytované obětem trestných činů ze strany státu. Cesta paušálních částek je pro oběti jednodušší než prokazování skutečných nákladů a zároveň snižuje administrativní zátěž řízení²⁸⁰, na druhou stranu je však paušální částka mnohonásobně nižší než maximum, které lze žádat na základě prokázaných nákladů. Domnívám se, že zakotvení této dvojí možnosti je spravedlivé, neboť dává oběti možnost volby, co se týče obtížnosti dokazování, takže i oběťm neznalých práva bez právního zastoupení se dostane peněžité náhrady, i kdyby ne v celkové výši. V případě smrti se pak platí pouze paušální částka, což považuji za logické vzhledem k tomu, že by stát (resp.

²⁷⁷ K právu odepřít výpověď viz § 100 TŘ

²⁷⁸ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 146-147.

²⁷⁹ GRÍVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 186-188.

²⁸⁰ DURDÍK, Tomáš, LUDMILA ČÍRTKOVÁ, DANIELA HÁKOVÁ a PETRA VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 221.

pachatel) nemohl nahradit vše, co by zemřelý byl býval vydělal, pokud by býval žil, nehledě na nemožnost kvantifikování této částky. Naopak obětem trestného činu proti lidské důstojnosti, resp. dětské oběti, jde-li o trestný čin týrání svěřené osoby, se peněžítá pomoc udělí jenom za prokázané náklady spojené s poskytnutím odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé újmy.²⁸¹

Oběti, již bylo v důsledku trestného činu *ublíženo na zdraví*, se na základě její žádosti poskytne peněžítá pomoc (srov. § 28 odst. 1 písm. a) ZOTČ):

- a) v paušální výši 10 000 Kč, nebo
- b) v prokázané výši, nejvýše však 200 000 Kč.

V rámci prokázaných nákladů se hradí ztráta na výděлку²⁸² a náklady spojené s léčením²⁸³. Hranice 200 000 Kč se poníží o součet všech částek, které již oběť obdržela z titulu náhrady škody (např. od pachatele nebo od pojišťovny). Sražení se nepoužije u paušálního vyčíslení, s výjimkou § 25 odst. 2 ZOTČ, tedy pokud byla újma plně nahrazena. Pokud oběť žádá o peněžitou pomoc v prokázané výši, lze ji na její požadavek přiznat i opakovaně, prokáže-li oběť, že vzniklá škoda je vyšší, než uváděl prvotní podklad pro rozhodnutí o peněžité pomoci. Žádost musí být podána v zákonné lhůtě dle § 30 odst. 2 ZOTČ a při opětovném poskytnutí se započtou dříve vyplacené částky. Peněžitou pomoc podle § 28 odst. 1 písm. a) ZOTČ nelze uplatnit současně s písm. d) téhož.

V případě *těžké újmy na zdraví* platí obdobně skutečnosti uvedené u ublížení na zdraví s tím rozdílem, že se oběti poskytne peněžítá pomoc:

- a) ve výši paušální částky 50 000 Kč nebo
- b) v prokázané výši, nejvýše však 200 000 Kč.

Osobě pozůstalé po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, za předpokladu, že je osobou definovanou v § 24 odst. 1 písm. c) ZOTČ, se k její žádosti poskytuje peněžítá pomoc v paušální výši 200 000 Kč, sourozenci Ministerstvo spravedlnosti přizná částku ve výši 175 000 Kč. V případě více oprávněných osob nesmí celková poskytnutá peněžítá pomoc přesáhnout částku 600 000 Kč, jinak se částka vyplácená každé oběti přiměřeně zkrátí

²⁸¹ GRIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 190.

²⁸² Náhrada za ztrátu na výděлку po dobu pracovní neschopnosti poškozeného se hradí ve výši rozdílu mezi průměrným výdělkem poškozeného před vznikem újmy a náhradou toho, co poškozenému bylo vyplaceno v důsledku nemoci či úrazu podle jiného právního předpisu (§ 2962 OZ). Po skončení pracovní neschopnosti, případně při invaliditě, se ztráta stanoví vzhledem k rozdílu mezi výdělkem, jakého poškozený dosahoval před vznikem újmy, a výdělkem dosahovaným po skončení pracovní neschopnosti s přičtením případného invalidního důchodu podle jiného právního předpisu (§ 2963 OZ). Při výpočtu náhrady se vychází z průměrného výděлку (§ 2967 OZ). Přitom se přihledne i k výděлку, který oběti ujde v budoucnu (§ 28 odst. 3 ZOTČ).

²⁸³ Účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví oběti, s péčí o její osobu nebo její domácnost (§ 2960 OZ).

(poměrně sníží podle nároku) (srov. § 28 odst. 1 písm. c) ZOTČ)²⁸⁴. Opět platí, že paušální částka se snižuje o součet všech částek, které oběť z titulu náhrady škody již obdržela.

Oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítěti, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), jemuž vznikla nemajetková újma, se poskytne peněžitá pomoc ve výši prokázaných nákladů na odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy (zejména na psychoterapii a fyzioterapii), a to až do maximální výše 50 000 Kč (nelze požadovat náhradu paušální částkou). Oběť se může rozhodnout, zda využije právo na peněžitou pomoc podle § 28 odst. 1 písm. a), resp. b) nebo d) ZOTČ, peněžitá pomoc jí však může být poskytnuta pouze podle jednoho písmene (srov. § 28 odst. 1 písm. d) ZOTČ).²⁸⁵

Jak bylo uvedeno výše, peněžitá pomoc není náhradou škody, i když zčásti tento účel naplňuje. Proto je při přiznání peněžitě pomoci Ministerstvo spravedlnosti, odbor odškodňování, vázáno pravomocným rozsudkem o náhradě škody nebo nemajetkové újmy, který stanovuje jejich výši (srov. § 28 odst. 2 ZOTČ). Může se jednat o rozhodnutí civilního soudu i trestního soudu v adhezním řízení. Toto ustanovení je pouze deklaratorní, jelikož ministerstvo je vázáno při rozhodování o peněžitě pomoci již občanským soudním řádem (§ 159a OSŘ), a vztahuje se na případy, kdy soud sice pravomocně rozhodl, ovšem povinná osoba částku plně neuhradila.²⁸⁶ Podle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 4. 2018, č. j. 10 As 260/2017-3, není § 28 odst. 2 ZOTČ „*sám o sobě právním základem pro poskytnutí peněžitě pomoci. Ustanovení § 28 odst. 2 usnadňuje oběti trestného činu v řízení o žádosti o peněžitou pomoc vyčíslit škodu či nemajetkovou újmu, neboť pokud je určena trestním rozsudkem, již se nemusí dále dokazovat. Výše způsobené škody nebo nemajetkové újmy zjištěná v rozsudku je pro ministerstvo závazná v rozsahu, v jakém o ní bylo rozhodnuto.*“

Této problematice se věnoval také Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 29. 1. 2019, č. j. 9 As 423/2018 – 29. Připomněl, že při výkladu zákona o obětech trestných činů je třeba vycházet z jeho základních principů, kterými jsou subsidiarita peněžitě pomoci (peněžitá pomoc má nastoupit zejména tam, kde odškodnění nebylo získáno z jiných zdrojů), reparace (peněžitá pomoc ze strany státu plní i funkci reparační, jak plyne z § 25 zákona) a rozhodování v souladu se zásadou v pochybnostech ve prospěch oběti (*in dubio pro victimae*), neboť smyslem zákona je zmírnit dopady spáchaného trestného činu na život obětí

---

²⁸⁴ Např. sourozenec má vůči ostatním vypočteným osobám nárok nižší o 12,5 % (resp. má 87,5 %).

²⁸⁵ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 190-192.

²⁸⁶ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 152.

a naplnit celosvětový trend posilování práv obětí. Ustanovení § 28 odst. 1 písm. b) ZOTČ je nutné číst souběžně s § 28 odst. 2 téhož zákona. V opačném případě by totiž došlo k vyprázdnění ustanovení § 28 odst. 2 a nebyly by naplněny základní principy zákona o obětech, neboť náhradu nemajetkové újmy by nebylo možné poskytnout nikdy, ačkoliv byla přiznána pravomocným rozsudkem. V případě oběti, které byla ve smyslu § 24 odst. 1 písm. b) způsobena v důsledku trestného činu těžká újma na zdraví, to pak znamená, že tato oběť má tři možnosti. Buď prokáže pouze tolik, že je obětí trestného činu a byla jí způsobena těžká újma na zdraví, a bude jí přiznána peněžitá pomoc v paušální částce 50 000 Kč. Nebo nadto ještě doloží prokázanou ztrátu na výdělku či prokázané náklady spojené s léčením snížené o součet všech částek, které z titulu náhrady škody již obdržela, a obdrží peněžitou pomoc v této prokázané výši až do částky 200 000 Kč. Nebo konečně doloží, že pravomocným rozsudkem již bylo rozhodnuto o náhradě škody nebo nemajetkové újmy a obdrží peněžitou pomoc v této pravomocně přiznané výši až do částky 200 000 Kč.

Tedy podle rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 31.10.2018, č.j. 10 A 34/2016 – 38 *při aplikaci § 28 odst. 1 písm. a) až d) zákona č. 45/2013 Sb, o obětech trestných činů, ve spojení s § 28 odst. 2 tohoto zákona, tj. za situace, kdy oběť trestného činu má k dispozici pravomocný trestní rozsudek, v němž bylo rozhodnuto o náhradě nemajetkové újmy a její výši, je nutno případ posuzovat tak, že oběti náleží peněžitá pomoc ve výši rovnající se v trestním rozsudku vyčíslené škodě či nemajetkové újmě, maximálně však ve výši limitované zákonem pro konkrétní typově vymezený případ podle § 28 odst. 1 písm. a) až d) zákona.*

Pokud oběť žádá o peněžitou pomoc ohledně prokázaných nákladů, lze její výši týkající se ztráty na výdělku pozměnit i nad její rámec, a to k užitku výdělku, který oběti projde v budoucnu (např. sjednané navýšení platu/mzdy, smluvené zakázky, které nebude možné v důsledku újmy na zdraví způsobené trestným činem uskutečnit).

V případě, že oběti, které bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví nebo způsobena těžká újma na zdraví, fakticky vznikla větší ztráta, než kterou jí stát přiznal ve formě peněžitě pomoci, má oběť právo zažádat o peněžitou pomoc opakovaně. Musí přitom dodržet zákonem stanovenou objektivní i subjektivní lhůtu a dále maximální částku 200 000 Kč, kterou nemohou poskytnuté peněžitě pomoci v součtu přesáhnout (srov. § 28 odst. 3 ZOTČ).²⁸⁷

---

²⁸⁷ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 226.

Snížení a nepřiznání peněžité pomoci

Ministerstvo spravedlnosti oplývá diskreční pravomocí týkající se snížení výše odškodnění přiznaného podle § 28 ZOTČ. V případě vyšší intenzity naplnění stanovených kritérií pak nemusí peněžitou pomoc přiznat vůbec. Fakticky se tedy jedná o další, fakultativní, důvod neposkytnutí peněžité pomoci (srov. § 27 ZOTČ).

Ustanovení § 29 se může jevit nejasně v tom smyslu, zda kritériem snížení či nepřiznání peněžité pomoci je kumulativně sociální situace oběti²⁸⁸ a spoluzavinění vzniku újmy²⁸⁹ nebo nevyužití všech zákonných prostředků²⁹⁰ k nahrazení škody²⁹¹ nebo nemajetkové újmy, či zda postačí splnění pouze jedné z uvedených podmínek. Jelínek²⁹² je toho názoru, že snížit či nepřiznat peněžitou pomoc je možné také pouze vzhledem k výjimečně dobré sociální situaci oběti. Naopak Gřivna²⁹³ či Král²⁹⁴ se domnívají, že příznivá sociální situace musí být kumulativně splněna s důvodem uvedeným v § 29 písm. a) nebo b) ZOTČ. Přikláním se ke kumulativnímu naplnění podmínek, a to vzhledem k jazykovému výkladu § 29 ZOTČ.

Přechod nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy

Zákon o obětech trestných činů přišel s významnou modifikací vzhledem k zákonu č. 209/1997 Sb. ve věci vymáhání nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem od pachatele v případě, že došlo k poskytnutí peněžité pomoci (odškodnění) od státu. Tento nárok oběti vůči pachateli nově přechází okamžikem poskytnutí peněžité pomoci na stát, a to nejvýše v rozsahu poskytnuté peněžité pomoci (srov. § 33 ZOTČ). Pokud peněžitá pomoc pokryla pouze část nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy, nárok zčásti přechází na stát (Ministerstvo spravedlnosti) a ve zbytku je

---

²⁸⁸ Sociální situace oběti bude hodnocena zejména vzhledem k majetkovým a výdělkovým okolnostem, zvláště se zřetelem k tomu, do jaké míry byla tato situace trestným činem zhoršena.

²⁸⁹ Pokud oběť spoluzavinila vznik újmy, odrazí se tato skutečnost ve snížení náhrady škody. Vznikla-li škoda nebo zvětšila-li se také následkem okolností, které se přičítají poškozenému, povinnost škůdce nahradit škodu se poměrně sníží (§ 2918 OZ). Ke spoluzavinění oběti viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. 5. 1976, sp. zn. 6 To 9/76; rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 8. 1993, sp. zn. 7 To 116/93

²⁹⁰ Mezi zákonné prostředky k uplatnění nároku patří zejména podání civilní žaloby nebo připojení se s nárokem na náhradu škody (nemajetkové újmy) v trestním řízení. V trestním řízení je třeba nárok uplatnit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 43 odst. 3 TŘ). Oběť musí uplatnit nárok vůči osobě, která odpovídá za škodu, nebo vůči osobě povinné takovou škodu nahradit (např. pojišťovna nebo zaměstnavatel, způsobil-li škodu pachatel při výkonu pracovní činnosti).

²⁹¹ K náhradě škody v trestním řízení viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 7. 1967, sp. zn. 5 Tz 20/67; rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 1967, sp. zn. 5 Tz 13/67; usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994, sp. zn. 3 To 105/93; rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002; usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 5 Tdo 797/2014; nález Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15.

²⁹² JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 154.

²⁹³ GŘIVNA, Tomáš., *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 194.

²⁹⁴ KRÁL, Vladimír., op. cit., s. 35.

nadále nárok oběti zachován, a tedy může být na pachateli současně vymáhán jak ministerstvem, tak i obětí trestného činu.²⁹⁵ V případě, že by na stát přešel celý nárok, šlo by tak o poškozeného bez nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy. Poškozený by si ovšem uchoval svá ostatní práva.

K otázce přechodu nároku oběti na stát se vyslovil Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 20. 6. 2019, sp. zn. 6 Tz 38/2019, kdy uvedl: *Je sice skutečností, že poskytnutím peněžité pomoci jmenovaným poškozeným na stát přešel ve smyslu § 33 zákona o obětech trestných činů jejich nárok v rozsahu vyplacených částek, to však nelze interpretovat tak, že by stát vstoupil do práv poškozených v tom smyslu, že pokud ony svůj nárok na nárok nemajetkové újmy uplatnily řádně a včas, platí totéž i pro stát. Jeho nárok je totiž zcela samostatný (regresní povahy) a vznikl teprve poskytnutím peněžité pomoci, neboť teprve tehdy byla státu způsobena újma, kterou je se zřetelem ke zmíněnému ustanovení § 33 zákona o obětech trestných činů obviněný povinen uhradit.*

Opačný názor zaujal např. Vrchní soud v Olomouci ve svém rozsudku ze dne 26. 5. 2020, č. j. 4 To 14/2020-1487. Podle něj se *nejedná o samostatný nárok, nýbrž o nárok, který na stát přešel z poškozeného okamžikem výplaty peněžité pomoci oběti (poškozenému). Stát zde není v pozici poškozeného, nebyla mu způsobena žádná škoda nebo újma, pouze na něj přešel nárok, který je vázán na poškozeného.*²⁹⁶

Problematicke přechodu nároku peněžité pomoci na stát se věnoval i Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku ze dne 29. března 2018, č. j. 10 As 278/2017 – 46, kdy uvedl, že nárok vymáhat část neuhrazené náhrady škody či újmy vůči pachateli přechází okamžikem vyplacení peněžité pomoci oběti trestné činnosti ze strany oběti trestného činu na stát. Je tedy na státu, aby následně využil všech zákonných prostředků, aby se části takto vyplacené náhrady škody či újmy ve formě peněžité pomoci domohl přímo na pachateli trestného činu.

Cik k tomuto uvádí: *Z výše uvedených rozhodnutí je tak zřejmé, že v současné době existují v soudních rozhodnutích minimálně dva možné výklady § 33 ZOTČ. První, zvolený v rozsudku NS, dospěl k závěru, že je nutné předmětné ustanovení vykládat tak, že přejde nárok z oběti na stát jen z hmotněprávního hlediska, kdežto procesně je stát povinen přihlásit svůj nárok nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 43 odst. 3 tr. ř.). Druhý přístup, zvolený v rozsudcích Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího správního soudu, vychází ze závěru, že nárok přejde jak hmotněprávně, tak procesněprávně. (...) Zde je nutné zdůraznit, že § 33 ZOTČ upravuje zákonnou cessi, ke které je soud povinen přihlížet z úřední*

²⁹⁵ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 166.

²⁹⁶ Obdobně např. rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 5. 2020, č. j. 5 To 25/2020-1114

povinnosti. (...) Podle názoru autora je nutné odmítnout názor Nejvyššího soudu, že jde o samostatný nárok. Stát totiž nebyl poškozeným a jemu samotnému škoda nevznikla, pouze na něj přešel nárok z poškozeného (oběti), kterému poskytl peněžitou pomoc v souladu se ZOTČ. Regresní nárok ze své podstaty není samostatný a nevznikl nezávisle na původním nároku, naopak z něho vychází.²⁹⁷ Toto lze podpořit analogií s poskytnutím plnění ze strany pojišťovny, která uhradila poškozenému škodu (nemajetkovou újmu) a v soudním řízení (trestním či civilním) uplatňuje namísto poškozeného tu část nároku, kterou hradila. Zde je nepochybné, že na pojišťovnu přešel nárok jak z hmotněprávního, tak i z procesněprávního hlediska.²⁹⁸ Z tohoto důvodu se přikláním k názoru, že nárok oběti na náhradu škody vůči pachateli přechází na stát z hmotněprávního i procesněprávního hlediska, neboť opačný závěr by i z hlediska délky trestního řízení a možnosti státu přihlásit se se svým nárokem na náhradu škody podle § 43 odst. 3 TR vedl k absurdním závěrům.

Nabízí se zde také otázka, zda se stát v případě přechodu nároku nenachází v horším postavení, co se týče vymáhání náhrady škody po pachateli v adhezním řízení. Zákon o obětech zakotvuje pro každého (tedy i pro oběť) povinnost poskytnout součinnost ministerstvu při ověřování splnění podmínek pro poskytnutí peněžité pomoci, a pouze žadatel pak musí k žádosti doložit relevantní důkazy a poskytnout údaje dle § 31 ZOTČ. Tato povinnost součinnosti pro oběť se vztahuje pouze na správní řízení o přiznání peněžité pomoci. V trestním řízení ošetřuje povinnost svědčit trestní řád v § 97²⁹⁹, která platí i pro oběť/poškozeného. Stát samozřejmě disponuje relevantními podklady od oběti již z řízení o poskytnutí peněžité pomoci a nemusel by tak spoléhat na svědeckou výpověď oběti. Domnívám se tedy, že existují pozitivněprávní instituty, díky kterým stát může efektivně vymoci nárok na náhradu škody od pachatele v trestním řízení. Ale i když povinnost svědčit vyplývá z trestního řádu, jsem toho názoru, že by bylo vhodné deklarovat v zákoně o obětech *de lege ferenda* povinnost součinnosti oběti i v adhezním řízení, a to z důvodu právní jistoty oběti a jejího lepšího pochopení zákona.

---

²⁹⁷ CIK, Stanislav. Poskytnutí peněžité pomoci oběti státem a následný přechod nároku oběti na náhradu škody vůči pachateli na stát. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer ČR, a.s., roč. 19 (2). ISSN 1214-3758, s. 30.

²⁹⁸ CIK, Stanislav, op. cit., s. 31.

²⁹⁹ Každý je povinen na předvolání se dostavit a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení.

3.6.4 Žádost o peněžitou pomoc

Posuzování žádosti

Oběť může uplatnit nárok na peněžitou pomoc pouze na základě žádosti (srov. § 30 odst. 1 ZOTČ). Stát poté musí žádost přijmout, posoudit ji a o nároku na peněžitou pomoc rozhodnout. Na proces rozhodování o peněžitě pomoci obětem trestných činů se subsidiárně použije správní řád, jelikož se jedná o správní řízení, a to pokud zákon o obětech trestných činů nestanoví jiný postup (srov. § 1 odst. 2 SŘ). Zvláštní postup pro správní řízení o poskytnutí peněžitě pomoci obětem trestných činů upravuje § 30 až 37 ZOTČ. Podle správního řádu se pak hlavně rozhoduje (srov. § 67 a n. SŘ).

Príslušným správním orgánem pro poskytování peněžitě pomoci je Ministerstvo spravedlnosti, odbor odškodňování.

Řízení o poskytnutí peněžitě pomoci se zahajuje dnem, kdy žádost došla Ministerstvu spravedlnosti (§ 44 odst. 1 SŘ). Oběť musí žádostí uplatnit svůj nárok nejpozději do 2 let ode dne, kdy se dozvěděla o újmě způsobené trestným činem (subjektivní lhůta), nejpozději však do 5 let od spáchání trestného činu (objektivní lhůta) (srov. § 30 odst. 2 ZOTČ).

Subjektivní lhůta počíná plynout od okamžiku, kdy se oběť dozvěděla o vzniklé újmě a o jejím druhu a rozsahu tak, aby své právo mohla fakticky uplatnit. Klíčová je chvíle, kdy se oběť o újmě skutečně dozvěděla, a to osobně. Rozhodné naopak není, kdy se oběť dozví, kdo za způsobení újmy odpovídá (právo na peněžitou pomoc není vázáno na trestní stíhání, pachatel ani nemusí být zjištěn), a také nemusí znát přesnou výši újmy.³⁰⁰

Objektivní lhůta začíná běžet spácháním trestného činu, tedy okamžikem, kdy byl trestný čin dokonán, resp. byly naplněny všechny znaky skutkové podstaty trestného činu (v případě činu jinak trestného).^{301, 302}

Zmíněné lhůty mají prekluzivní charakter, jejich zmeškáním tedy právo na peněžitou pomoc zaniká a Ministerstvo spravedlnosti ji oběti nesmí poskytnout. V opačném případě by plnění zakládalo bezdůvodné obohacení³⁰³. Jde také o lhůty hmotněprávní, pro jejich dodržení musí žádost nejpozději poslední den dojít Ministerstvu spravedlnosti. Pro počítání lhůt se použijí ustanovení občanského zákoníku (srov. § 37 ZOTČ, § 605 a n. OZ).

³⁰⁰ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 155-157.

³⁰¹ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 197.

³⁰² Odlišně JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 157.

³⁰³ Srov. § 2991 a n. OZ.

Domnívám se, že stanovení prekluzivních lhůt pro přiznání peněžité pomoci je nezbytné, jelikož jednak se dokazování plynutím času stává obtížnější, jednak je třeba postupovat v souladu se zásadou *vigilantibus iura skripta sunt*.

Zákon o obětech trestných činů zakotvuje též lhůty pro správní řízení o poskytnutí peněžité pomoci. Ministerstvo spravedlnosti písemně potvrdí oběti obdržení žádosti. Tento den je rozhodující pro posouzení dodržení lhůty pro podání žádosti a Ministerstvu spravedlnosti počíná tímto dnem běžet lhůta pro vydání rozhodnutí.

Ministerstvo musí o žádosti v základních případech rozhodnout do 3 měsíců od zahájení řízení. Tato lhůta se prodlužuje až o 30 dnů, jde-li o zvláště složitý případ³⁰⁴, nebo je-li nutné pro rozhodnutí učinit časově náročnější úkon, který zákon uvádí (je zapotřebí nařídit ústní jednání nebo místní šetření, někoho předvolat, někoho nechat předvést nebo doručovat veřejnou vyhláškou osobám, jimž se prokazatelně nedaří doručovat). Tříměsíční lhůta se také prodlužuje o zákonem blíže nespecifikovanou dobu, která je však nutná k provedení dožádání, ke zpracování znaleckého posudku nebo k doručení písemnosti do ciziny (srov. § 30 odst. 3 ZOTČ).

Lhůty pro rozhodnutí jsou sice pořádkové, zakládají však nečinnost ministerstva jako správního orgánu. V případě nečinnosti se postupuje podle správního řádu, resp. soudního řádu správního³⁰⁵.

V ustanovení § 30 odst. 4 ZOTČ je upravena odchylka jazyka, ve kterém lze jednat v řízení o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci, od správního řádu. Primárně je s obětí jednáno v českém jazyce, avšak Ministerstvo spravedlnosti může s oběťmi jednat také v jazyce slovenském či anglickém, pokud neovládají jazyk český. Oběť tedy má právo na to, aby s ní ministerstvo komunikovalo nikoli jen v českém, ale i anglickém nebo slovenském jazyce. Pokud účastník řízení prohlásí, že neovládá ani jeden ze tří uvedených jazyků, má právo obstarat si tlumočníka na své náklady (§ 16 odst. 3 SŘ).

---

³⁰⁴ Např. je třeba provést rozsáhlé dokazování, vyhodnotit velké množství podkladů aj.

³⁰⁵ Ochrana před nečinností upravuje § 80 SŘ. Pokud správní orgán nevydá rozhodnutí ve věci v zákonné lhůtě, nadřízený správní orgán (ministr spravedlnosti – srov. § 178 odst. 2 SŘ) učiní z moci úřední opatření proti nečinnosti, jakmile se o tom dozví. Žadatel může též sám podat opatření proti nečinnosti (§ 80 odst. 3 SŘ). Ministr spravedlnosti je oprávněn:

- a) přikázat nečinnému správnímu orgánu (Ministerstvu spravedlnosti, odboru odškodňování), aby ve stanovené lhůtě učinil potřebná opatření ke zjednání nápravy nebo vydal rozhodnutí,
- b) usnesením převzít věc a rozhodnout namísto nečinného správního orgánu (tzv. atrakce),
- c) usnesením přiměřeně prodloužit zákonnou lhůtu pro vydání rozhodnutí, lze-li důvodně předpokládat, že správní orgán v prodloužené lhůtě vydá rozhodnutí ve věci, a je-li takový postup pro účastníky výhodnější (tzv. prolongace).

Pokud by byl i nadále správní orgán nečinný, může oběť podat žalobu proti nečinnosti správního orgánu podle § 4 odst. 1 písm. b), § 79 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

Ve správním řízení o peněžité pomoci není možné podat proti rozhodnutí řádný opravný prostředek ani ho nelze přezkoumat v přezkumném řízení (srov. § 30 odst. 5 ZOTČ), neboť opačný postup by v rozporu s účelem peněžité pomoci (tzn. rychlé poskytnutí peněžité částky) prodlužoval řízení. Vyloučena však není obnova řízení ani nové rozhodnutí ve věci (§ 100 a n. SŘ).³⁰⁶ Dle mého názoru nedochází zbavením možnosti podat řádný opravný prostředek k *denegatio iustitiae*, neboť jednak lze řízení obnovit, pokud by se objevily nové skutečnosti nebo důkazy, nebo vydat nové rozhodnutí ve věci, jednak může žadatel napadnout pravomocné rozhodnutí ministerstva žalobou podle soudního řádu správního (k tomu viz dále), faktické možnosti přezkumu rozhodnutí zde tedy existují.

Ministerstvo spravedlnosti je nyní nově oprávněno vydat nové rozhodnutí ve věci, vyjede-li dodatečně najevo, že nebyly vůbec splněny podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci nebo podmínky pro její poskytnutí v dříve přiznané výši. Zákon demonstrativně předkládá jako příklad situaci, kdy žadatel nesplnil svoji zákonnou informační povinnost podle § 31 odst. 5 ZOTČ (srov. § 30 odst. 6 ZOTČ). Ustanovení se však vztahuje i na další situace, např. bylo-li trestní řízení o skutku, kterým byla oběti způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, pravomocně skončeno s tím, že daný skutek není trestným činem nebo že se skutek vůbec nestal, a peněžitá pomoc byla dříve poskytnuta. V takovém případě se vydáním nového rozhodnutí původní rozhodnutí ruší.

Pokud žadatel podává žádost o peněžitou pomoc, je povinen bez prodlevy uvědomit ministerstvo o všech skutečnostech, které ovlivňují výši peněžité pomoci (např. je-li oběti škoda nebo nemajetková újma zčásti nahrazena, protože při poskytnutí peněžitého plnění v podobě prokázané ztráty na výdělku a prokázaných nákladů spojených s léčením oběti musí být stanovená částka ponížena o součet všech částek, které oběť obdržela z téhož titulu, tedy z titulu náhrady způsobené škody). Jestliže se oběť zachová v rozporu se svou povinností a ministerstvo tyto skutečnosti zjistí z jiných zdrojů, je oprávněno své prvotní rozhodnutí zrušit a nahradit ho novým. Pokud v novém rozhodnutí nekonstatuje podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci oběti na základě její předchozí žádosti nebo pokud jí přirrhne nárok na poskytnutí peněžité pomoci v nižší výši než v předchozím rozhodnutí, musí oběť vrátit finanční prostředky vyplacené ze strany státu, případně nově vzniklý rozdíl (přeplatek). Jestliže by tak neučinila, šlo by na její straně o bezdůvodné obohacení³⁰⁷.

Ustanovení o možnosti vydání nového rozhodnutí ve věci zakotvuje speciální důvod k provedení nového řízení ve smyslu § 101 písm. e) SŘ, přičemž nezakotvuje odchylky od

³⁰⁶ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 156-160.

³⁰⁷ Přijala by plnění z právního důvodu, který odpadl – srov. § 2991 odst. 2 OZ.

obecných pravidel nového řízení, která popisuje správní řád, s výjimkou té, že se novým rozhodnutím vydaným v téže věci původní rozhodnutí zcela ruší (odchylka k § 102 odst. 9 SŘ).³⁰⁸

Pravomocné rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti je možné napadnout žalobou podle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „soudní řád správní“ nebo „SŘS“)³⁰⁹. Žalobu může podat oběť, která tvrdí, že byla nějakým způsobem zkrácena na svých právech³¹⁰. K řízení o žalobě proti rozhodnutí ministerstva je příslušný Městský soud v Praze, pracoviště pro věci správní³¹¹. Žalobu lze podat do dvou měsíců poté, kdy bylo rozhodnutí žalobci oznámeno doručením písemného vyhotovení (§ 72 odst. 1 SŘS).³¹²

Náležitosti žádosti

Aby mohla být oběti poskytnuta peněžítá pomoc, musí o ni podle zákona o obětech trestných činů podat žádost. Tato je druhem podání, a musí tedy splňovat náležitosti stanovené správním řádem (§ 37 a 45 SŘ) s odlišnostmi a dalšími obsahovými požadavky stanovenými v § 31 ZOTČ.

Ministerstvo spravedlnosti uveřejnilo na svých webových stránkách formulář žádosti o peněžitou pomoc³¹³. K vydání formuláře není ministerstvo zmocněno zákonem (tím je zmocněno pouze pro vydání formulářů v přeshraničních případech³¹⁴), má tedy jen doporučující charakter. I přesto však může oběti výrazně usnadnit uplatnění práva na peněžitou pomoc.

Žádost musí zahrnovat tyto náležitosti:

1. označení správního orgánu (Ministerstvo spravedlnosti),
2. základní identifikační údaje oběti (jméno, příjmení, datum narození, adresu bydliště),

³⁰⁸ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 233-234.

³⁰⁹ Podrobněji k žalobě proti rozhodnutí správního orgánu viz § 65-78 SŘS.

³¹⁰ Typicky půjde o případy, kdy žadatel bude tvrdit, že

- a) je osobou oprávněnou k poskytnutí peněžité pomoci, ačkoliv ministerstvo ho za oprávněnou osobu nepovažuje,
- b) mu nebyla poskytnuta peněžítá pomoc, ačkoliv pro takový postup není důvod,
- c) mu byla peněžítá pomoc poskytnuta v nižší než požadované částce.

³¹¹ Srov. § 7 odst. 1, odst. 2 SŘS.

³¹² JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 160.

³¹³ Dotazník pro účely podání žádosti o peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. In: *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2021-08-11]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/obeti-trestnych-cinu-penezita-pomoc?clanek=dotaznik-pro-ucely-podani-zadosti-o-penezitou-pomoc-obetem-trestne-cinnos-1>

³¹⁴ Provedeno vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 225/2013 Sb., kterou se stanoví vzory formulářů a jazyky členských států Evropské unie používané v přeshraničních případech poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů.

3. poslední rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení o trestném činu nebo o jeho oznámení – z rozhodnutí by mělo být patrné, v jakém stadiu je trestní řízení; pokud oběť nemůže takové rozhodnutí připojit, musí uvést orgán činný v trestním řízení, který byl v řízení naposledy činný (ideálně i se spisovou značkou věci), a údaje o osobě podezřelé, kterými oběť disponuje,
4. údaje o škodě nebo o nemajetkové újmě vzniklé v důsledku trestného činu a informaci o jejím rozsahu (eventuálně zda a v jakém rozsahu byla již škoda nebo nemajetková újma nahrazena),
5. informace o úkonech, jež oběť učinila k vymáhání náhrady škody nebo nemajetkové újmy (např. podání civilní žaloby, uplatnění újmy v trestním řízení, uplatnění škody vůči pojišťovně, vůči zaměstnavateli pachatele, vůči pachateli samotnému),
6. údaje o majetkových a výdělkových poměrech (údaje o majetkových poměrech může oběť nahradit čestným prohlášením, aniž by musela předkládat odpovídající doklady),
7. doklady, kterými oběť disponuje a které dokazují údaje vztahující se ke škodě nebo nemajetkové újmě (např. lékařské zprávy, znalecké posudky, účetní doklady, smlouvy), k její případné úhradě (výpis z účtu, příjmový doklad), k vymáhání újmy (např. vyzývací dopis s podacím lístkem, kopie žaloby s podacím razítkem, protokol o výsledku obsahující uplatnění nároku na náhradu újmy), k majetkovým a výdělkovým poměrům (např. potvrzení zaměstnavatele o výši příjmu, kopie posledního daňového přiznání, výpisy z účtu)³¹⁵,
8. podpis žadatele (srov. § 31 odst. 1 ZOTČ).³¹⁶

Oběť musí v žádosti též sdělit, jestli žádá o peněžitou pomoc v paušální částce, nebo ve výši prokázaných nákladů. Aby oběť prokázala, že žádost podala včas, měla by též uvést, kdy se o újmě přivoděné trestným činem dozvěděla.

Pokud oběť podává žádost v zastoupení, předloží též plnou moc (je-li zastoupena na základě zmocnění), kopii rodného listu (v případě zákonného zastoupení) nebo kopii soudního rozhodnutí (zastoupení na základě soudního rozhodnutí).

Protože sociální situace oběti by v kumulaci s dalším kritériem mohla vést až k neposkytnutí peněžité pomoci, ukládá zákon doložit majetkové a výdělkové poměry oběti. Jelikož prokazování sociální situace oběti by mohlo být v mnoha případech komplikované (např. pomocí výpisů z katastru nemovitostí, výpisů z účtů a daňových přiznání), lze doklady

---

³¹⁵ Obecně lze k provedení důkazů užít všech důkazních prostředků, které jsou vhodné ke zjištění stavu věci a které nejsou získány nebo provedeny v rozporu s právními předpisy - § 51 odst. 1 SŘ.

³¹⁶ GRIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 203-205.

o majetkových poměrech nahradit čestným prohlášením (srov. § 31 odst. 2 ZOTČ).³¹⁷ Prokázat výdělkové poměry obětí takto nemůže.³¹⁸

Obsah a forma čestného prohlášení³¹⁹ není v zákoně o obětech trestných činů stanovena. Podle Jelínka by v něm měly být označeny alespoň vlastnické vztahy k nemovitostem, průměrné měsíční příjmy a vlastnictví majetku vyšší hodnoty. Pro podpis na čestném prohlášení se nevyžaduje úřední ověření.³²⁰ V případě nepravdivého čestného prohlášení se může žadatel dopustit přestupku podle § 2 odst. 2 písm. a) či b) zákona č. 251/2016 Sb., za což mu může být uložena pokuta až 50.000,- Kč.

Žadatel, jemuž bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví nebo způsobena těžká újma na zdraví, je povinen prokázat vzniklou škodu na zdraví lékařskou zprávou (srov. § 31 odst. 3 ZOTČ). Ta by měla popisovat, o jakou poruchu zdraví šlo, jak dlouho tato porucha zdraví znesnadňovala oběti obvyklý způsob života, resp. o jakou vážnou poruchu zdraví či nemoc se jednalo, ideálně by měla zahrnovat výčet poruch uvedených v § 24 odst. 3 ZOTČ.³²¹ Podle Jelínka by ministerstvo při nedoložení lékařské zprávy nemělo bez dalšího zamítnout žádost o peněžitou pomoc, pokud by např. z trestního spisu vyplývalo, že ke škodě na zdraví skutečně došlo. V případě, že oběť požaduje nahrazení nákladů na léčení v prokázané výši, musí doložit rovněž tyto náklady, jinak je nelze při rozhodování brát v potaz.³²²

Zákon určuje další podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci osobě pozůstalé o oběti, která v důsledku trestného činu zemřela. Ta je povinna označit důkazy prokazující, že je osobou uvedenou v § 24 odst. 1 písm. c) ZOTČ, což lze uskutečnit např. připojením oddacího či rodného listu. Dále je povinna v žádosti uvést, zda je jedinou osobou splňující podmínky

³¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 162-163.

³¹⁸ GRIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 205.

³¹⁹ Ministerstvo spravedlnosti zveřejnilo na svých webových stránkách vzor čestného prohlášení v této podobě: *Tímto prohlašuji, že údaje uvedené v této žádosti odpovídají skutečnosti. Prohlašuji, že mé majetkové poměry jsou takové, že trestným činem, jehož jsem byl/a obětí, se zhoršila má sociální situace. Majetková či nemajetková újma takto mi způsobená nebyla dosud plně uhrazena. Prohlašuji, že jsem nárok na peněžitou pomoc nebo obdobný nárok na odškodnění újmy způsobené mi trestným činem, neuplatnil/a v žádném jiném státě než v České republice. Beru na vědomí, že můj nárok na náhradu škody nebo zadostiučinění za nemajetkovou újmu, který mám proti pachateli, přechází podle ustanovení § 33 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, na Českou republiku, a to v rozsahu poskytnuté peněžité pomoci. Beru rovněž na vědomí, že úmyslným uvedením nesprávného nebo neúplného údaje nebo jeho zatajením za účelem získání neoprávněné výhody se mohu dopustit přestupku podle ustanovení § 2 odst. 2 písm. a) či b) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Rovněž beru na vědomí, že neoprávněné získání peněžité pomoci může být kvalifikováno jako naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu podle ustanovení § 209 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Tato formulace jde zjevně nad i mimo rámec obsahu čestného prohlášení stanoveného v § 31 odst. 2 ZOTČ. - Dotazník pro účely podání žádosti o peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. In: *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2021-08-11]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/obeti-trestnych-cinu-penezita-pomoc?clanek=dotaznik-pro-ucely-podani-zadosti-o-penezitou-pomoc-obetem-trestne-cinnos-1>*

³²⁰ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 163.

³²¹ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 238.

³²² JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 164.

uvedené v § 24 odst. 1 písm. c) ZOTČ, a pokud jí jsou známy i další osoby, tyto označit (srov. § 31 odst. 4 ZOTČ). Na základě této skutečnosti může ministerstvo poměrně zkrátit nároky jednotlivých pozůstalých, a to za předpokladu, že tyto nároky překročí celkový limit pro výši peněžité pomoci.³²³

Žadatelé mají povinnost (ústně či písemnou formou) informovat stát bez zbytečného odkladu o okolnostech, které mají vliv na posouzení žádosti a stanovení její výše, a to v době od podání žádosti. Zákon o obětech trestných činů uvádí jeden z nejčastějších případů změny rozhodných okolností, a to situaci, kdy došlo k částečné náhradě škody či nemajetkové újmy (srov. § 31 odst. 5 ZOTČ). Škoda musí být oběti fakticky v penězích nahrazena, nepostačuje tedy např. vykonatelné rozhodnutí soudu o přiznání nároku. Dalším příkladem může být neočekávaná elongace doby trvání poruchy trvání zdraví na dobu delší 6 týdnů, kdy tedy oběť bude mít nárok na poskytnutí peněžité pomoci z důvodu těžké újmy na zdraví, nikoli z důvodu prostého ublížení na zdraví.³²⁴

Povinnost poskytnout součinnost

Zákon o obětech trestných činů zakotvuje zásadu spolupráce všech subjektů s Ministerstvem spravedlnosti v řízení o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů, jejíž význam spočívá v urychlení rozhodování a usnadnění ověřování rozhodných skutečností (srov. § 32 odst. 1 ZOTČ). Ministerstvo má tak pravomoc pro tyto účely požadovat sdělení od každé fyzické nebo právnické osoby. Zpravidla půjde o ověření, zda k trestnému činu došlo, ověření způsobené újmy a jejího rozsahu, ověření dokladů nebo skutečností důležitých např. pro určení počtu pozůstalých. Povinnost poskytnout součinnost budou mít především Policie ČR (informace o trestním oznámení), orgány činné v trestním řízení (informace o posledním rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení), pachatel (informace o poskytnuté náhradě škody nebo přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu) a matriční úřady (doklady o příbuzenských poměrech osob pozůstalých po oběti). Touto povinností však zůstává nedotčena zákonná povinnost mlčenlivosti (např. banky nebo zdravotnických pracovníků).

Jako zvláštní povinnost součinnosti ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení je zakotvena jejich povinnost strpět nahlížení do spisu úřední osobou Ministerstva spravedlnosti (zaměstnancem odboru odškodňování), a to pouze v rozsahu nezbytném pro ověření splnění podmínek pro poskytnutí peněžité pomoci (srov. § 32 odst. 2 ZOTČ). Dovozuje se, že toto právo úřední osoby zahrnuje též právo činit si ze spisu výpisky a poznámky a pořizovat si (na

---

³²³ GŘIVNA, Tomáš, *Zákon o obětech trestných činů: komentář*, s. 206-207.

³²⁴ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 164-165.

své náklady) kopie spisu a jeho částí. Právo nahlížet do spisu podle zákona o obětech trestných činů tak rozšiřuje okruh osob oprávněných nahlížet do trestního spisu podle § 65 TŘ.^{325,326}

Poskytování údajů ze základního registru obyvatel a z informačního systému evidence obyvatel

Zákon o obětech trestných činů stanovuje šest referenčních údajů (srov. § 32a odst. 1 ZOTČ), které Ministerstvo spravedlnosti využívá ze základního registru obyvatel. Tato pravomoc usnadňuje situaci při řešení žádosti o poskytnutí peněžité pomoci v případech, pokud se žadatel během řízení přestěhoval a jeho doručovací adresa se stala neplatnou, stejně tak v případech vymáhání nároku na náhradu škody po pachateli, kdy nárok přešel z oběti na stát a pachatel s ministerstvem nespolupracoval a nebyl kontaktní. Přístup k uvedeným údajům je pro ministerstvo významný také např. pro určení okruhu oprávněných osob pro vyplacení peněžité pomoci, kdy je nezbytné u pozůstalých obětí znát rovněž i údaje o manželovi, případně registrovaném partnerovi, a též o dětech a sourozencích zemřelého.

Z informačního systému evidence obyvatel Ministerstvo spravedlnosti využívá pro účely řízení o žádosti o poskytnutí peněžité pomoci údaje o státních občanech ČR a bývalých státních občanech, kteří pozbyli státní občanství ČR (srov. § 32a odst. 2 ZOTČ). Tyto údaje představují pro ministerstvo důležitý zdroj informací např. pro posouzení otázky aktivní legitimity žadatele k přijetí peněžité pomoci (i státní občanství).³²⁷

3.6.5 Přeshraniční případy

Ustanovení § 34, § 35 a § 36 ZOTČ se zabývají poskytováním peněžité pomoci obětem v určitých případech s mezinárodním prvkem. Tato úprava je implementací směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodnění obětí trestných činů³²⁸ a v témže znění byla zakotvena již v zákoně č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

Ustanovení § 34 ZOTČ vymezuje pojem přeshraniční případ jako případ, kdy o poskytnutí peněžité pomoci oběti trestného činu rozhoduje příslušný orgán členského státu Evropské unie, na jehož území byl trestný čin spáchán, v případech, kdy obětí byla osoba, která má místo trvalého pobytu nebo oprávněně pobývá na území jiného členského státu

³²⁵ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 239-240.

³²⁶ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 164-165.

³²⁷ DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ, op. cit., s. 243.

³²⁸ Podrobněji viz kap. 3.3.

Evropské unie. Aplikuje se tedy na situace, kdy se oběť oprávněně pobývající na území jednoho členského státu stane obětí trestného činu na území jiného členského státu.

Ministerstvo spravedlnosti figuruje v přeshraničních případech za určitých okolností jako asistenční orgán. Jeho působnost je určena v § 35 ZOTČ, a to pro případy, kdy se oběť trestného činu, který byl spáchán na území jiného členského státu EU, stane státní občan ČR, cizinec s dlouhodobým pobytem na území ČR nebo cizinec, který požádal o mezinárodní ochranu, nebo kterému byl na území ČR udělen azyl, případně doplňková ochrana. Ministerstvo pak poskytuje těmto obětem potřebnou součinnost k tomu, aby žádost o poskytnutí peněžité pomoci v přeshraničních případech splňovala všechny náležitosti stanovené právem příslušného členského státu Evropské unie (srov. § 35 odst. 1 písm. a) až g) ZOTČ). Ministerstvo též musí spolupracovat s příslušným rozhodovacím orgánem jiného členského státu za účelem úspěšného posouzení žádosti oběti (srov. § 35 odst. 2 ZOTČ).

Jako rozhodovací orgán je Ministerstvo spravedlnosti kompetentní v případech, kdy se trestný čin stal na území České republiky a obětí je osoba s místem trvalého nebo oprávněného pobytu na území jiného členského státu; jeho působnost vymezuje § 36 odst. 1 ZOTČ. Specifika postupu ministerstva při vyřizování žádostí v přeshraničních případech jsou pak upravena v § 36 odst. 2, 3 a 5 ZOTČ. Peněžítá pomoc nemůže být poskytnuta, pokud oběť podala žádost o její poskytnutí ve více státech (srov. § 36 odst. 4 ZOTČ).

Jiným případům s mezinárodním prvkem se mohou věnovat dvoustranné nebo vícestranné mezinárodní smlouvy.³²⁹

3.7 Právní úprava odškodňování obětí trestných činů v Jižní Austrálii

Jižní Austrálie poskytuje od roku 1969 obětem trestných činů odškodnění i za předpokladu, že pachatel není znám nebo je nemajetný. Újma způsobená trestnými činy spáchanými mezi 1. červencem 1978 a 31. prosincem 2002 je řešena podle zrušeného *Criminal Injuries Compensation Act 1978 (SA)*³³⁰ a *Victims of Crime (Transitional) Regulations 2017 (SA)*. Újmu způsobenou po 31. prosinci 2002 pak řeší současně účinný

---

³²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 169-171.

³³⁰ Criminal Injuries Compensation Act 1978 [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.legislation.sa.gov.au/LZ/C/A/CRIMINAL%20INJURIES%20COMPENSATION%20ACT%201978/2002.12.31/1978.2.PDF>

*Victims of Crimes Act 2001 (SA)*³³¹ (dále též jen „VCA“) a *Victims of Crime (Statutory Compensation) Regulations 2019 (SA)*³³². Pro občanskoprávní řízení o uplatnění nároku na náhradu újmy způsobené trestným činem se uplatní *Uniform Civil Rules 2020*³³³ (kapitola 21, část 3).³³⁴

Victims of Crimes Act definuje oběť trestného činu jako osobu, které byla způsobena újma v důsledku spáchání trestného činu (§ 4 odst. 1). Nezahrnuje však osobu, která byla účastníkem trestného činu. Zákon pak blíže rozvádí pojem přímé oběti (§ 4 odst. 1 VCA), kterou rozumí:

- a) osobu, která utrpěla fyzické zranění v důsledku spáchání trestného činu,
- b) osobu, která utrpěla psychickou újmu v důsledku přímého zapojení do okolností trestného činu nebo v důsledku úkonů bezprostředně následujících po trestném činu, které měly řešit jeho následky,
- c) pokud byl trestný čin spáchán na dítěti – rodiče nebo zákonného zástupce dítěte,
- d) pokud byl trestný čin spáchán na osobě, která v důsledku trestného činu zemřela – člena nejbližší rodiny zemřelého.

Australská právní úprava tedy odškodňuje oběti, které utrpěly újmu spáchanou trestným činem, a to jak fyzickou, tak psychickou. Kompenzace se může též domoci blízká rodina oběti (manžel, druh, prarodič, dítě, vnouče, bratr/sestra), která v důsledku trestného činu zemřela. Jak vyplývá z uvedeného, tento režim nenahrazuje ztrátu nebo škodu na majetku způsobenou v důsledku trestného činu, toto zajišťují soukromé pojišťovny.

Aby mohla být oběti poskytnuta finanční kompenzace, musí splňovat kritéria stanovená pro typ požadovaného odškodnění. Mezi ty patří např. náhrada za způsobenou újmu (§ 17 odst. 1 VCA), náhrada za duševní útrapy (§ 17 odst. 2 VCA), náhrada za finanční ztrátu (§ 17 odst. 3 VCA) nebo náhrada za náklady spojené s pohřbem (§ 17 odst. 4 VCA). Kupř. náhradu újmy způsobenou trestným činem může požadovat pouze osoba, která je přímou obětí trestného činu, a zároveň musí splňovat alespoň jedno z následujících kritérií (§ 17 odst. 1 VCA):

---

³³¹ Victims of Crimes Act 2001 [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.legislation.sa.gov.au/LZ/C/A/VICTIMS%20OF%20CRIME%20ACT%202001/CURRENT/2001.5.8.AUTH.PDF>

³³² Victims of Crime (Statutory Compensation) Regulations 2019 [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: [https://www.legislation.sa.gov.au/LZ/C/R/VICTIMS%20OF%20CRIME%20\(STATUTORY%20COMPENSATION\)%20REGULATIONS%202019/CURRENT/2019.193.AUTH.PDF](https://www.legislation.sa.gov.au/LZ/C/R/VICTIMS%20OF%20CRIME%20(STATUTORY%20COMPENSATION)%20REGULATIONS%202019/CURRENT/2019.193.AUTH.PDF)

³³³ Uniform Civil Rules 2020 [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.courts.sa.gov.au/wp-content/uploads/download-manager-files/Uniform%20Civil%20Rules%202020.pdf>

³³⁴ Victims of Crime Compensation. In: *lawhandbook.sa.gov.au* [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://lawhandbook.sa.gov.au/print/ch35s02.php>

- a) trestný čin zahrnoval použití násilí nebo pohrůžku násilím vůči její osobě nebo členovi nejbližší rodiny,
- b) trestný čin vzbudil důvodné obavy o způsobení bezprostřední újmy její osobě nebo členovi nejbližší rodiny,
- c) jednalo se o sexuální trestný čin,
- d) trestný čin způsobil smrt nebo fyzické zranění.

Jeden případ újmy obvykle zakládá jeden nárok, a to i za situace, že trestný čin spáchalo více pachatelů, nebo pokud bylo spácháno několik trestných činů v souběhu. I v případě, že údajného pachatele nelze najít nebo stíhat, nebo je osvobozen, protože je mu méně než 10 let (věk, od kterého jsou osoby trestně odpovědné), nebo z důvodu mentálního postižení, lze pořád vznést nárok na náhradu újmy.

Obecně se oběť trestného činu může domoci svého nároku dvěma cestami. Pokud je pachatel stíhán, může mu odsuzující soud uložit nahradit oběti způsobenou škodu, a to paušálně, nebo za ztracený, zničený nebo prodaný majetek. Tyto peníze vymáhá soud. Je důležité, aby oběť uplatnila svůj nárok na odškodnění u státního zástupce, protože žádost je vyřízena v době odsouzení pachatele. Alternativně může oběť žalovat pachatele o náhradu škody mimo trestní řízení. Oba postupy však nemusí být pro oběť přínosné, pokud je pachatel neznámý nebo nemajetný.³³⁵ Poté nastupuje možnost zákonného odškodnění od státu.

Odškodnění lze poskytnout v případě, že pachatel uzná vinu nebo je trestný čin prokázán nade vší pochybnost (§ 22 odst. 2 VCA). Pokud byl pachatel úspěšně soudně stíhán, nebude s prokázáním trestného činu problém. V případě, že není pachatel dopaden, někdo je obviněn, ale trestní stíhání nepokračuje, nebo pachatel není odsouzen, může být nárok na náhradu škody úspěšný, pokud existuje dostatek důkazů o tom, že újma byla oběti způsobena trestným činem, což lze doložit nezávislými důkazy potvrzujícími trestný čin (§ 22 odst. 3 VCA).

Osoba, která je způsobilá požadovat zákonné odškodnění, o něj obvykle musí požádat v zákonné lhůtě, která činí tři roky od spáchání trestného činu, a v případě smrti oběti do 12 měsíců od úmrtí (§ 18 odst. 2 VCA). Oběť může požadovat náhradu za bolest a utrpení (nemajetkovou újmu), náhradu škody (např. za ztrátu na výdělku, za sníženou schopnost výdělku) a léčebné výdaje. Výše přiznaného odškodnění závisí na více faktorech, např. době spáchání trestného činu, závažnosti způsobené újmy, zda oběť svým chováním přispěla k trestnému činu nebo způsobení újmy, zda oběť spolupracovala při vyšetřování nebo zda se

---

³³⁵ Offender-paid compensation and restitution. In: *voc.sa.gov.au* [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.voc.sa.gov.au/after-court/compensation/offender-paid-compensation>

oběť snažila minimalizovat způsobenou škodu.³³⁶ Stejně tak jsou stanoveny maximální možné částky pro jednotlivé typy požadovaného odškodnění³³⁷ (§ 20 VCA).

Odškodnění poskytované státem plyne z *Victims of Crime Fund*. Fond zahrnuje peníze poskytované Parlamentem, část pokut zaplacených pachateli, zabavené výnosy z trestné činnosti, poplatky uložené odsouzeným a poplatky uložené za možnost zahlázení trestného činu, veškeré částky, které vymůže generální státní zástupce podle *Victims of Crimes Act* a jakékoli peníze placené do fondu podle dalších zákonů (§ 30 odst. 2 VCA). Podle australského právního režimu by pachatelé pokud možno měli nahradit škodu, kterou způsobili. Pokud tedy oběti odškodní stát, může generální státní zástupce vymáhat vyplacené odškodnění po pachateli, které následně plyne do *Victims of Crime Fund*.

V určitých případech může generální státní zástupce poskytnout obětem platby odškodnění, které zcela závisí na jeho uvážení. Oběti, která je ve finanční tísní a které bude pravděpodobně zákonné odškodnění poskytnuto, může být na její žádost vyplacena záloha odškodnění, tzv. prozatímní platba (§ 27 odst. 4 písm. a) VCA). V některých případech, kdy nárok nemůže uspět z právních důvodů, může generální státní zástupce poskytnout oběti tzv. platbu *ex gratia*³³⁸ (§ 27 odst. 4 písm. b) – e) VCA). Jedná se kupř. o situaci, kdy (§ 27 odst. 4 písm. b) VCA):

- a) osoba utrpěla újmu, finanční ztrátu nebo duševní útrapy v důsledku činu jinak trestného,
- b) obviněný byl zproštěn obžaloby,
- c) ke zproštění obžaloby došlo podle názoru generálního státního zástupce
  - a. v případě znásilnění – z nedostatku úmyslu,
  - b. v ostatních případech – obviněný jednal pod hrozbou násilí, požitím nebo aplikací návykové látky se přivedl do stavu nepřičetnosti, čin jinak trestný byl způsoben samovolným jednáním,
- d) osobě by podle názoru generálního státního zástupce bylo přiznáno zákonné odškodnění, pokud by se jednalo o trestný čin.

Dále může generální státní zástupce poskytnout platbu *ex gratia* v případě, kdy k trestnému činu došlo v jiné jurisdikci, pachatel byl tamtéž odsouzen a oběť se neúspěšně pokusila získat odškodnění prostřednictvím tamního právního systému, přičemž oběť žije

---

³³⁶ State-funded compensation. In: *voc.sa.gov.au* [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.voc.sa.gov.au/after-court/compensation/state-funded-compensation>

³³⁷ \$20 000 u náhrady za duševní útrapy, \$14 000 u nákladů spojených s pohřbem, \$100 000 jako maximální celková částka odškodnění (včetně souhrnných částek za způsobení majetkové a nemajetkové újmy)

³³⁸ Other payments. In: *voc.sa.gov.au* [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.voc.sa.gov.au/after-court/compensation/other-payments>

v Jižní Austrálii a měla by zde nárok na zákonné odškodnění. Platba bude oběti poskytnuta, pokud generální státní zástupce dospěje k závěru, že je v souladu se zákonem. Na platby *ex gratia* není právní nárok.

Prozatímní platby zákonného odškodnění lze vymáhat od žadatele, pokud odškodnění není přiznáno v jeho prospěch nebo mu bylo přiznáno nižší, než činila částka prozatímní platby (§ 29 odst. 1 VCA). Stejně tak může být po žadateli požadováno, aby vrátil poskytnuté zákonné odškodnění, pokud obdrží odškodnění z jiného zdroje, které nebylo vzato v úvahu při přiznání zákonného odškodnění. Částka požadovaná ke vrácení nesmí být vyšší než částka získaná z jiného zdroje (§ 29 odst. 2 VCA). V takových případech musí žadatel písemně informovat generálního státního zástupce do 30 dnů od vyplacení náhrady. Maximální pokuta za nedodržení této povinnosti činí \$1 250 (§ 29 odst. 3 VCA).

Pokud je žadateli vyplaceno odškodnění, vstoupí generální státní zástupce v rozsahu platby do práv žadatele vůči pachateli nebo jakékoli jiné osobě odpovědné podle zákona za náhradu újmy. Stejně tak vstoupí generální státní zástupce v rozsahu platby do práv pachatele vůči jakémukoli pojistiteli nebo jiné osobě, od níž má pachatel nárok na odškodnění nebo příspěvek ve vztahu k odpovědnosti vyplývající u újmy nebo smrti, v souvislosti s nimiž byla platba provedena (§ 28 odst. 1 VCA).³³⁹

Jihoaustralská právní úprava poskytování kompenzace z veřejných zdrojů vykazuje četné podobnosti s českou právní úpravou. I zde lze oběti přiznat odškodnění za předpokladu, že je pachatel neznámý, nemajetný nebo není trestně odpovědný pro nepřičetnost. Mezi oprávněné osoby řadí *Victims of Crimes Act* též nepřímé oběti, avšak pouze blízkou rodinu; na rozdíl od zákona o obětech zde není kupř. zařazena osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu. Oproti výčtu českého zákona sem ovšem naopak řadí i prarodiče a vnouče.

Oběti je shodně možno nahradit majetkovou i nemajetkovou újmu. V obou právních úpravách musí být pro přiznání odškodnění nepochybné, že se trestný čin skutečně stal a že jím oběti byla způsobena újma. *Victims of Crimes Act* se od zákona o obětech však liší v tom smyslu, že žadatelé musí splnit podmínky stanovené pro jednotlivé typy odškodnění; zákon o obětech tuto diferenciaci nezavádí.

I *Victims of Crimes Act* stanovuje prekluzivní lhůtu pro podání žádosti, avšak pouze objektivní, která činí tři roky (na rozdíl od zákona o obětech, kde činí objektivní lhůta pět let a který zavádí i dvouletou subjektivní lhůtu). Navíc *Victims of Crimes Act* zakotvuje speciální

---

³³⁹ Victims of Crime Compensation. In: *lawhandbook.sa.gov.au* [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://lawhandbook.sa.gov.au/print/ch35s02.php>

dvanáctiměsíční lhůtu od úmrtí oběti, pokud v důsledku trestného činu zemřela, což český zákon nezná.

Victims of Crimes Act nepřiznává obětem možnost žádat o náhradu v paušálních částkách, jak to činí zákon o obětech, shodně však zakotvuje určité maximální částky odškodnění, které mohou být přiznány. Výše poskytnutého odškodnění je pak závislá na více faktorech.

V obou právních úpravách shodně přechází nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vůči pachateli na stát. V Jižní Austrálii může vymáhat vyplacené odškodnění generální státní zástupce, v České republice pak Ministerstvo spravedlnosti, odbor odškodňování. Na rozdíl od české právní úpravy je v Austrálii však dosud zachována možnost požadovat po žadateli vrácení poskytnutého odškodnění z veřejného rozpočtu, pokud obdrží odškodnění z jiného zdroje, které nebylo vzato v úvahu při přiznání zákonného odškodnění. Obdobná úprava existovala v České republice za účinnosti odpovídající části zákona o poskytnutí peněžité pomoci, kdy oběť, které byla poskytnuta peněžitá pomoc, byla povinna do pěti let vrátit částky, které obdržela z titulu náhrady škody, až do výše poskytnuté pomoci. Zákon o obětech trestných činů tuto povinnost opustil. Žadatelé podle *Victims of Crimes Act* i podle zákona o obětech mají také vůči státu informační povinnost, pokud jim bylo poskytnuto odškodnění z jiných zdrojů.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem si dala za cíl seznámit čtenáře s problematikou odškodňování obětí trestných činů, resp. poskytování peněžité pomoci ze strany státu, podrobit odpovídající právní úpravu kritické analýze a ověřit její funkčnost, jakož i navrhnout řešení *de lege ferenda*, která by mohla přispět k jejímu vyjasnění. Pro komplexní uchopení tématu jsem kombinovala popis obecných viktimologických poznatků a platné právní úpravy spolu s analýzou nejdůležitější odborné literatury, jakož i odborných článků a příspěvků nejvýznamnějších autorů. Nadto jsem se věnovala i obsáhlé judikatuře českých soudů a přinesla jsem srovnání české právní úpravy se zahraniční.

Zákon o obětech trestných činů představuje velký krok kupředu, co se týče ochrany práv obětí trestných činů. Vývojovou tendencí obecně je sílící zájem o oběť trestného činu (příp. poškozeného) a představuje jedno z hlavních témat restorativní justice. Legislativní vývoj ubírající se směrem posilování práv oběti je třeba hodnotit velmi pozitivně. V souladu s evropskou úpravou zákon přiznává obětem rozsáhlá privilegia a ulehčuje jejich pozici v trestním řízení i mimo něj, a to i při uplatňování soukromoprávních nároků (nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení). Cílí mimo jiné též na zajištění citlivého přístupu ze strany zejména orgánů činných v trestním řízení. Kromě toho zákon překonal značnou roztržitost právní úpravy ochrany obětí v českém právním řádu. Jeho nedílnou součástí je i komplexní úprava poskytování peněžité pomoci. Ačkoli má tato kompenzace poskytovaná z veřejných prostředků subsidiární charakter, její zakotvení je nezbytné pro řádnou ochranu práv obětí.

V oblasti poskytování peněžité pomoci došlo k výraznému zlepšení. Oproti předešlému zákonu o poskytnutí peněžité pomoci došlo ke zvýšení přiznávaných paušálních částek i rozšíření okruhu oprávněných žadatelů. Nejen z těchto důvodů je peněžitá pomoc využívána hojněji než za účinnosti odpovídajících části zákona č. 209/1997 Sb., zvýšil se počet žadatelů i celkový objem vyplacených částek.

Nespornou výhodou nového zákona vidím ve faktu, že žadatelé již nemusí vracet částky poskytnuté peněžité pomoci, neboť nárok oběti na náhradu škody nebo nemajetkové újmy vůči pachateli přechází na stát. Je otázkou, zda poté stát nemá ztížené postavení, co se týče vymáhání náhrady škody po pachateli v adhezním řízení. Podle zákona o obětech má oběť (stejně jako každá další fyzická nebo právnická osoba) povinnost poskytnout součinnost Ministerstvu spravedlnosti při ověřování splnění podmínek pro poskytnutí peněžité pomoci, a pouze pro žadatele pak platí povinnost doložit relevantní důkazy a poskytnout údaje dle § 31

ZOTČ. Tato obecná povinnost součinnosti je zakotvena pouze pro správní řízení o přiznání peněžité pomoci ze strany státu. Povinnost svědčit řeší trestní řád, který ukládá ve svém § 97 povinnost každého dostavit se na předvolání a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení, tedy i pro oběť/poškozeného. Stát by samozřejmě měl mít od oběti relevantní podklady již z řízení o poskytnutí peněžité pomoci a nemusel by spoléhat na svědeckou výpověď oběti, která je však v pozitivním právu též ošetřena. Jsem toho názoru, že obava, že by stát nemohl efektivně vymoci nárok na náhradu škody od pachatele v trestním řízení, je lichá. I z hlediska určité vyšší spravedlnosti má oběť obvykle zájem na tom, aby sám pachatel nahradil škodu, a bude tedy spolupracovat, jinak se oběť může potýkat s pocitem bezpráví. Ale ačkoli povinnost svědčit vyplývá z trestního řádu, mám za to, že by bylo vhodné deklarovat v zákoně o obětech *de lege ferenda* povinnost součinnosti oběti i v adhezním řízení, a to z důvodu právní jistoty oběti a jejího lepšího pochopení zákona, neboť, jak jsem již uváděla, dle mého názoru by měl současný zákon o obětech trestných činů sloužit zejména obětem, protože újma byla způsobena jim. Toto by měl zákon reflektovat a jeho prioritou by měla být pomoc obětem.

Oběť má zvýhodněné postavení také v tom smyslu, že nemusí prokazovat skutečnou výši vzniklé škody (ačkoli tuto možnost má), ale mohou jí být přiznány paušálně stanovené částky. Poskytnutá výše odškodnění by měla vést k celkové satisfakci oběti a vyrovnat materiální i imateriální újmu, zároveň by však neměla neúměrně zatěžovat veřejný systém. Dle mého názoru představují maximální možné částky peněžité pomoci, které mohou být oběti poskytnuty, optimální kompromis mezi výše uvedeným. Oběti, která chce docílit plné náhrady způsobené škody/nemateriální újmy, je zachována možnost prokázat skutečnou výši, ovšem s limity uvedenými v § 28 ZOTČ³⁴⁰. Za předpokladu, že oběť nemůže nebo nechce prokazovat reálně vzniklou újmu, nabízí jí zákon variantu požádat o paušální částku, která je sice několikanásobně nižší, nezatěžuje ovšem oběť s mnohdy problematickým dokazováním.

Domnívám se, že na oběť, která žádá o poskytnutí peněžité pomoci v paušální výši, nejsou kladeny neúměrně velké požadavky. Ačkoli zákon přináší výčet skutečností, které je

---

³⁴⁰ U obětí, kterým bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví, představuje paušální částka 10 000 Kč, prokázané náklady pak budou nahrazeny maximálně do částky 200 000 Kč. U obětí, kterým byla v důsledku trestného činu způsobena těžká újma na zdraví, je limit prokázané výše totožný, paušální částka pak činí 50 000 Kč. Obětem pozůstalým po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, lze poskytnout paušální částku 200 000 Kč (v případě sourozence 175 000 Kč), peněžítá pomoc poskytovaná více obětem nesmí přesáhnout 600 000 Kč. Oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ), kterým vznikla nemajetková újma, má pouze možnost prokázat skutečné náklady na úhradu nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy, a to až do celkové výše 50 000 Kč; pro tento případ není stanovena paušální částka.

třeba v žádosti doložit (srov. § 31 ZOTČ), nelze ani v této souvislosti mluvit o přílišném formalismu. Třebaže kupř. podle znění zákona je žadatel podle § 28 odst. 1 písm. a) a b) povinen k žádosti přiložit lékařskou zprávu prokazující vzniklou škodu na zdraví (srov. § 31 odst. 3 ZOTČ), Jelínek k tomuto uvádí, že její nepředložení by nemělo bez dalšího vést k zamítnutí žádosti o peněžitou pomoc, podává-li se např. z trestního spisu, že ke škodě na zdraví, kterou požaduje zákon o obětech trestných činů, skutečně došlo³⁴¹, s čímž nelze nesouhlasit. Opačný přístup by vedl k nespravedlivým závěrům. Ulehčení pozice oběti spatřuji také ve smyslu, že není povinna složitě dokládat své majetkové a výdělkové poměry, ale může využít možnost nahradit tyto doklady čestným prohlášením (srov. § 31 odst. 2 ZOTČ).

V případě nedostatku informací týkajících se možnosti zažádání o odškodnění se potenciální žadatel může obrátit na asistenční orgán, tj. Ministerstvo spravedlnosti, který je povinen oběti kromě jiného poskytnout formulář žádosti či obecné pokyny a informace o vyplnění žádosti a o tom, jaké podklady musí být doloženy. Velkou výhodou spatřuji také v tom, že oběť může pro žádost o peněžitou pomoc využít zpřístupněný formulář³⁴², neboť oběť se po spáchaném trestném činu může nacházet ve špatném psychickém stavu a podání žádosti pro ni i tak může být obtížné. Oběti mají ulehčenou situaci i v tom směru, že existuje přesný výčet adresátů norem peněžité pomoci, což přispívá k jejich právní jistotě, která představuje jeden ze základních pilířů demokratického právního státu.

Zákon o obětech přináší i takový systém spolupráce mezi členskými státy EU, který dovoluje oběti kontaktovat český orgán, i pokud byl trestný čin spáchán v jiném členském státě. Díky tomuto dochází ke zmírnění praktických a jazykových obtíží, které mohou vyvstat v souvislosti s přeshraničními případy, a zákon tak napomáhá obětem v jejich svízelné situaci. Toto ostatně vyzdvihují i evropské a mezinárodní dokumenty³⁴³ a vymezují limity mezinárodní spolupráce v této oblasti, v čemž kromě zakotvení základních principů poskytování kompenzace ze strany státu spatřuji jejich největší výhodou.

Přesto vykazuje současná právní úprava kromě již zmíněných jisté další nejasnosti a nepřesnosti, *de lege ferenda* lze tedy zákonodárci navrhnout provedení určitých změn, jak ostatně akcentuje Jelínek ve svých publikacích. Jeho názory kvituji, jak rozebírám

---

³⁴¹ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 164.

³⁴² Dotazník pro účely podání žádosti o peněžitou pomoc obětem trestné činnosti je přístupný na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti z: <https://justice.cz/web/msp/obeti-trestnych-cinu-penezita-pomoc?clanek=dotaznik-pro-ucely-podani-zadosti-o-penezitou-pomoc-obetem-trestne-cinnos-1>

³⁴³ Např. Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů, směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. 4. 2004 o odškodňování obětí trestných činů.

v jednotlivých kapitolách, jelikož v nich spatřuji potenciál pro zlepšení stavu právní úpravy v zákonu o obětech trestných činů.

Jednou ze změn může být systematické zařazení § 25 odst. 2 ZOTČ o poskytnutí peněžité pomoci pouze v případě, kdy nemajetková újma, škoda na zdraví nebo škoda vzniklá v důsledku smrti způsobené trestným činem nebyla plně nahrazena, do § 27 ZOTČ, který upravuje důvody neposkytnutí peněžité pomoci³⁴⁴, neboť se domnívám, že § 25 odst. 2 ZOTČ zakotvuje právě důvod odepření peněžité pomoci, nikoli vymezení jejího účelu. Takto bude zákon přehlednější a adresáti v něm budou mít usnadněnou orientaci. Nutno ovšem podotknout, že v zákonu o obětech trestných činů existují i další důvody neposkytnutí kompenzace, které jsou nesystematicky upraveny mimo § 27 ZOTČ³⁴⁵. Rozumím, že je z důvodu jisté logické posloupnosti zákona potřebné, aby zmíněná ustanovení zůstala upravená na stejném místě, protože se vztahují i k jiným problematikám. Apeluji ovšem na zákonodárce, aby do § 27 ZOTČ doplnil druhý odstavec, ve kterém by uvedl výčet ustanovení zákona o obětech, která také zakotvují důvody neposkytnutí peněžité pomoci. V opačném případě by ustanovení bylo neúplné.

Je na místě též doporučit, jak uvádí Jelínek, aby v § 24 odst. 2 ZOTČ byla nahrazena slova „pro účely tohoto zákona“ slovy „pro účely peněžité pomoci“, jelikož ze systematiky zákona plyne, že ublížení na zdraví definované v předmětném ustanovení se užije pouze na díl 6 zákona o obětech trestných činů, který se zabývá problematikou peněžité pomoci, a nikoli na celý zákon o obětech (srov. § 2 odst. 2 ZOTČ).³⁴⁶

Dále by bylo vhodné konkretizovat, které trestné činy spadají ve smyslu § 24 odst. 1 písm. d) ZOTČ pod trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, kterými vzniká nemajetková újma, protože mezi ně nepatří všechny trestné činy podle hlavy III.³⁴⁷ zvláštní části trestního zákoníku, a naopak tam spadají některé další trestné činy z hlavy II.³⁴⁸ a hlavy IV.³⁴⁹ zvláštní části trestního zákoníku.³⁵⁰

---

³⁴⁴ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 142.

³⁴⁵ Žadatel není osobou, které se poskytuje peněžita pomoc (§ 23 odst. 2 a 3 ZOTČ), nejde o oprávněného žadatele (§ 24 odst. 1 ZOTČ), nemajetková újma, škoda na zdraví nebo škoda vzniklá v důsledku smrti způsobené trestným činem již byla plně uhrazena (§ 25 odst. 2 ZOTČ), existují důvodné pochybnosti, že se stal trestný čin (§ 26 ZOTČ), oběť spoluzavinila vznik újmy nebo nevyužila všech zákonných možností, aby uplatnila nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy na pachateli nebo jiné osobě povinné k její náhradě (§ 29 ZOTČ), žádost o peněžitou pomoc byla podána po zákonné prekluzivní lhůtě (§ 30 odst. 2 ZOTČ).

³⁴⁶ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 133.

³⁴⁷ Nemajetková újma typicky vzniká u trestného činu znásilnění (§ 185 TZ), sexuálního nátlaku (§ 186 TZ), pohlavního zneužití (§ 187 TZ), kuplířství (§ 189 TZ), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190 TZ), výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ) a zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TZ).

³⁴⁸ Trestný čin obchodování s lidmi (§ 168 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. a) TZ)

³⁴⁹ Trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ)

³⁵⁰ JELÍNEK, Jiří a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*, s. 132.

Ze všech výše uvedených důvodů považuji současnou právní úpravu za funkční. Její kompenzační mechanismy chrání oběti, kterým bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena těžká újma na zdraví, případně nemajetková újma u zvláště vymezených obětí³⁵¹, dále poskytuje ochranu i určitým osobám pozůstalým po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, a to za předpokladu, že všem těmto oprávněným nebyla újma nahrazena z jiných zdrojů. Oběti jsou poskytnuta jasná pravidla, za kterých jí bude peněžité pomoci přiznána. V případě potřeby se může obrátit na Ministerstvo spravedlnosti, kterému jsou uloženy určité informační povinnosti. Ačkoli zákon o obětech trestných činů není v oblasti poskytování peněžité pomoci bezchybný, zabezpečuje oběti tolik potřebnou ochranu a právní jistotu.

---

³⁵¹ Oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TZ)

Seznam použitých zdrojů

Monografie, učebnice a příručky

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Psychologie oběti*. In: ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Petra VITOUŠOVÁ a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie*. In: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2.

DURDÍK, Tomáš, Ludmila ČÍRTKOVÁ, Daniela HÁKOVÁ a Petra VITOUŠOVÁ. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7.

ELIAS, Robert. *The Politics of Victimization: Victims, Victimology and Human Rights*. 1st edition. New York: Oxford, 1986.

FATTAH, Ezzat A. *Criminology. Past, Present and Future. A Critical Overwiev*. Palgrave Macmillan, 1997. ISBN 978-0312173999.

FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Tomáš GŘIVNA a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.

GŘIVNA, Tomáš. *Europeizace procesního postavení oběti a poškozeného*. In: TOMÁŠEK, Michal et. al. *Europeizace trestního práva*. 1. vydání. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-737-9

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST, Ivana ZOUBKOVÁ a kolektiv. *Kriminologie*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

GŘIVNA, Tomáš, Pavel ŠÁMAL a Helena VÁLKOVÁ a kol. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8.

von HENTIG, Hans. *The Criminal and his Victim*. 1st edition. New Haven, Bonn: Yale University Press, 1948.

HINDELANG, M. J., GOTTFREDSON, M. R., GAROFALO, J. *Victims of Personal Crime: An Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge: Balinger Publishing, 1978.

HLAVINKA, Pavel. *Psychologie pro právníky: Vybraná témata a disciplíny*. 1. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-262-2.

HOLYST, Brunon. *Kryminologia*. 5. vyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994.

JELÍNEK, Jiří. *Současná trestní politika – co je nejdůležitější?* In: JELÍNEK, Jiří, Tomáš GŘIVNA a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1.

JELÍNEK, Jiří. *Práva a ochrana obětí trestných činů v Evropské unii*. In: JELÍNEK, Jiří, Tomáš GŘIVNA, Sergej ROMŽA, Jana TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ a Anna SYKOVÁ et al. *Trestní právo Evropské unie*. Druhé, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-375-9.

KAISER, Günther. *Kriminologie: úvod do základů*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8.

KRÁL, Vladimír. *Odškodňování obětí trestné činnosti*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1998. ISBN 80-7179-175-X.

Mezinárodní příručka pomoci obětem o využití a aplikaci Deklarace OSN o základních principech spravedlnosti ohledně obětí trestného činu a ohledně obětí zneužití moci: návrh (duben 1997). 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. ISBN 978-80-8600-846-2.

MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-878-9.

NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C.H. Beck, 1997. ISBN 80-7179-177-6.

MUSIL, Jan. *Oběť trestného činu*. In: NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-376-8 (chyb.).

PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda*. 1. úplné vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-90-5.

RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-559-9.

SIEVERTS, R., SCHNEIDER, H. J. (eds.): *Handwörterbuch der Kriminologie*. Band 3, De Gruyter, Berlin, New York, 1975.

SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů viktimologie*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2003. ISBN 80-7083-745-4.

ŠÁMAL, Pavel. *K novelizaci trestního řádu v souvislosti s návrhem zákona o obětech trestných činů*. In: JELÍNEK, Jiří, Tomáš GRIVNA a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z*

trestněprávního a kriminologického pohledu. 1. vydání. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0.

VÁLKOVÁ, Helena. *Viktimologie*. In: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a kolektiv. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. 1. vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8.

WERTHAM, Frederick. *The Show of Violence*. 1st edition. New York: Vintage, 1949.

ZBOŘILOVÁ, K. *Oběti trestných činů: Základy viktimologie*. In: GILLERNOVÁ, Ilona, BOUKALOVÁ, Hedvika a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1293-3.

ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologický slovník*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4.

Odborné články

BASÍK, Michal. K dopadům nového zákona o obětech trestných činů, aneb abychom s vaničkou nevytlévali i dítě. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013, roč. 11. (5), s. 32-36. ISSN 1214-3758.

CIK, Stanislav. Poskytnutí peněžité pomoci oběti státem a následný přechod nároku oběti na náhradu škody vůči pachateli na stát. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer ČR, a.s., roč. 19 (2), s. 28-31. ISSN 1214-3758.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Aktuální principy pomoci obětem trestných činů a násilí. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2018, roč. 20 (9), s. 1-7. ISSN 1212-866X.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vybrané poznatky o obětech sexuálního násilí. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2021, roč. 23 (5), s. 18-23. ISSN 1212-866X.

JELÍNEK, Jiří. K odškodňování obětí trestné činnosti - vybrané problémy. *Kriminalistika*. 1998, roč. 31 (4), s. 281-291. ISSN 1210-9150.

JELÍNEK, Jiří a Vladimír PELC. Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*. 2015, (11), s. 19-23. ISSN 1210-6348.

KOUBOVÁ, Eva. Přehled mezinárodních aktivit na poli viktimologie. *Československá kriminalistika*. 1991, roč. 24 (2), s. 133-137. ISSN 0862-1969.

KURSOVÁ, Jana. Alternativní řešení trestních věcí v dokumentech OSN, Rady Evropy a Evropské unie. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2018, roč. 16 (1), s. 23-41. ISSN 1214-3758.

MENDELSON, Benjamin. Une Nouvelle Branche de la Science Bio-Psycho-Sociale: La Victimologie. *Revue International de Criminologie et de Police Technique*, 1956, pp. 10-31.

MÜLLER, Jan. Co přinesla novela zákona o obětech trestných činů? *Právo a rodina*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, roč. 19 (5), s. 5-8. ISSN 1212-866X.

MÜLLER, Jan. Oběti trestného činu v rodině, jejich práva a možnosti. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2019, roč. 21 (10), s. 1-7. ISSN 1212-866X.

OSBORN, Denise R. et al. Are Repeatedly Victimized Households Different? *Journal of Quantitative Criminology*, 1996, vol. 12, no. 2, pp. 223-245.

SPARKS, Richard F. Multiple Victimization: Evidence Theory and Future Research. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 1981, vol. 72, pp. 762-778.

ŠÁMAL, Pavel. *Potřebujeme zvláštní zákon o obětech trestných činů*. In: *Rekodifikace trestního práva procesního: (aktuální problémy)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 129-144. Sborník. ISBN 978-80-87146-13-2.

ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. K pojmu zranitelnost v českém právním prostředí, zejména v judikatuře Ústavního soudu. *Jurisprudence*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2019, roč. 28 (5), s. 18-25. ISSN 1802-3843.

VÁLKOVÁ, Helena. Poznámky k ochraně a pomoci oběti trestného činu jako „slabší strany“ v trestním procesu. *Soudce*. Wolters Kluwer ČR, a.s., 2015, roč. 17 (12), s. 29-31. ISSN 1211-5347.

VÁLKOVÁ, Helena a Tomáš GŘIVNA. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. C. H. Beck, 2013, roč. 12 (4), s. 83-87. ISSN 1213-5313.

ZIEGENHAGEN, E. A.. The Recidivist Victim of Violent Crime. *Victimology*, vol. 1, 1976, pp. 538-550.

Internetové zdroje

Dotazník pro účely podání žádosti o peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. In: *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2021-08-11]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/obeti-trestnych-cinu-penezita-pomoc?clanek=dotaznik-pro-ucely-podani-zadosti-o-penezitou-pomoc-obetem-trestne-cinnos-1>

KARMEN, Andrew. Victimology. In: *Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, Inc. Corporate Site, 1999- [cit. 2021-10-1]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/victimology>

Odškodňování a oběti trestných činů. In: *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2020-12-12]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/odskodnovani-a-penezita-pomoc2>

Offender-paid compensation and restitution. In: *voc.sa.gov.au* [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.voc.sa.gov.au/after-court/compensation/offender-paid-compensation>

Other payments. In: *voc.sa.gov.au* [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.voc.sa.gov.au/after-court/compensation/other-payments>

Právní předpisy v legislativním procesu. In: *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2021-07-09]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/pravni-predpisy-v-legislativnim-procesu>

State-funded compensation. In: *voc.sa.gov.au* [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.voc.sa.gov.au/after-court/compensation/state-funded-compensation>

Statistiky. In: *Justice.cz*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2017- [online]. [cit. 2021-07-12]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/statistiky>

Victims of Crime Compensation. In: *lawhandbook.sa.gov.au* [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://lawhandbook.sa.gov.au/print/ch35s02.php>

Victimization. In: *Criminal-justice.iresearchnet.com* [online]. [cit. 2020-10-1]. Dostupné z: <https://criminal-justice.iresearchnet.com/crime/victimization/4/>

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu)

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel)

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)

Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích

Zákon č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony

Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 225/2013 Sb., kterou se stanoví vzory formulářů a jazyky členských států Evropské unie používané v přeshraničních případech poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů

Criminal Injuries Compensation Act 1978 [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.legislation.sa.gov.au/LZ/C/A/CRIMINAL%20INJURIES%20COMPENSATION%20ACT%201978/2002.12.31/1978.2.PDF>

Uniform Civil Rules 2020 [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.courts.sa.gov.au/wp-content/uploads/download-manager-files/Uniform%20Civil%20Rules%202020.pdf>

Victims of Crimes Act 2001 [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: <https://www.legislation.sa.gov.au/LZ/C/A/VICTIMS%20OF%20CRIME%20ACT%202001/CURRENT/2001.58.AUTH.PDF>

Victims of Crime (Statutory Compensation) Regulations 2019 [online]. [cit. 2021-08-13] Dostupné z: [https://www.legislation.sa.gov.au/LZ/C/R/VICTIMS%20OF%20CRIME%20\(STATUTORY%20COMPENSATION\)%20REGULATIONS%202019/CURRENT/2019.193.AUTH.PDF](https://www.legislation.sa.gov.au/LZ/C/R/VICTIMS%20OF%20CRIME%20(STATUTORY%20COMPENSATION)%20REGULATIONS%202019/CURRENT/2019.193.AUTH.PDF)

Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů [online]. Vláda ČR: Poslanecká sněmovna, 15. 2. 2012. [cit. 2020-11-6]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

Důvodová zpráva k zákonu č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony [online]. Vláda ČR: Poslanecká sněmovna, 9. 11. 2015, s. 7 [cit. 2020-11-6]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=658&CT1=0>

Deklarace OSN č. 40/34 ze dne 29. 11. 1985, o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci [online]. Valné shromáždění, 1985 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: <http://www.un-documents.net/a40r34.htm>

Doporučení Rady Evropy č. R (83) 7 z roku 1983 o participaci veřejnosti na trestní politice [online]. Výbor ministrů, 1983 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804f0ad6

Doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 z roku 1985 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu [online]. Výbor ministrů, 1985 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16804dcca>

Doporučení Rady Evropy č. R (87) 21 z roku 1987 o pomoci obětem trestných činů a prevenci viktimizace [online]. Výbor ministrů, 1987 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16804e24dc>

Doporučení Rady Evropy č. R (92) 16 z roku 1992 o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních v novém tisíciletí [online]. Výbor ministrů, 1992 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16804d5ec6>

Doporučení Rady Evropy č. R (92) 17 z roku 1992 týkající se konzistence v ukládání trestů [online]. Výbor ministrů, 1992 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804d6ac8>

Doporučení Rady Evropy č. R (99) 19 týkající se zprostředkování v trestních věcech [online]. Výbor ministrů, 1999 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168062e02b

Doporučení Rady Evropy č. R (2003) 20 o nových způsobech, jak čelit trestné činnosti mladistvých, a o roli soudnictví ve věcech mládeže [online]. Výbor ministrů, 2003 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805df0b3

Doporučení Rady Evropy č. R (2006) 8 ohledně pomoci obětem trestných činů [online]. Výbor ministrů, 2006 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805afa5c

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/SVV). In: *Úřední věstník Evropské unie*, L 82, 22. 3. 2001, s. 72-75. ISSN 0378-6978. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=CS>

Rezoluce Rady Evropy č. (77) 27 o odškodňování obětí násilných trestných činů [online]. Výbor ministrů, 1977 [cit. 2021-1-30]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16804f3e59>

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o odškodňování obětí násilných trestných činů

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 75/2013 Sb. m. s., o Úmluvě Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu

Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů. In: *Úřední věstník Evropské unie*, L 261, 6. 8. 2004, s. 15-18. ISSN 1725-5074. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32004L0080>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. In: *Úřední věstník Evropské unie*, L 101, 15. 4. 2011, s. 1-11. ISSN 1725-5074. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=CS>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV. In: *Úřední věstník Evropské unie*, L 335, 17. 12. 2011, s. 1-14. ISSN 1977-0626. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=cs>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU ze dne 13. prosince 2011 o evropském ochranném příkazu. In: *Úřední věstník Evropské unie*, L 338, 21. 12. 2011, s. 2-18. ISSN 1977-0626. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=CS>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. In: *Úřední věstník Evropské unie*, L 315, 14. 11. 2012, s. 57-73. ISSN 1977-0626. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=CS>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění rozhodnutí Rady 2005/671/SVV. In: *Úřední věstník Evropské unie*, L 88, 31. 3. 2017, s. 6-21. ISSN 1977-0626. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0541&from=CS>

Sněmovní tisk 980 [online]. Vláda ČR: Poslanecká sněmovna, 26. 8. 2020. [cit. 2021-07-09]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=980>

Usnesení Rady ze dne 10. června 2011 o plánu posílení práv a ochrany obětí, zejména v trestním řízení. In: *Úřední věstník Evropské unie*, C 187, 28. 6. 2011, s. 1-5. ISSN 1725-5163. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2011:187:FULL&from=FI>

Vídeňský akční plán Rady a Komise ze dne 3. 12. 1998, vztahující se k optimálním způsobům provádění ustanovení Amsterodamské smlouvy v otázce vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva. In: *Úřední věstník Evropské unie*, C 19, 23. 1. 1999, s. 1-15. ISSN 0378-6986. Dostupné také z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31999Y0123\(01\)&qid=1633275863544&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31999Y0123(01)&qid=1633275863544&from=EN)

Zpráva Evropské komise Radě, Evropskému parlamentu a Hospodářskému a sociálnímu výboru z 14. 7. 1999 - Oběti trestné činnosti EU: Úvahy o normách a opatřeních, které je třeba přijmout [online]. Evropská komise, 1999 [cit. 2020-11-2]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM:133091>

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 20. 4. 1963, sp. zn. 10 Tz 21/63

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 9. 1965, sp. zn. 5 Tz 38/65

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 11. 1965, sp. zn. 1 Tz 85/65

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 12. 1965, sp. zn. 9 Tz 30/65

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 1967, sp. zn. 5 Tz 13/67

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 7. 1967, sp. zn. 5 Tz 20/67
Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 22. 9. 1970, sp. zn. 1 To 25/70
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18. 8. 1972, sp. zn. 5 To 18/72
Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 16. 1. 1976, sp. zn. 5 Tz 164/75
Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. 5. 1976, sp. zn. 6 To 9/76
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 28. 6. 1979, sp. zn. 7 Tz 28/79
Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 14. 1. 1983, sp. zn. 6 Tz 83/82
Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 26. 1. 1983, sp. zn. 6 To 39/82
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. 6. 1983, sp. zn. 5 Tz 14/83
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 24. 1. 1984, sp. zn. 6 Tz 2/84
Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18. 12. 1989, sp. zn. 1 Tz 45/89
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1172/2005
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 5 Tdo 797/2014
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 3. 2018, č. j. 10 As 278/2017 – 46
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 1. 2019, č. j. 9 As 423/2018 – 29
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 6. 2019, sp. zn. 6 Tz 38/2019
Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 2. 7. 1965, sp. zn. Pls 5/65
Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1983, sp. zn. Tlpjf 169/82
Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tlpjf 24/85
Rozhodnutí Vojenského obvodového soudu ze dne 14. 2. 1962, sp. zn. 3 T 71/62
Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 27. 6. 1962, sp. zn. 2 To 199/62
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 8. 1993, sp. zn. 7 To 116/93
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994, sp. zn. 3 To 105/93
Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. 5. 2012, č. j. 20 Co 365/2012-411
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31.10.2018, č.j. 10 A 34/2016 – 38
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 8. 3. 2018, č.j. 9 A 5/2015 – 61
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 5. 2020, č. j. 4 To 14/2020-1487
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 5. 2020, č. j. 5 To 25/2020-1114
Rozhodnutí ESD ve věci 186/87 Ian William Cowan v. Trésor public z 2. 2. 1989, Sb. rozh. 1989, s. 195.

Odškodňování obětí trestných činů

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá problematikou odškodňování obětí trestných činů, a to konkrétně kompenzací poskytovanou ze strany státu, ať už pod označením peněžité pomoci či odškodnění. Jedním z cílů práce bylo podrobit současnou právní úpravu kritické analýze a poukázat na její možné nedostatky. Dále jsem se věnovala otázce, zda se účinné právní úpravě daří dosahovat stanovených cílů, tedy ochrany oběti, určení jasných podmínek poskytování kompenzace ze strany státu a ulehčení pozice oběti při získávání informací a podávání žádostí o poskytnutí peněžité pomoci. Konečně bylo dílčím cílem též formulovat návrhy *de lege ferenda*, které by pomohly vyřešit nejasnosti a nepřesnosti současné právní úpravy.

Celá práce je rozčleněna do pěti částí včetně úvodu a závěru. První kapitola je věnována teoretickému vymezení stěžejních institutů nezbytných k porozumění problematice. Podrobněji zde rozpracovávám pojmy viktimologie a související viktimnost, viktimizace a uvádím přehled nejčastějších typologií obětí.

Druhá kapitola seznámí čtenáře s klíčovým pojmem oběti trestného činu, a to z viktimologického hlediska i pohledu mezinárodního, evropského a českého práva. Poskytuje přehled nejvýznamnějších mezinárodních a evropských dokumentů, které zásadně ovlivnily vývoj práv obětí trestných činů v oblasti odškodnění. Zvláštní zřetel je věnován rozlišení přímé a nepřímé oběti v kontextu zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Stejně tak nezůstane bez povšimnutí diference mezi pojmy poškozený a oběť trestného činu.

Ve třetí kapitole přináším pohled na samotnou problematiku odškodňování. Čtenáře seznámí s možným chápáním významu pojmu odškodnění, představí různé kompenzační teorie a nastíní, jak řeší odškodnění mezinárodní a evropské organizace. Neabsentuje ani pohled na vývoj české právní úpravy poskytování peněžité pomoci. V podstatné části kapitoly se věnuji rozboru současné právní úpravy poskytování peněžité pomoci s upozorněním na její možné nedostatky. Konečně kapitola seznámí čtenáře též s právní úpravou odškodňování obětí trestných činů v Jižní Austrálii, která vykazuje řadu společných rysů s českým zákonem o obětech.

V závěru práce hodnotím funkčnost české právní úpravy peněžité pomoci s ohledem na ochranu a práva oběti a přináším možná řešení *de lege ferenda* v zájmu srozumitelnosti a přehlednosti fungování poskytování kompenzace ze státních prostředků.

Klíčová slova: oběť trestného činu, odškodnění, peněžitá pomoc

Compensation to crime victims

Abstract

This diploma thesis deals with the issue of compensation to crime victims, specifically compensation provided by the state, whether under the name of financial assistance or compensation. One of the aims of the thesis was to subject the current legislation to a critical analysis and point out its possible imperfections. I also addressed the question of whether effective legislation succeeds in achieving the objectives set, namely the protection of the victim, the determination of clear conditions for the provision of compensation by the state and facilitating the victim's position in obtaining information and applying for financial assistance. Finally, the sub-objective was also to formulate *de lege ferenda* proposals that would help resolve the ambiguities and inaccuracies of the current legislation.

The whole work is divided into five parts, including the introduction and conclusion. The first chapter is devoted to the theoretical definition of the key institutes necessary to understand the issue. Here I elaborate on the concepts of victimology and related victim facilitation, victimization and provide an overview of the most common typologies of victims.

The second chapter introduces the reader to the key concept of crime victims, both from a victimological point of view and from the point of view of international, European and Czech law. It provides an overview of the most important international and European documents that have fundamentally influenced the development of the rights of victims of crime in the field of compensation. Special attention is paid to the distinction between direct and indirect victims in the context of Act No. 45/2013 Coll., On Victims of Crime. Likewise, the difference between the terms injured party and victim of crime will not go unnoticed.

In the third chapter I provide an overview of the issue of compensation. It introduces the reader to a possible understanding of the meaning of the term compensation, introduces various compensation theories and outlines how international and European organizations deal with compensation. It also presents a view of the development of the Czech legislation on the provision of financial assistance. In a substantial part of the chapter, I analyze the current legislation on the provision of financial assistance with attention to its possible imperfections. Finally, the chapter will also acquaint the reader with the legislation on compensation to crime victims in South Australia, which has a number of features in common with the Czech Victims of Crime Act.

At the end of the thesis I evaluate the functionality of the Czech legal regulation of financial assistance with regard to the protection and rights of victims and I bring possible solutions *de lege ferenda* in the interest of understandability and clarity of the functioning of compensation from state funds.

Key words: victim of a crime, compensation, financial assistance